vna terra ꝛ tres eius partes. Sic hi tres vnum ſūt. In elemētatis patet: qꝛ qōlibet eſt vnū repreſentans patrē. Vn̄ Hilarius. In pře vnitas: ꝛ aliquam ſpēm hn̄t ꝑ formam ſuā: ꝛ ad aliquid ordinatur. Secundū repn̄tant filiū: ꝛ finis ſpm̄ ſctm̄. Ad qḋ facit qḋ dr̄ Sap. Oīa in pondē: numero ꝛ menſura ꝯſtituiſti dn̄e. Oīs.n.res ē vna nūero. Menſurā hꝫ determinate ꝑfectionis ꝑ formam ſuā ꝑ quam in ſpecie ꝯſtituitur. Pondus ſuū eſt finis ad quē ordinatur. Et ſic hi tres vnū ſunt. Sicut ergo eccleſia militās hic eſt regina ſtans ante deū a dextris virtutū in veſtitu deaurato ſapie: circundata varietate ſtatuū. Sic ꝛ eccleſia triūphans aſtitit vt regina mūdi a dextris dei.ſ. ciuitate ſupna: in veſtitu daurato glorie: q̄ in tribus ꝯſiſtit repn̄tantibus ſanctiſſimā trinitatē.ſ. viſione: tētione: ꝛ fruitōne ſanctiſſime trinitatis circūdata varietate p̄mioꝝ. In qua exiſtētes dicere valent. Sicut audiuimus ſic vidimus ꝛc̄.

Titulus vndecimus. De dono intellectus: Donū intellectus vltra lumē nature neceſſario a deo petitur. Capitulum.i.

Manus tue fecerūt ꝛ plaſmauerūt me. Da mihi intellectū vt diſcā mandata tua.ps.cxviij. Manus dn̄i ſūt non corpales: ſed ſpūales.ſ. ſapientia ꝛ v̄tus eius. Et iſte fecerūt ꝛ faciūt quelibet hoīem ſicut ꝛ alias creaturas quo ad corpꝰ ꝑ ꝓpagationē a pn̄tibus. Et ipm̄ primū hominē fecit d̄ limo terre. Geñ.i. Et plaſmauerūt ꝛ plaſmant quālibet aīam de nouo creando ex nihilo i. non ex aliqua alia re: ꝛ infundit. Vn̄ illa ſancta mulier dicebat filijs ſuis exhortans ad patiam. Filij neſcio qūo in vtero meo apparuiſtis. Neqꝫ ſpm ꝛ aīam donaui vobis: ꝛ ſingulorꝫ mēbra nō ego ipſa cōpegi: ſed ē mundi creator. Hinc et b. Hiero. in epl̄a ꝯtra ruffinum. Inter illas ſecreti ventris anguſtias: dei manus ſemꝑ opatur: idēqꝫ creator corporis pariter ꝛ aīe. Noli deſpicere bonitatē figuli qui te plaſmauit: ꝛ fecit vt voluit. Ipſe dei v̄tꝰ ꝛ ſapia: di. l vi. naſci. Quāuis aūt homini ſit datū lumen naturale ad intelligendū que agenda ſunt ſm̄ dictamē rōnis in vita politica: tn̄ quia homo ordinat ad quoddā bonū: qḋ excedit naturalē cognitionē.ſ. ſupnaꝫ beatitudinē idō indigꝫ quodā lumīe ſupnaturali ad intelligēdum que ſm̄ fidē ꝓponunt. Et hoc vocat donū intellectus: qḋ qꝛ ex nobis non eſt: pſalmiſta poſtulat a deo ſibi dari dicens. Da mihi intellectū: vt diſcam mādata tua.ps.cxviij. Mandata dei ſunt non ſolū de agendis ſm̄ decalogum ſm̄ illḋ Mat.xix. Si vis ad vitam ingredi: ſerua mādata. Sed etiā ꝛ de credendis: iuxta illud Joan.iij. Creditis in deum: ꝛ in me credite: ait xp̄s: quia nō ſolū myſteria diuinitatis ſed etiā hūanitatis xp̄i nobis mandatur credere. De ſperandis dat mādatum.ps.lxi. Sperate in eo omnis congregatō populi: que figurabatur in ſpe bonoꝝ temporalium in veteri teſtamēto pmiſſorū. Mandat dilectio dei ꝛ ꝓximi. Deutro.vi. quod in nouo teſtamento inducitur ꝛ firmat. Mat.xxij. et Luce.x. Diliges dn̄m deum tuū ex toto corde tuo: ꝛ ex tota anima tua: ꝛ ex omni mēte tua: ꝛ ꝓximum tuū ſicut teipm̄. Iſta mandata preſupponūtur ad decalogum: non ibi ꝯtinētur: ꝛ ad iſta intelligenda intime vt credenda ꝛ ſeruanda indiget homo dono intellectus. Omnis qui audit a patre meo et didicit: hic venit ad me: ait xp̄s Jo.vi. Fides aūt ex auditu: auditus per verbū dei. Ro.x. Sed nō ſufficit credere auditis: immo oportet addiſcere per donum ſcilicet intellectus capere vt agenda. Et ſic venitur ad chriſtum conſequēdo eternū premiū: ſecūdum illud. Intellectus bonus omnib faciētibꝰ eū: laudatio eiꝰ manet in ſeclm̄ ſe. §.I.

Sed ad tollendū equiuocationē ſciendū qꝫ intellectus ſumitur multipliciter. Nā aliqn̄ intellectus dicitur ipſa anime eſſentia: denoīatur enim aīa ab intellectu quaſi a ſua pncipaliori virtute: ſicut dr̄ in pncipio de aīa: qꝫ intellectus ē quedā ſubſtātia. Angeli etiaꝫ dicūtur intellectus ſeu intelligētie. Secundo dicitur intellectus quedā potentia aīe diſtincta cōtra volūtatem. Et iſte intellectus diſtinguit realiter in duas potentias.ſ. intellectum agetem: ꝛ intellectum poſſibilem. Unde dicit phūs in tertio de anima: qꝫ neceſſe eſt eſſe in anima has differētias intellectū.ſ. poſſibilem ꝛ agentē. Intellectus aūt poſſibilis diuiditur in tres ſm̄ tres ſtatus eiꝰ. Qn̄qꝫ enim eſt in potentia tm̄: ꝛ ſic dicitur intellectus poſſibilis. Qn̄qꝫ in actu primo: qui eſt ſcia: ꝛ ſic dr̄ intellectus in habitu. Qn̄qꝫ in actu. Secūdo qui eſt cōſiderare: ꝛ ſic dr̄ intellectus in actu: ſeu intellectus adeptus. De p̄dictis habes in prima parte. Tertio dr̄ intellectus quedā virtus intellectualis: que dr̄ habitus pncipioꝝ: que per ſe ſūt nota ſiue ſpeculabiliū: vt de quolibet eſt affirmare vel negare: de neutro ambo. Omne totuꝫ eſt maiꝰ ſua parte vel practicabiliū: vt malum eſt fugiendū: nulli ē iniuria facienda ꝛ hꝰ. Quarto modo dicitur intellectus vna pars prudētie ſm̄ Macrobiū: quā Tullius vocat intelligentiam: de hoc dicit phūs in.vi.ethi. qꝫ eſt cognoſcitiuus extremi.i. alicuius primi ſingularis ꝛ ꝯtingentis opabilis ꝓpoſitionis.ſ. minoris: quaꝫ oportet eē ſingularem in ſyllogiſmo prudētie. Hoc aūt primū ſinglare ē aliquis finis ſingularis. Eſt ergo iſte intellectꝰ quedā recta eſtimatio de aliquo pticulari fine: vt verbi grā. Nō in opando pmo ſumit vniuerſalē: vtputa. Omne malū eſt fugiēdū. Intellectus iſte ſumit minorem ſub illa dicens. Cōmittere hunc actum fornicationis qui mani

occurrit eſt malū. Et prudētia ↄcluditꝫ ergo hec
fornicatio fugiēda. Quinto dr̄ intellectus qͦdā
donū ſpūs ſancti: q importat quandā acuta pe/
netrationē diuinoꝝ vel agendoꝝ ſm̄ regulas di
uinas. Et de iſto nūc agitur. ¶ §. II.

De dono intellectus

dr̄ Iſa. xi. Requieſcet ſup eū ſpūs dn̄i ſpūs ſa/
piētie ꝛ intellectus ꝛc̄. Et de iuſto dicitur. Reple
uit eum dn̄s ſpiritu ſapientie ꝛ intellectus: ſtolaꝫ
glorie induit eū. Pro cuius declaratione dicit
b. Tho. 2ª 2ᵉ. q. viij. ar. i. ꝙ nomē intellectus im/
portat quandā intimā cognitionem. Dr̄. n. intelli
gere quaſi intus legere. Et hoc maxime apparet
ↄſiderantibus drām intellectus ꝛ ſenſus. Nam
cognitio ſenſitiua occupat̄ circa qualitates ſen/
ſibiles exteriores. Cognitio aūt ītellectiua pene
trat vſqꝫ ad eſſentiā rei. Obiectū. n. intellectus ē
qͦd quid eſt: vt dr̄ in. iij. de aīa. Sunt autē multa
genera coꝝ que interius latent: ad que oꝫ cogni
tionē hoīs quaſi intrinſecus penetrare. Nā ſub
accidētibus latet natura rerū ſubſtantial̄. Sub
verbis latent ſignata verboꝝ. Sub ſilitudinibꝰ
ꝛ figuris latet veritas figurata. Res. n. intelligi/
biles ſunt quaſi interiores reſpectu reꝝ ſenſibi/
liū: que exterius ſentiūtur. Et in cāis latent effe
ctus ꝛ ecōuerſo: vn̄ reſpectu hoꝝ omniū pōt dici
intellectus. Sed cū cognitio hoīs a ſenſu īcipiat
quaſi ab exteriori: manifeſtū eſt ꝙ q̄to lumē in/
tellectus ē fortius: tāto magis pōt ad intima pe
netrare. Lumen aūt naturale nr̄i intellectus eſt
finite virtutis. Vn̄ vſqꝫ ad determinatū aliquid
ꝑtigere pōt. Indiget ergo hō ſupnaturali lumi
ne: vt vlterius penetret ad cognoſcendū quedā
q̄ ꝑ lumen naturale cognoſcere n̄ valet. Et illud
lumē ſupnaturale hoī datū vocat̄ donū intelle
ctus. Et cū potentia intellectus hēat duos actꝰ
ſ. ꝑcipere ꝛ diiudicare. Donū intellectus ordina
tur ad ꝑcipiendū diuina ꝛ agenda in ordine ad
deū. Sapie donū ordinat̄ ad actū iudicandi de
eis ſm̄ rōes ſeu regulas diuinas. Sꝫ ſcie donū
ſm̄ regulas hūanas. i. rōnis: ꝛ in hoc differunt.
¶ Rō aūt quare hoc donū dr̄ donū intellectus
poīt. s q̄ rōnis eſt iſta ſm̄. b. Tho. vbi ſupra. Diſ
curſus rōnis ſemꝑ incipit ab intellectu: ꝛ termi
natur ad intellectū ex aliquibus. Rōcinamur
enim ꝑcedendo ex quibuſdā intellectis. Et tunc
rōnis diſcurſus ꝑficit̄: qn̄ ad hoc ꝑuenimus: vt
intelligamꝰ id qͦd prius erat ignotū. Qꝫ ergo rō
cinamur ex aliquo intellectu ꝑcedit. Sꝫ donum
grē n̄ ꝑcedit ex lumine nature: imo ſupadditur
ei quaſi ꝑficiens ipm̄: ꝛ iō iſta ſupadditio non dr̄
rō ſed magis intellectus: qꝛ ita ſe hꝫ lumen ſup/
additū ad ea q̄ nobis ſupnaturaliter īnoteſcunt
ſicut ſe hꝫ lumen naturale ad ea q̄ ꝑmordialiter
cognoſcimus. ¶ Rō etiā quare aliqͦd donū di/
cat̄ intellectus: ꝛ nullū voluntas: cū tn̄ ītellectus
diſtinguat̄ ↄtra voluntatē: vt pꝫ. in. iij. de aīa: eſt
iſta ſm̄. b. Tho. vbi ſupra: qꝛ voluntas nominat
ſimpliciter appetitiuū motum abſqꝫ determina
tione alicuius excellētie. Sꝫ intellectus nomīat
q̄ndā excellentiā cognitionis. ſ. penetrādi ad in
tima. Ideo ſupernaturale donū magis noīatur
noīe intellectus q̄ voluntatis. ¶ §. III.

Quomodo donum in/

tellectus ſimul maneat cū fide. Ad qͦd ſciēdum
opus eſt duplici diſtinctione ſm̄. b. Tho. 2ª 2ᵉ. q.
viij. ar. ij. vna eſt ex parte fidei: alia eſt ex parte in
tellectus. Ex parte fidei diſtinguēdū eſt: ꝙ que/
dam per ſe ꝛ directe cadunt ſub fide que natura
lem rationem excedūt: ſicut deum eſſe trinum ꝛ
vnum: ꝛ filiū dei eſſe incarnatum. Quedam ve/
ro cadunt ſub fide quaſi ordinata ad iſta ſm̄ ali
quem modū: ſicut ſunt omnia que in ſcriptura
diuina ↄtinent̄. Ex parte vero intellectus diſtin
guendū: quia dupliciter poſſumus aliqua intel
ligere. Vno mō perfecte: quādo. ſ. pertingimus
ad cognoſcēdum eſſentiam rei intellecte: ꝛ ipam
veritatem enūciabilis intellecti: ſm̄ qͦd in ſe eſt: ꝛ
hoc modo ea que cadunt ſub fide directe n̄ poſ
ſumus intelligere durante ſtatu fidei. Sed que
dam alia ad fidem ordinata etiam hoc modo in
telligi poſſunt. Alio modo cōtingit aliquid intel
ligi imperfecte: quando. ſ. ipſa eſſentia rei vel ve
ritatis ꝑpoſitionis nō cognoſcitur quid ſit: aut
qūo ſit: ſꝫ tn̄ cognoſcitur ꝙ ea que exterius ap
parent: veritati nō cōtrariantur: in q̄tum homo
intelligit ꝙ ꝓpter ea que exterius apparēt: nō ē
recedenduꝫ ab his q̄ ſunt fidei. Et ſm̄ hoc nihil
ꝓhibet durante ſtatu fidei: intelligere ea etiam q̄
per ſe ſub fide cadunt. Fides autē que cōnume
ratur ab apl̄o inter. xij. fructus ſpūs ad Gal̄. v.
non eſt fides que ē virtus theologica: ſed ē que
dam certitudo eoꝝ q̄ ſunt fidei: que habetur per
donū intellectus. ¶ Eſt aūt intellectus donum
non ſolū ſpeculatiuus: ſed etiā practicus. Vnde
in ps. cx. Intellectus bonus oībus facientibus
eum. Qͦd ſic declarat. b. Tho. 2ª 2ᵉ. q. viij. arti. iij.
Donū intellectus non ſolū ſe habet ad ea que ꝑ
mo ꝛ ꝑncipaliter cadunt ſub fide: ſed etiā ad oīa
que ad fidē ordinātur. Operatiōes aūt bone quē
dam ordinē hn̄t ad fidem. Nam fides per dilec
tionē operat̄: vt dr̄ ad Gal̄. v. Et iō donū intelle
ctus etiā ad quedā oꝑabilia ſe extēdit. Nō quī
dē vt ꝑncipaliter circa ea verſet̄: ſed in q̄tum in
agēdis regulamur rōnibus eternis: qbus ↄſpi/
ciēdis ꝛ ↄſulēdis inheret ſupior rō: vt ait. b. Au.
q̄ dono ītellectꝰ ꝑficit̄. Quāuis aūt rō naturalis
dirigat hominē in actibus hūanis: tn̄ regula hu
manoꝝ actuū eſt non ſolū rō humana: ſed etiam
lex eterna. Lex aūt eterna excedit rōnem huma
nam naturalē. Et ideo cognitio hūanoꝝ actuuꝫ
ſm̄ ꝙ regulātur a lege eterna: excedit rōnem na
turalē: ꝛ indiget ſupnaturali lumine doni ſpūs
ſancti intellectus vel alterius. ¶ §. IIII.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Eſt autez donum intel

lectus in oibus hn̄tibus gr̄am gratū facientem:
et extra gr̄am exiſtētibus abeſt. Primū ſic ꝓbat
Tho.2ª.2ᵉ.q.viij.ar.iiij. In oibus hn̄tibus gr̄az
nc̄c̄e eſt eſſe rectitudinez volūtatis: q2 per gram
reparatur volūtas hoīs ad bonū: vt dic̄.b.Aug.
Volūtas aūt hoīs non pōt recte ordinari in bo/
nuz niſi p̄exiſtēte aliqua cognitiōe veritatis: q2
obiectū volūtatis eſt bonū intellectum: vt dr̄ in
iij.de anima. Sicut aūt per donū charitatis ſpūs
.ſ.ordinat volūtatem hoīs: vt recte moueatur in
bonū qðdā ſupnaturale: ita per donū intellectꝰ
illuſtrat mentē hoīs: vt cognoſcat veritatē quā/
dā ſupnaturalē: in quā oꝫ tēdē volūtatē rectā.
Et ideo ſicut ī oibꝰ hn̄tibus gr̄am ē donū chari
tatis: ita ⁊ donum intellectus. Et q̄uis aliqui hn̄
tes gr̄az gratū faciētē pn̄t pati hebetudinē circa
aliq̄ que ſūt preter neceſſitatē ſalutis: tn̄ circa ea
q̄ ſūt de neceſſitate ſalutis ſufficiēter inſtruūtur
a ſpū ſctō: ſm̄ illō vnctō docet nos de om̄ibus.i.
Jo.i.ij. Quāuis.n.non om̄es hn̄tes fidē plene in
telligāt ea q̄ ꝓponūtur credēda: intelligunt tn̄ ea
eſſe credēda: et q̄ ab eis pro nullo eſt deuiandū.
Et qð.b.Greg.ait in.ij.moraꝉ. q̄ gr̄a intellectus
et alioꝝ donoꝝ aliquādo vtiliter hn̄tibus gr̄am
ſubtrahitur: q̄nq̄ꝫ.n.duꝫ animus ad ſublimia in
telligēda ſe in elatione erigit: in rebus vilibus ⁊
imis hebetudīe pigreſcit: non ſic eſt intelligēduꝫ
q̄ donū intellectus ſubtrahatur ſc̄tis q̄tuꝫ ad
nc̄c̄ia ad ſalutē: dū in ſc̄titate manent: ſed circa
alia interdū ſubtrahitur: vt non oīa ad liquidū
penetrare poſſint p intellectū. Et hoc vt ſubtra/
hatur eius materia ⁊ occaſio ſuperbie. ¶ Secū
dum aūt.ſ. q̄ donū intellectus non hēant extra
gr̄am cōſtituti: ſic ꝓbat. Dona ſpūs ſc̄ti: vt ſupra
dictū eſt perficiūt hoīem ſm̄ q̄ eſt hn̄ mobilis a
ſpū ſctō. Sic ergo intellectuale lumē gr̄e pōitur
donū intellectus: in q̄tū intellectus hoīs eſt hn̄
mobilis a ſpū ſctō. Huius aūt motus ꝯſideratō
in hoc eſt q̄ homo apphendit veritatē circa finē
Unde niſi vſq̄ꝫ ad hoc moueatur intellectus hu
manus a ſpū ſctō: vt rectam eſtimatiōem de fine
hēat: nōdū eſt aſſecutus donū intellectus: q̄tū/
cūq̄ꝫ ex illuſtratōe ſpūs alia quedā p̄ambula co
gnoſcat. Rectā autē eſtimatiōem de vltimo fine
non habet: niſi ille qui circa finem non errat: ſed
ei firmiter inheret tanq̄ꝫ optimo. Et hoc eſt ſolū
hn̄tis gr̄az gratū faciētē. Sic etiā in moralibus
rectā eſtimationē hꝫ homo de fine per habitum
virtutis. Unde donū intellectus ſine gr̄a gratū
faciente hēri non pōt. Et qð.b.Aug.dicit: preuo
lat intellectus ſequitur tardus aut nullus effe/
ctus. Uocat.b.Aug.intellectū quādā mētis illu
ſtrationē: que tn̄ non pertingit ad perfectā rōem
doni intellectus. Sed cuꝫ mens hoīs deducitur
vſq̄ꝫ ad hoc vt habeat rectam eſtimationē circa
finem: tunc ſequitur affectus: qð ſit donuꝫ intel

lectus. Quod etiā dr̄ Dan̄.iij. Intelligentia opus
eſt in viſione.ſ.ꝓphetica. Talis intelligentia nō ē
donū intellectus: ſed quedā mētis illuſtratio ad
intelligendū que ꝓphetis reuelātur: qð pōt eſſe
cōe bonis ⁊ malis. Sed illuſtratio mentis circa
eſtimationē rectā de vltimo fine: ſolū ꝯuenit bo
nis: q̄ pertinet ad donū ītellectus. Et q̄uis donū
intellectus corrn̄deat virtuti fidei ⁊ eā p̄ſuppōat
n̄ tn̄ ſeqtur q̄ ſicut fides pōt eſſe ſine gr̄a gratū
faciente: vt fides informis: ita et donū intellectꝰ.
Et rō diuerſitatis ē. q2 fides ſolū importat aſſen
ſū ad ea q̄ ꝓponuntur credēda: q̄ pōt eſſe per ali
quā illuſtrationē mētis abſq̄ꝫ gr̄a. Sed donū in
tellectus importat quandā ꝑceptionē ⁊ penetra
tionē veritatis circa finē vltimū, q̄ n̄ pōt eſſe ſine
gr̄a gratum faciēte. Quō aūt differat intellectus
a ſapia: ⁊ ſcientia a ꝯſilio dictū eſt ſupra. ¶.§.V.

Et ſecundum beatum

Greg. ſicut ſapie opponit̄ inſipiētia vel ſtulticia:
q̄ facit ꝑuerſe iudicare circa cōem finez vite.i.vl
timū finē. Sic ecōtra ſapia facit rectū iudicium
circa vniuerſalē cām ⁊ finē vltimū deum: ⁊ ſcīe
dono opponit̄ ignorātia: p quā hō non hꝫ rectuꝫ
iudiciū circa ꝑticulares cās.i.creaturas. Et cōſi
lio p̄cipitatio opponit̄: p quā hō ad actionē p̄ce/
dit an̄ deliberationē rōnis. Ita intellectui oppo
nitur hebetudo: hebetudo.n.acuitati opponitur
Dicitur aūt per ſimilitudinē intellectus acutus:
quādo poteſt penetrare ad intima eoꝝ: que ꝓpo
nuntur. Et q̄uis donū intellectus circa p̄ncipia
prima ſit: aliter tn̄ q̄ꝫ intellectꝰ virtus intellectua
lis. Nam intellectus virtus ē habitus naturalis
primoꝝ principioꝝ cognitōnis que per ſe natura
liter cognoſcūtur. Intellectus donū eſt habitus
primoꝝ principioꝝ cognitionis nō naturalis ſed
gratuite: aliter tn̄ q̄ꝫ fides. Nam ad fidem ptinet
aſſentire ſolū talibus p̄ncipijs cognitiōis gratui
te.i.articulis fidei. Ad intellectū vere donū per/
tinet penetrare ea que dicūtur fidei. Et in cogni
tione ſiue practica ſiue ſpeculatiua eoꝝ que ſunt
fidei intellectus penetrat: ſed ſapientia de eis iu
dicium preſtat. ¶.§.VI.

Huic dono intellectus

corrn̄det ſexta beatitudo ſm̄.b.Aug.ſ. Beati mū
do corde ⁊c̄. Mat.v. Et hoc ꝯueniēter q̄tum ad
meritum: qð eſt mundicia cordis: ⁊ q̄tum ad pre
mium qð eſt viſio dei ſm̄.b.Tho.2ª2ᵉ.q.viij.ar.
vij. Et q̄tum ad meritū ſciēdum q̄ duplex ē mū
dicia. Una p̄ambula ⁊ diſpoſitiua ad dei viſionē
Et hec eſt depuratio affectus ab inordinatis affe
ctionibus. Et hec mūdicia cordis fit per v̄tutes
que pertinēt ad vim appetitiuā: vt temperantia:
fortitudo ⁊ iuſticia. Alia mūdicia cordis ē: que ē
quaſi cōpletiua reſpectu viſionis diuine. Et hec
eſt mundicia mentis depurate a fantaſmatibus
⁊ erroribus: vt.ſ.ea que ꝓponūtur de deo: n̄ acci

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

piantur per modum corpalium fantaſmatū aut
ſm̄ hereticas peruerſitates. Et hanc mūditiā fa
cit donum intellectus. Similiter ē duplex viſio
dei: vna quidem ꝑfecta: qua videtur deus ꝑ eſſen
tiam. Alia vero imperfecta per quam ⁊ ſi non vi
deamus de deo quid ſit: videmus tn̄ quid non
eſt. Et tanto deum in hac vita ꝑfectius cognoſci
mus: q̄nto magis itellectus noſter cognoſcit deū
excedere: quicquid intellectu comprehenditur.
Utraqꝫ dei viſio ꝑtinet ad donū itellectus. Pri
ma ꝯſumatiue ſm̄ ꝙ habetur in patria. Secun
da inchoatiua ſm̄ ꝙ habetur viſio de deo in via

¶ De ſcripture ſacre nobilitate: qualitate: ⁊ vtili
tate. ¶ Capitulum .ij.

Declaratio ſermo

num tuorū illuminat: ⁊ intellectum
dat paruulis. ps. cxviij. Sermones
dei de quibus ps. loquitur ſūt verba ſacre ſcri
pture: quibus nobis locutus ē deus ꝑ ꝓphetas
vt in veteri teſtō: vel per ſe incarnatum ⁊ apl̄os
eius vt in nouo. Sꝫ tenebroſa aque ī nubibus
aeris inquit ps. xxvij. i. obſcura ſcientia in ꝓphe
tis: qꝛ omnia in figurā contingebant illis. In no
uo quoqꝫ dixit xp̄s Jo. vi. Verba q̄ loquor vo-
bis: ſpūs ⁊ vita ſunt. i. ſpūaliter intellecta: viuifi
cabunt vos. Caro nō ꝓdeſt quicq̄. i. ſuꝑficialiter
intellecta: non ꝓficiūt hoi: vt illud qd̄ dixerat de
ſacramēto corꝑis ſui. Niſi manducaueritis car
nem filij hominis ⁊c̄. qꝛ aliqui ex diſcipulis ſm̄
lr̄am ſuꝑficialiter intellexerūt: ſcandaliçati ſunt
ſic ⁊ omnes heretici errauerūt non intelligētes
ſcripturas. Ad capiendū igitur cognitionem et
veram noticiā de his que ſunt in ſcriptura: ſpi-
ritus ſanctus ꝑ donum intellectus menti decla
rat ſermones dei. Unde ⁊ de ſaluatore dr̄ Luc.
vlti. ꝙ poſtq̄ reſuſcitatus apparēs diſcipulis co
medens cum eis ait. Hec ſcripta ſunt ⁊c̄. Et tūc
aperuit illis ſenſum vt intelligerent ſcripturas
quas. ſ. exponebat eis. De ipa igitur ſcriptura ſa
cra que cōtinet ſermones dei: videndū de qua
in dictis verbis. ps. Tria videntur notari. Pri-
mo innuitur eximia auctoritas: ibi: declaratio ſer
monū tuoꝝ. Secundo concedit̄ magna vtilitas
ibi: illuminat. Tertio exigitur ad eā plurima hu
militas: ibi: intellectum dat ꝑuulis. ¶ .§. I.

Auctoritas ſcripture

maior eſſe nō pōt: quia. ſ. eſt a deo reuelata. Jō
dicit declaratio ſermonum tuoꝝ: qui. ſ. ſunt a te
deo ꝓferente. Ut. n. ait petrus in canonica ſecun
da. Spiritu ſcō inſpirati locuti ſunt oēs ſancti
dei homines. ſ. auctores libroꝝ ſacre pagine. Et
b. paulus ad Heb. i. Multipharīā multiſqꝫ mo
dis olim deus loquens patribus in ꝓphetis. ſ. in
veteri teſtō: nouiſſime diebus iſtis locutus ē no

bis in filio. Hinc etiam. b. Ambr. in epl̄a ad coꝛ.
ait. Omnis rō ſuꝑne ſcientie vel terrene creatu-
re in eo: qui eſt caput eaꝝ ⁊ auctor: vt q hunc no
uit nihil vltra querat: qꝛ hic ē ꝑfecta virtus ⁊ ſa
pientia: quicquid alibi queritur hic ꝑfecte inue
nitur. In daniele ⁊ ſalomone infidelibus ſe eſſe
autorem totius ſapientie: qd̄ infideles n̄ putant:
qꝛ non legunt in euāgelijs ⁊ ꝓphetijs aſtrologiā
⁊ alia hꝰ: que deſpecta ſunt: qꝛ nihil valēt ad ſa
lutem: ſed mittunt in errorē. Et qui his ſtudent
curam aīe non habent: di. xxxvij. §. hinc etiam fi
lius. Et quia deus eſt verax: omnis autē homo
mendax. ps. cxv. Hinc eſt ꝙ doctrine hominum
reperiuntur cū admixtione alicuius erroris. Sꝫ
doctrina ſacre ſcripture plena veritate: qꝛ a deo
qui mentiri non poteſt. Jo. xvij. ait xp̄s. Sermo
tuus veritas ē. Un̄ Chrẏſ. dicit ꝙ ſicut ſacerdos
eſt debitor: vt veritatem quā audiuit a deo. ſ. in
ſcripturis: libere predicet: ita ⁊ laicus ē debitor
vt veritatē quā audiuit a ſacerdote ꝓbatam in
ſcripturis: defendat fiducialiter: qd̄ ſi non fece-
rit: ꝓdibit veritatē. De auctoritate ⁊ veritate eiꝰ
habetur. Qꝛ nulla falſitas inſit ſcripturis ſacris
nec liceat dubitare de veritate eius: oſ̄dit. b. Au
guſtinus dicēs in epl̄a ad Hiero. Si ad ſcriptu
ras ſacras admiſſa fuerint vel officioſa menda
cia: quid in eis remanebit auctoritatis: que tan
dem de ſcripturis illis ꝓferetur: cuius pondere
ꝯtentioſe falſitatis obſeretur improbitas: di. ix.
In decretis. Idem. b. Aug. di. eadem. Quis ne-
ſciat ſacram ſcripturam canonicā: tam in veteris
q̄ noui teſtamentiꝰ certis terminis ſuis cōtineri
eāqꝫ poſterioribus omnium epoꝝ litteris ita pre
poni: vt de illa dubitari aut diſceptari nō poſſit
vtrum verum vel vtrum rectū ſit quicquid in
ea conſtiterit. ¶ .§. II.

Secundū. ſ. magna vti

litas ſcripture ſacre pꝫ ex effectu: qꝛ illuminat.
Ad qd̄ etiam facit qd̄ idem ps. ait. ps. cxviij. Lu
cerna pedibus meis verbū tuum ⁊ lumen ſemi
tis meis. Et petrus ī canōica ſua. Habetis ꝓphe
ticum ſimonē: cui benefacietis attēdentes qua
ſi lucerne lucenti in caliginoſo loco. Et licet ſciē
tie ſeculares etiā illuminant in multis: aliter tn̄
⁊ aliter. Ille quidem vt noctu lucēt in nocte: ⁊ in
terpellatim. Hec aūt ſacra doctrina vt radius a
ſole iuſticie ꝓcedens dn̄o deo ſemper ⁊ totum or
bem. Illuminatio ſiquidē illaꝝ ſcientiaꝝ defecti
bilis eſt: qꝛ ſiue ſpeculatiue ſiue ſint practice vt
morales: tn̄ ordinant hominem ad felicitatem: q̄
in pn̄ti haberi pōt politicam vel ſpeculatiuā: nō
autem futuram quam nō nouerunt auctores il
larū. Unde. b. Hiero. tractans illud Eccl̄s. x. c.
Labor ſtultoꝝ perdet eos: quia neſcierūt perge
re in ciuitatem. Nominat ibi plures ph̄os: plato
nem: ariſtotelē: permenidē ⁊ alios quos ſtultos
appellat: qꝛ n̄ habuerūt rectū iudiciū de vltimo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſitte deo. Nam ⁊ ſi multū laborauerūt in ſpecu
lando ⁊ inquirendo veritatem in multis: tamē
ex ſuo labore non reportauerūt fructū vite eter
ne ſed perditionis. Et hoc q᷑ neſcierūt pergere
in vrbem ſupnam. Non.n. eorum doctrine hūt
tale lumen: ſꝫ ſapiā que vtiqꝫ eſt ſacra ſcriptura
pducit ad claritatem eternam: docens copioſiſ
ſime de vltimo fine vero deo ⁊ veriſſimo: ⁊ mo
do pueniendi ad eū ↄſequendum: qui eſt lux ve
ra ⁊ indeficiens. ¶ Ubi notandū ꝙ tria debent
ↄſiderari. Primum eſt: ꝙ pfectio hominis con
ſiſtit in imitatione dei: que eſt p dilectionē. Secū
dum eſt: ꝙ dilectio pſupponit cognitionē. Tertiuꝫ
eſt ꝙ cognitō ordinata ⁊ vera de deo ⁊ diligēdis
habetur p ſcripture ſacre lectōnē vel auditionē
non ſciaꝝ ſecularium. ¶ Primo ergo ſciendū: ꝙ
imitatio dei ad quā p poſſe homo debet tendere
⁊ pfectio eius ſimpliciter eſt per dilectionē. Unde
apl's ad Ephe. Imitatores dei eſtote ſicut filij cha
riſſimi. Et quaſi modū docens huius imediate
ſubdit. Ambulate in dilectione: ſicut ⁊ xps dile
xit vos. Similiter cum xps dixiſſet diſcipulis:
Eſtote pfecti ſicut ⁊ pater veſter pfectus ē Mat.
v. Subdidit exemplū de dilectione nō ſolū ami
coꝝ ſed ⁊ inimicoꝝ: exemplo dei qui ſolem ſuū
oriri facit ſup bonos ⁊ malos materialiter ⁊ ſpi
ritualiter. Et apl's ad colo.iij. Sup omnia chari
tatem habete que eſt vinculū pfectionis. Secū
do ↄſiderandum ꝙ dilectio pſupponit cognitio
nē: ſeu ex cognitione generatur. Nam obiectuꝫ
voluntatis cuius eſt dilectio eſt bonū cognitum
Unde b. Au. Inuiſa diligere poſſumus: incognita
nequaqꝫ. Eſt.n. in anima nr̄a quoddā mrimoni
um ſpūale: in quo vir eſt intellectus: vxor volū
tas que ſterilis pmanet: niſi intellectus in ea ſe
men iactet conceptum. ſ. ſuum. Unde ⁊ xps dixit
ſamaritane: vt apta fieret ad habendā aquā ſuā
pmiſſam: que ſalire facit in vitam eternā. ſ. gra
tiam. Uoca virū tuum ⁊ veni huc. Jo.iiij. i. repſen
ta intellectum ſuū: vt exponit. b. Aug. vt. ſ. intelli
gas vere ⁊ ſpūaliter non carnaliter. Nam illum
hominē cum quo in fornicatione manebat non
erat ſuus vir. i. legitimus maritus: vnde nō illū
dixit vocare: hic eſt.n. error: ſeu falſus itellectus
qui ſeminat ī carne: ancilla. i. ī ſenſualitate gene
rat illegitimos filios maloꝝ operum: quibus n̄
debetur hereditas glorie: cū non ſit in eis aqua
grē: ſed de carne metit: ⁊ reportat corruptionem
⁊ eternam dānationē. Poſt quinqꝫ igitur viros
legitimos. i. poſt ſequelā quinqꝫ ſenſuū: ſcḋm quo
rum appetitum opatur homo ante vſum rōnis
⁊ ſine peccato: ⁊ ideo vt viri legitimi debet imme
diate pueniens ad vſum rōnis vti vero intelle
ctu non erroneo obumbrato. Et talis intellect⁹
obijciens voluntati verum ↄceptum: gignit bo
nos effectus. ⁊ parit filios bonoꝝ opeꝝ. Quod
tertio aduertēdū ſequetur pmaxime dilectio in
voluntate generata ex deo pncipaliter opante ⁊
ipſa aſſentiente: quia homo hominem generat: et
ſol ex ſtudio ſacre doctrine. Et ppterea dr̄ ver
bū ſcripture: quod eſt verbū dei ignitū ⁊ ignis
quia ignē īducit charitatis in anima. ps. cxviij.
Ignitum eloquiū tuum vehemēter. Et dn̄s per
Hiere. xxiij. c. Nunquid verba mea non ſunt
quaſi ignis. Exemplū in duobus diſcipulis eū
tibus in emaus dicētibus poſtea: Nōne coꝛ no
ſtrum ardens erat in nobis: dū nobis loqueret
in via. Lu. vlti. Et Deut. xxxiij. c. dicitur. In de
xtera eius ignea lex. i. in xpo lex charitatis. Uide
mus enim p experientiam: ꝙ diſcipulus ad ma
giſtrū ⁊ doctrinā ei⁹ multū afficitur: ⁊ in ei⁹ doctri
na delectatur ⁊ firmatur: ⁊ quaſi vnitur ſpiritus
eius ad eū. Sic ad ppoſitum. Cum ſcriptura ſa
cra ſit de deo ſine aliquo errore: ⁊ pleniſſime d
eo qḋ poteſt ſciri de ipo: in pn̄ti tractet de dilecti
one ⁊ alijs virtutibus. Alie aūt ſcientie diminu
te ⁊ cū erroribus: ⁊ doctores ⁊ auctores eaꝝ fue
runt cōiter vicioſi: ⁊ multa etiā friuola ⁊ noxia
habeātur in talibus doctrinis laſciua ⁊ contra
fidem. Ideo ſtudēdo in eis: afficitur mens ſtudē
tis ad tales ⁊ reuertetur: ⁊ de veritate fidei vacil
lat. Sꝫ ex ſtudio ſacre ſcripture afficitur ad deū
⁊ ad ſanctos qui ediderūt libros: ⁊ charitate in
flāmatur ex illuminatione de deo ex ipa habita
Unde dicitur de ſapientia que vt dictū eſt: pmaxi
me in ſcriptura ſacra infinitus theſaurus eſt ho
minibus: quo qui vſi ſunt pticipes facti ſūt ami
citie dei. Declaratio ergo ſermonū illuminat in
tellectū etiam de altiſſimis. Sicut aūt intellect⁹
eſt nobiliſſima potentiaꝝ: ita ⁊ opatio eius ⁊ illu
minatō pfectiſſimū opus: hinc nobiliſſimū intel
lectum non voluntatē per prius non tpe ſed na
tura: verbū eternum: ait Jo. do. cardi. in quodā
opere ſuo: qḋ appellauit noctiluca: intellectiuo
actu pcedens a patre: lumen de lumine in homi
ne naſciturus aſſumpſit: id aptius ceteris tradē
tibus. b. Aug. et mgr̄o ſētētiarū. In huius potē
tie actu: veritas prima pn̄tis vite pariter et futu
re: vno eodemqꝫ ſermone determinauit vltimaꝫ
felicitatem conſiſtere dicēs. Jo. xvij. hec eſt vita
eterna: vt cognoſcant te ſoluꝫ deum et quē miſi
ſti ieſum chriſtum. Hunc primū et ſupremū do
ctorē: poſt iucundam et longam de vita beata in
quiſitionem in vltimo de ciuitate dei. b. Aug. ſe
cutus inquit. Uiſio eſt tota merces. Hec etiā ve
ritas philoſophos non latuit. Naꝫ eorum preci
puus plato: beatitudinē locauit in participatiōe
diuini luminis: teſte. b. Augu. in. xix. de ciui. dei
cui et ipſe aſſentit. Ultra eniꝫ lumē diuinū quo
tantus doctor pollebat: non ignorabat ab ariſto
tile iam fore validiſſimis rationibus demonſtra
tum: voluntati anteponendum eſſe nobilitate et
opere humanum intellectum ¶ §. III.

Sequendo igitur anti

quorum doctorum gymnaſia probata ⁊ vera: ſa

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tcamur oportet:in parte itellectiua tanq̄ʒ in ſub
limiori faſtigio:culmē felicitatis viatori poſſibi
lis ꝛ ꝓprijs naturalibus ↄſequende certius ob
ſeruari. Sic lego in Geneſ ꝑncipio: felice Adaʒ
poſitum in paradiſo vt oparetur.i.ſpeculando
vtiq̄ʒ non qualibet creaturam ſiſtens in ea:ſʒ ſic
ex tota mole tendens in deū:vt non ſolū clama
ret qd iam per fidem inſpiratam tenebat. Unus
ergo princeps:ſed vltra ꝓgreſſus noſceret attri
buta:ꝛ forſitan nationes:illud apoſtolicū ꝓbatu
rus. Inuiſibilia dei a creatura per ea que facta
ſunt intellecta conſpiciūtur. Mirabiliter ergo ꝛ
copioſiſſime ſacra ſcriptura de omnibus illumi
nat. Unū b.Aug.qui prius ipſius velatū vilipen
debat aſpectum:poſtmodū intellectus ſui detec
ta caligine:ad Uoluſianū ſcribens:dicebat ꝺ ea
Tanta eſt latinorum ꝓfunditas lrarum:vt in eis
quotidie proficerem:ſi eas ſolas ab ineunte pu/
ericia vſq̄ʒ ad decrepitam ſenectutem: maximo
otio:ſūmo ſtudio:meliori ingenio: conarer addi
ſcere. In quibus latʒ altitudo ſapientie:vt in no
uiſſimis:acutiſſimis:fragrantiſſimis:cupiditate
diſcēdi hoc ↄtingat:qꝺ eadem ſcriptura quodā
loco habet:Cum ↄſumauerit homo:tūc incipiet
Item in li.ꝺ doc.xpiana. Quicquid homo extra
didicerit: ſi noxium ē:hic dānatur. Si vtile eſt:
hic inuenitur. Et cum ibi quiſq̄ʒ inuenerit om/
nia que vtiliter alibi didicit:multo abundātius
inueniet in ea:que nuſq̄ʒ alibi inuenire potuit.
Hieronymus cui prius poſt lras Ciceronis ſer
mo hiꝰhorrebat incultus: verberatus ab ange/
lo ꝛ illuminatus: aiebat. Si iuxta Paulū apl̄m
xp̄s eſt dei virtus ꝛ dei ſapia:ignorantia ſcriptu
rarum eſt ignorantia xp̄i:di.xxxviij.legimus. Et
in multis ca.ꝑ totum. Hinc ꝛ Gre.in moral. Sa
cra ſcriptura omnes ſciētias locutionis ſue mo
re tranſcendit.q꞉ in vno eodēq̄ʒ ſermone:dum
narrat geſtum prodit myſterium. Et ſicut ſapien
tes myſterijs exercet: ſic ſupficie ſimplices reſo
uet. Habet.n.in publico:vnde ꝑuulos nutriat et
ſeruat:ꝛ in ſecreto vnde mentes ſublimiū admi
ratione ſuſpendat. Uerum q꞉ aliqui huic vere
aſſertioni obſiſtūt:aſſerentes voluntatē ꝛ actus
eius intellectiue potentie cuʒ opationibus eius
ante ferri:contra quos bellat ſanctus doctor.b.
Tho.in.iij.ↄtra gentiles:cum palma etiam ſi hoc
eſſet verū: nulla ſcriptura iam docet recte ama
re:ꝛ volūtatem in omnibus dirigere:ſicut ſacra
doctrina: vt patet in libris ſapientialibus: p̄ci
pue Salomonis. Unde Hiero.ad demetriadeʒ
Diuinas ſcripturas ſepius lege:immo nunq̄ʒ de
manibꝰ tuis ſacra lectio deponatur. Scio in ſcri
pturis diuinis ꝑ quas ſolas dei potes cognoſce
re volūtatem: ꝓhiberi quedam: p̄cipi quedaʒ:
ↄcedi quedā:ſuaderi nōnulla. Prohibētur ma
la:p̄cipiuntur bona:ↄceduntur media:ꝑſuaden
tur ꝑfecta. Ad idem Chryſ.ſup Mat. In ſcriptu
ris ſacris ignorans inuenit qd diſcat: cōtumax
quid timeat. Laborans ꝑmia:puſillanimis me/
diocris iuſticie cibos:qui ꝛ ſi pinguē non faciūt
aīam:mori tn̄ non ꝑmittunt. Qui aūt magni ani
mi eſt:inuenit ibi ſpūales eſcas: que ducat eum
ꝓpe ad angeloꝝ naturam. Qui vero ē a diabolo
vulneratus:inuenit ſibi cibos medicinales ꝛ ſa
lutem perꝑpniam. Item Hug.in li.de anima ait.
Nihil i hac vita dulcius ſentitur: nihil auidius
ſumitur:nil ita mentē ab amore mundi ſeparat:
nil ita ↄtra temptationes animū roborat: nil ita
hominem excitat ꝛ adiuuat ad omne opus:ꝛ ad
omnē laborem:ſicut ſtudiū ſacre ſcripture. Hec
ergo doctrina:ꝛ illuminat intellectū: ꝛ inflāmat
affectum. Unde Iſido.in lib.de ſūmo bono. Le
ctio ſanctaꝝ ſcripturarum geminū cōfert donū
quia mentis intellectum erudit ꝛ a mundi vani
tatibus abſtractum hominē ad dei amorem per
ducit. Quid ergo ꝓdeſt in mundanis proficere
doctrinis ꝛ inuaneſcere i diuinis:caduca ſequi
figmeta:ꝛ celeſtia faſtidire. Hec omnia Ioānes
dominici vbi ſupra. Ad hoc facit qꝺ ait Ariſto.
in lib.de vegetabilibus. Tria ſunt: vt ait Empe/
docles:in tota reꝝ varietate p̄cipua ſcilicet nobi
lis affluentie cōtemptus:future felicitatis appe/
titus:ꝛ mentis illuſtratio:quoꝝ primo nihil ho/
neſtius. Secundo nihil felicius. Tertio ad ābo/
rum adeptionem nihil efficacius. Sed nulla do
ctrina ita illuſtrat. ¶.§.IIII.

Exigitur autē ad noti/
ciam huius ſacre doctrine humilitas. Unde ſub
dit. Intellectum dat paruulis.ſ.ꝓpria eſtimatio
ne. Et hoc eſt quod ait xp̄s. Mat.xi. Abſcondiſti
hec a ſapientibus ꝛ prudentibus.ſ.ſm̄ ſeculū ſa
pientibus quo ad ſcientias naturales:prudenti
bus quo ad morales. Et reuelaſti ꝑuulis.ſ.hu/
milibus. Ut enim dicit Greg. Nullū maius ob
ſtaculuʒ veritati ſicut ſuperbia. Et Ptolomeus
ait qꝫ inter ſapientes ille ſapientior qui ꝛ humili
or. Et in puerb.xvi.c. Ubi humilitas ꝛ ſapientia
Et quia auctores ſcientiaꝝ ſecularium:fuerunt
ſuperbi: vt patet ꝗd Roma.i. Dicentes ſe ſapien
tes ſtulti facti ſunt:in multis errantes. Et hinc ē
qꝫ ſciencia inflat ab inflatis tradita. Sʒ charitas
qua incaluerūt auctores ſacroꝝ libroꝝ: cum ex
poſitōnibus eoꝝ ſanctis doctoribus:edificat:fū
damentū iaciens in humilitate ad omnē verita
tem. Et ſic deus emittit fontes virtutū in ↄualli
bus humilitatis. Hinc ꝛ Petrus Damianꝰ. Pla
tonem latentis neceſſe ſecreta rimātem reſpuo.
planetaꝝ circulis metas:aſtrorūq̄ʒ meatibus cal
culos affigentē:cūcta etiam ſperici orbis clima
ta radio diſtinguentem. Pitagoram ꝑuipendo.
Nichomacū quoq̄ʒ tritum ephemeridibus di/
gitos abdico. Eclidem ꝑplexis geometricalium
figuraꝝ ſtudijs incuruūq̄ʒ declino. Cūctos ſane
rhetores cū ſuis coloribus ꝛ entimematibus di
ſtincte pretereo. Omnes dialeticos cū ſuis ſyllo

giſmis ⁊ ſophiſticis cauillationibꝰ indignos hac queſtione decerno. Tremāt cynici ſuam iugiter amare ſapie nuditatē. Querant pipatetici latentē in pfundo putei veritatē. Ego ſumam a te veritatem quero: illā videlicet que de terra orta ē nō iam in puteo ignobiliter latitantē: ſed de oīm mundi poteſtate regnantē. Quid mihi inſanientiū fabuloſa comenta? Quid mihi tumentiū tragediaꝝ contoꝛuata vel pturbata diſcrimina? Deſinant comicoꝝ turbe: venena libidinū crepantibus buccis effluere. Ceſſet ſatyroꝛum vulgus: ſuos exclamatoꝛie denūciationis amaris dapibus honerare. Non mihi Tulliani oꝛatoꝛis ac aurati lepide vrbanitatis trutinent verba. Nō Demoſthēici rhetoꝛes captioſe ſuadele argumēta verſuta componāt. Cedant in ſuas tenebras oēs terrene ſapientie fecibus delibuti. Nihil mihi conferant ſulphureo caliginoſe doctrine ſplēdoꝛe togati: xpi me ſimplicitas doceat: verba ſapientum ruſticitas ambiguitatis mee vinculum ſoluat: qꝛ iuxta Pauli vocē placuit deo p ſtulticiam pdicationis: ſaluos facere credentes. Lra ꝗ occidit abſcedat: ſpūs viuificatoꝛ aſſiſtat. hec ille. Hinc ⁊ Au. ad Dioſcoꝝ. Humilitati ſaluberrime quam dn̄s noſter ieſus xps: vt doceret humiliatus eſſet: maxime aduerſatur: quedam vt ita dixerim: imperitiſſima ſcientia: deū nos ſcire gaudemus: quid Anaximenes: quid anaxagoras: quid Democlitus ſenſerit: ⁊ ceteri: vt docti ⁊ eruditi videamur. ¶ .§. V.

Quod neceſſarium fuit ad humanā ſalutem: eſſe quandaꝫ doctrinam

ſm diuinā reuelationē: que dr̄ ſcriptura ſacra. ſ. veteris ⁊ noui teſtamenti: pter phyſicas diſciplinas: que ratione humana inueſtigātur: probat b. Tho. in pma parte ſumme. q. i. arti. i. Et hoc triplicitet. Pꝛimo qꝛ homo oꝛdinat̄ a deo ad quēdam finem: qui excedit compꝛehenſionē hūane rōnis: ſm illud Iſa. lxiiij. Oculus non vidit deꝰ abſqꝫ te que prepaſti diligētibus te. Finem autē opoꝛtet eſſe pcognitū hominibus: q ſuas ⁊ intētiones ⁊ actiones debēt oꝛdinare in finē. Unde neceſſariū fuit homini ad ſalutē: ꝙ nota fierent ei quedā p reuelationē diuinam: que rōnem humanā excedunt. ¶ Secūdo qꝛ ad ea que etiam rōne hūana de deo inueſtigari pñt: fuit neceſſariū hominem inſtrui reuelatōne diuina ex eo ꝙ veritas de deo p rōnem inueſtigata a paucis ⁊ p longum tempus haberi pōt. Nam pauci ſunt q vacēt ſtudio lr̄arum: ſiue ppter paupꝛtatem: ſiue ppter occupationes in alijs: ſiue ppter hebetudinē ingenij. Qui etiā vacant in his: opoꝛtet p longū tempus ſtudio intēdere. Naꝫ methaphyſica ꝗ de deo docꝫ ⁊ pbat rōnibus: ē vltima phyſicaꝝ doctrinaꝝ: ⁊ pſupponit alias ſcias prius per tpa acquiſitas: vt ergo citius ⁊ cōius habeat̄ noticia de deo ⁊ alijs neceſſarijs ad ſalutē: neceſſarium fuit dari doctrinā ſacre ſcripture: cuius omnes ſunt capaces et cito: de his que ſcire opoꝛtet de deo et agendis. Unde chꝛiſtus dixit aplis. Euntes in mundū vniuerſū pꝛedicate euangelium omni creature Marci vltimo: quia oē genus hominū eſt capax talis doctrine et cito. ¶ Tertio quia alie doctrine per rōnem habētur: etſi multas veritates de deo et creaturis cōtineant: oēs habent admixtos errores: iuxta illud. Omnis homo mendax: ex eo ꝙ ratione naturali innituntur: que deficit ſepe et pꝛecipue circa diuina. Unde et oēs philoſophi inueniūtur erraſſe: circa ea: que ſunt neceſſaria ad ſciēdū ſeu credēdum. Et ideo opoꝛtuit tradi doctrina in qua eēt omnimoda veritas: ſine admixtiōe alicuius erroꝛis: cuius veritatis cognitione dependet tota ſalus hominis: que eſt in deo. Hec eſt aūt ſcriptura ſacra: que eſt a deo reuelata: qui mētiri nō poteſt nec falli. Unde ſecure ⁊ ſine aliquo dubio falſitatis ei inhereat. Et ſm veritatē eius ſe dirigat circa diuina ⁊ humana. Et ſic patet ꝙ pꝛeter ſciētias philoſophicas: fuit neceſſariū ⁊ vtile haberi doctrine ſacre ſcripture: vt citius cōmunꝰ ⁊ certius habeatur noticia de deo: et alijs neceſſarijs ad ſalutē. Unde. ij. ad Thimo. iij. dicit apoſtolus. Omnis doctrina diuinitus reuelata vtilis eſt ad docēdum ad arguēdū: ad coꝛripiendū ad erudiēdū ad iuſticiam. Et quāuis ea que tradūtur in ſcriptura ſacra: ſint ſupꝛa hominis rationē: non tamen ea querēdo ſit cōtra illā. Eccī iij. Altioꝛa te ne queſieris: quia nō querūtur ratione demōſtratiua vt in metaphyſica inueſtigādo: ſed fide humiliter ſuſcipiēdo. ¶ .§. VI.

Quod ſacra doctrina

eſt ſcientia: et vna eſt ſpeculatiua et practica. Pꝛimum ſic declarat b. Tho. in pꝛima parte. q. i. Duplex eſt genus ſciētiarum. Quedā eniꝫ ſunt que procedunt ex pꝛincipijs notis lumine naturalis intellectus: ſicut arithmetrica et geometria ⁊ hꝰ. Quedam ſunt que procedūt ex pꝛincipijs notis lumine ſuperioꝛis ſciētie: ſicut muſica procedit ex pꝛīcipijs notificatis per arithmetricā. Et hoc ſecundo modo doctrina ſacra eſt ſcientia: procedens ex pꝛincipijs notificatis per arithmetricā: lumine ſuperioꝛis ſciētie que eſt deo et beatoꝝ. Unde ſicut muſica credit nō probat pꝛincipia ſibi tradita ab arithmetrica et ex illis procedit ad argumētandum: ita ſacra doctrina credit pꝛincipia a deo reuelata: vt ſunt articuli fidei: ex quibꝰ argumētat et pꝛobat pertinētia ad chꝛiſtianā religionē. Et cum ſcientie non ſint ſingulariū ſed vniuerſaliuꝫ: in ſacra doctrina multa ſingularia ponūtur: vt de geſtis. Abꝛahā: Iſaac ⁊ alioꝝ: nō qꝛ de eis pꝛincipaliter tractetur: ſed introducūtur in exemplum vite: ſicut in ſcientijs moꝛalibus: ac etiam ad oſtendendā auctēm viroꝝ: per quos reuelatio a deo ad nos pceſſit. Hec ē illa

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſcientia de qua dicitur in libro ſapientie. viij. ca. Uani ſunt omnes hoīes in quibus nō ſubeſt ſciā dei. ¶ Eſt aūt vna ſcientia hec doctrina: ſm vnā formalē rōnem obiecti: quia quecūqꝫ ꝯſiderat in ea tradita: ꝯſiderat ſub hac vna ratōe: inq̄ꝫtū ſunt diuinitus reuelata. Quāuis enim hec doctrina tractet de deo ⁊ creaturis: non tñ ex quo ſed principaliter de deo: de creaturis aūt ſm ꝙ referūtur in deum vt ad principium vel finem. Unde ſapientie. x. ſingulariter dicitur: dedit illi ſcientiam ſanctoꝝ. ¶ Licet autem in alijs ſcientijs alia ſit ſpeculatiua alia practica ſciētia: tamē ſacra doctrina comprehendit ſub ſe vtrūqꝫ: ſicut ⁊ deus: cuius ſcientia eſt eadem ſcientia qua ſe cognoſcit: ⁊ ea que facit. Magis tamen eſt ſpeculatiua q̄ꝫ practica: quia principalius agit de rebꝰ diuinis q̄ꝫ de actibus hūanis: de quibus agit: ſm ꝙ homo ordinat̄ p eos ad ꝑfectā dei cognitionē in qua beatitudo eterna ꝯſiſtit. ¶ .§. VII.

Quod huius ſciētie ſu

biectū ſit deus: ſic declarat. b. Tho. vbi ſupra ar. vij. Sic ſe habet ſubiectū ad ſcientiam: ſicut obiectum ad potentiam vel habitum. Proprie aūt aſſignatur obiectū alicuius potētie vel habitus illud: ſub cuius ratione omnia referūtur ad illā potentiam vel habitū: ſicut homo ⁊ lapis referūtur ad potentiam: viſus inq̄ꝫtum ſunt colorata. Unde coloratū eſt obiectum viſus. Omnia aūt que tractantur in ſacra ſcriptura tractātur ſub ratione dei: vel quia ſunt ipſe deus: vel quia habent ordinem ad deū vt principium finem. Unde ſequitur ꝙ vere deus ſit ſubiectū in hac ſciētia. Et hoc etiam patet ex principijs huius ſcientie: que ſunt articuli fidei: que eſt de deo. Idem aūt eſt ſubiectū principioꝝ ⁊ totius ſcientie: cuꝫ tota ſcientia virtute contineat̄ in principijs. Patet etiam hoc ex nomine. Dicitur enim iſta ſcientia theologia: a theos quod eſt deus ⁊ logos qđ eſt ſermo quaſi ſermo de deo. Et q̄ꝫuis in qualibet ſcientia ſupponatur de ſubiecto quid eſt. In ſacra aūt doctrina hoc nō ſupponitur: qꝛ nō pōt ſm Da. de deo ſciri ꝗd eſt in pñti: tamen vtimur in hac doctrina effectu eius: vel nature vel gratie loco diffinitionis ad ea que de deo in hac doctrina ꝯſiderāt: ſicut in aliq̄bus ſcientijs phicis demonſtrat̄ aliqđ de cā per effectū accipiēdo effectum loco diffinitionis cauſe. ¶ .§. VIII.

Hec doctrina nobili

oꝛ eſt ceteris ſcientijs: ⁊ ſapientia ꝑmaxime dicitur. Qꝫ ſit nobilioꝛ alijs ſcientijs ſic ꝓbatur. b. Tho. vbi ſupra ar. v. Cum iſta ſcientia ſit ſpeculatiua ⁊ practica: q̄ꝫtum ad aliquid tranſcendit omnes alias ſcientias tam ſpeculatiuas q̄ꝫ practicas. Scientiaꝝ enim ſpeculatiuaꝝ: vna eſt altera dignioꝛ: tum ꝓpter certitudinē: tum ꝓpter dignitatem materie. Et q̄ꝫtum ad vtrunqꝫ hec ſciētia omnes ſpeculatiuas ſcientias excedit. Et ſm certitudinē quidem: qꝛ alie ſcientie habent certitudineꝫ ex lumine naturali rōnis hūane que pōt errare. Hec aūt ex lumine diuine ſcientie q̄ decipi non pōt. Secundū aūt dignitatem materie: quia iſta ſcientia eſt de his principaliter que ſua altitudine rōnem tranſcendūt. Alie vero ſcientie ꝯſiderant tm̄ ea que rōni humane ſubduntur. Quantum aūt ad practicas ſcientias. Illa ē dignioꝛ que ad vltioꝛem finē ordinat̄: ſicut ciuilis militari. Nam bonū exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autē huius doctrine inq̄ꝫtum eſt practica: eſt beatitudo eterna ad quaꝫ ſicut ad vltimū finem ordinātur oēs fines aliaꝝ ſcientiaꝝ practicarum. Et ſic ſm omnem moduꝫ eſt omnibus dignioꝛ. Unde alie ſcientie dicunt̄ ancille eius: hec aūt domina. Iuxta illud ꝓuer. ix. Sapiētia edificauit ſibi domū ⁊c. miſit ancillas ſuas vocare ad menia ciuitatis dubitari. Et q̄ꝫuis de principijs aliarum ſcientiaꝝ nō poſſit: ſed de principijs huius ſcientie que ſūt articuli fidei ab aliquibus dubitetur: non ꝓpter hoc eſt minus digna alijs. Nam nihil ꝓhibet quod eſt certius ſm naturaꝫ: eſſe minus certum quo ad nos: qđ ꝯtingit ꝓpter debilitatē intellectus nři: qui ſe habet ad manifeſtiſſima reꝝ: ſicut oculus noctue ad lumen ſolis: vt dicit̄ in. ij. methaphyſice. Unde dubitatio que accidit aliquibus circa articulos fidei: non eſt ꝓpter incertitudinem rei de qua eſt: ſꝫ ꝓpter debilitatē intellectus noſtri: ⁊ tamen minimū quod pōt haberi de cognitione rerum altiſſimaꝝ: eſt deſiderabilius q̄ꝫ certiſſima cognitio que habetur de infimis rebus vt dicitur in. xi. de animalibus. ¶ Qꝫ etiam hec ſcientia accipiat aliqua a philoſophicis diſciplinis: vt pꝫ in libris ſanctoꝝ doc. b. Au. b. Hiero. ⁊ alioꝝ: qui multa inducūt teſtimonia ⁊ declarationes ⁊ philoſophis ethnicis: hoc non eſt quaſi neceſſario eis indigeant: ſed ad maiorē manifeſtationē eoꝝ que in hac ſcientia tradūtur. Non enim accipit ſua principia ab alijs ſcientijs: ſꝫ immediate a deo ꝑ reuelationē. Et ideo nō accipit ab alijs ſcientijs tanq̄ꝫ a ſuperioribus: ſed vtit̄ eis tanq̄ꝫ inferioribus ⁊ ancillis: ſicut architectores vtūtur ſubminiſtratōibus: ⁊ ciuilis militari. Et hoc ipm̄ ꝙ ſic vtitur eis non eſt ꝓpter defectum vel inſufficientiā eius: ſed ꝓpter defectū intellectus noſtri: qui ex eis: que ꝑ naturalem rōnem ex qua ꝓcedunt alie ſcīe cognoſcuntur: facilius manuducit̄ in ea q̄ ſūt ſupra rationē que tradūtur in ſacra ſcriptura. ¶ .§. IX.

Doctrina ſacre ſcrip

ture ꝑmaxime dicitur ſapientia. Unde Deutero. iiij. in principio legis dicitur: hec eſt veſtra ſapiētia ⁊ intellectus coram populis. Et vt dicit beatus Tho. in ꝑma parte. q. i. art. vi. Inter oēs ſapientias humanas non ſolum in aliquo genere

tantum: ſed ſimpliciter eſt maxima ſapientia: huius ratio eſt. Cum ſapientis ſit ordinare ⁊ iudicare. Iudicium aūt per altiorem cām de inferioribus habeatur. Ille ſapiens dicitur in vnoquoꝗ genere qui altiſſimam cām iudicat illius generis. Sicut in genere edificij: artifex qui diſponit formam edificij domus: dicitur ſapiēs architectus: reſpectu inferiorum artificum qui dolāt lapides ⁊ parant cemētum. Unde dicitur. i. Corin. iij. vt ſapiens architectus fundamētum poſui. Et in genere totius humane vite prudēs dicitur ſapiens inquātum ordinat humanos actus ad debitum finem. Unde dicitur puer. x. Sapiētia eſt viro prudentia. Ille igitur qui conſiderat ſimpliciter altiſſimam cām totius vniuerſi que deus eſt: maxime ſapiens dicitur: vnde ⁊ ſapientia dicitur eē dignior cognitio que habeatur ſm b. Auguſt. xij. de trini. Sacra autem doctrina: ꝓpriiſſime determiat đ deo: ſm ꝙ ē altiſſima cauſa: quia non ſolum quātum ad id qđ eſt per creaturas cognoſcibile: quod philoſophi cognouerūt ſm illud ad Ro. i. Quod notum eſt dei manifeſtū eſt i illis id eſt qđ cognoſci poteſt de deo per naturalem rationem fuit illis notum. Sed etiā quātum ad id quod eſt notum ſibi ſoli de ſeipſo ⁊ alijs per reuelationē cōmunicatum: ſm illud i. Corin. xi. Quod oculus non vidit: nec auris audit: nec in cor hominis aſcēdit: que preparauit deus diligētibus ſe: nobis reuelauit deus per ſpiritum ſuū. Unde hec doctrina ſacra nō ſupponit ſua principia ab aliqua ſciētia humana vt dictū eſt ſupra: ſed a ſcientia diuina a qua ſicut a ſumma ſapiētia omnis noſtra cognitio ordinaꝛ. Nec ad eam ꝑtinet probare principia aliarum ſcientiarum: ſed ſolū iudicare de eis. Quicquid enim in alijs ſcientijs inuenitur cōtrarium huic doctrine: totum condēnatur vt falſum: ſm illud. ij. Corin. x. Arma noſtra ſcilicet ſcripture ſacre nō ſunt carnalia: ſed ſpiritualia deo: conſilia deſtruentia: ⁊ omnem altitudinē extollentem ſe aduerſus ſcientiam dei. ¶ Et vt agnoſcatur differentia huius ſapientie id eſt doctrine a ſapiētia que eſt donū ſpiritus ſancti. Sciēdum eſt ꝙ cum iudicium ad ſapientem ꝑtineat ſm duplicem modum iudicandi. Sic dupliciter dicitur ſapiētia. Uno enim modo cōtingit aliquem iudicare per modum inclinationis: ſicut qui habet habitum virtutis recte iudicat de his que agenda ſūt ſm illam virtutem: inquātum ad illa inclinatur. Alio modo cōtingit aliquem iudicare per modū cognitionis: ſicut aliquis bene inſtructus in ſcientia morali: bene iudicare pōt đ actibus virtutū: etiam non habeat habitum earū. Primus ergo modus iudicandi de diuinis ꝑtinet ad ſapiētiā que eſt donum: ſm illud. i. Corin. ij. Spiritualis omnia iudicat. Sed ſecūdus modus iudicandi de diuinis pertinet ad hanc doctrinam que ſapientia dr: ſm ꝙ per ſtudium habetur: licet eius principia per reuelationem ſint. ¶ H. x.

Doctrina ſacre ſcripture

Doctrina ſacre ſcripture eſt argumētatiua. Unde dicit apoſtolus ad Thimo. i. Amplectentem eum qui ſm doctrinā eſt fidelem ſermonem: vt potēs ſit exhortare in ſana doctria vt eos qui ꝯtradicūt arguere. Pro cuius declaratione ſciēdū ſm. b. Tho. in prima parte. q. i. ar. viij. Sicut alie ſciētie non argumētātur ad ſua principia probāda: ſed ex ipſis principijs argumētaꝛ ad aliq̄ alia oſtēdenda in ipſis ſciētijs: ita hec doctrina nō argumētatur ad ſua principia probāda que ſunt articuli fidei: ſed ex eis procedit ad aliquid aliud oſtēdendū. Sicut apl'us. i. ad Corin. xv. Ex reſurrectione chriſti argumentatur ad reſurrectionē cōmunē probandam. Sed tamen cōſiderādum ꝙ in ſciētijs philoſophicis inferiores ſciētie nec ꝓbant ſua principia: nec contra negātem ſua principia diſputāt immo hoc relinquunt ſuperiori ſciētie. Suprema vero inter eas que eſt metaphyſica diſputat contra negātem ſua principia: ſi aduerſarius aliquid concedat. Si aūt nihil concedit: non poteſt cum eo diſputare: poteſt tamen ſoluere ratōnes ipſius. Unde cum ſacra doctrina non habeat ſuperiorem ſciētiā diſputat cum negante ſua principia: arguendo quidem ſi aduerſarius aliquid concedat eorū que per diuinam reuelationē habentur: ſicut per auctoritates ſacre ſcripture diſputatur contra hereticos. Et per vnum articulum diſputamus contra negantē aliū. Si vero aduerſarius nihil concedat eorū que ſunt diuinitus reuelata ſacra ſcriptura vt pagani: nō remanet amplius via ad probādū articulos fidei per rationem: ſed ad ſoluēdum rationes ſi quas inducit cōtra fidem. Cum enim fides infallibili veritati innitatur. Impoſſibile aūt ſit vero demonſtrari contrariū: manifeſtum eſt probatiōes que contra fidem inducūtur: nō eſſe demōſtratiuas: ſed argumēta ſolubilia. Non ergo ex argumentis humane rationis proceditur ad probandum que ſunt fidei: ſed ex articulis fidei argumentatur per hanc doctrinā ad alia probanda. Et ſic non eſt contra qđ ait. b. Ambro. Tolle argumenta vbi fides queritur quia loquitur de argumētis rationis humane ad probandum fidē. ¶ Et notandum diligenter ſm. b. Tho. vbi ſupra: ꝙ argumentari ex auctoritate: eſt maxime proprium huius doctrine: eo ꝙ principia huius doctrine ex reuelatione habentur: et ſic oportet ꝙ credaꝛ auctoritati eorū quibus reuelatio facta ē. Nec hoc derogat dignitati huius doctrine. Nam licet locus ab auctoritate qui fundaꝛ ſuper reuelatiōe humana ſit infirmiſſimus: vt de hoc loquiꝛ Boetius dum dicit: locū ab auctoritate debiliſſimū. Locus tamen ab auctoritate que fundatur ſuꝑ reuelatiōe diuina: cuiuſmodi ē auctoritas ſacre ſcripture: eſt efficaciſſimus. Utitur tamē doctri

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

na ſacra ratione humana: nõ quidem ad probãdum fidem: quia per hoc tolleretur meritum fidei: ſed ad manifeſtandum ea que traduntur in hac doctrina. Cum enim gratia non tollat naturam ſed perficiat: oportet ꝙ naturalis ratio ſubſeruiat fidei: ſicut et naturalis inclinatio voluntatis charitati obſeqtur. Unde Apoſtolus .ij. ad Corin. x. In captiuitatem redigent em omnẽ intellectum in obſequium chriſti. Et inde ẽ ꝙ etiã auctoritatibus philoſophoꝝ ſacra doctrina vtitur: qui per rationem naturalem veritatem cognoſcere potuerunt. Sic Paulus Act. xvij. inducit verbũ arati dicens. Sicut ⁊ quidam poetarũ veſtrorum dixerũt: genus dei ſumus. Sz tamen ſacra doctrina his argumentis vtitur ꝗſi extraneis argumentis et ꝓbabilibus. Auctoritatibus aũt ſanctoꝝ doctoꝝ vtitur: quaſi arguẽdo ex ꝓprijs ſed probabiliter. Innitit̃ eñz fides noſtra reuelationi apoſtolis ⁊ ꝓphetis facte: qui canonicos libros ſcripſerũt non aũt reuelatõni ſi qua fuit alijs doctoribus facta. Unde dicit. b. Augu. in epiſtola ad Hieronymũ. Ego ſolis eis ſcriptoribus q iã canonici appellant didici: huc timorem honoremqꝫ referre: vt nullum eorum ſcribendo erraſſe audeam credere. Aut ſi in eis aliquid offendero quod videatur contrariũ veritati: nihil aliud ꝗ̃ vł mẽdoſũ eſſe codicẽ: vel ñ eſſe aſſecutũ interpretem: quod dictum eſt: vel me minime intellexiſſe non ambigam. Alios autem ita lego vt quantalibet ſanctitate quantaue doctrina polleant: nõ ideo verũ putem: quia ita ipſi ſenſerint: ſed qꝛ mihi per alios auctores vel canonicas vel ꝓbabiles rationes ꝙ a vero non abhorreant perſuadere poterũt. Hec ille. Et habetur di. ix. Ego. Idem in tertio de trini. in prologo. Noli meis litteris ꝗ̃ſi canõicis ſcripturis inſeruire: ſed in illis quodcunqꝫ credebas cum inueneris incũctanter crede. In iſtis aũt quod certũ habebas niſi certũ intellexeris noli firme tenere: di. e.

¶ ſ. XI.

Doctrina ſacra vtitur metaphoris. Unde dñs dicit. Oſee. xij. Ego viſionem multiplicaui eis: ⁊ in manibus prophetaꝝ aſſimilatus ſũ. Tradere aũt aliquid ſub ſimilitudĩe: pertinet ad methaphoram. Q aũt ſit conueniens ſacre ſcripture tradẽ diuina ⁊ ſpiritualia ſub corporaliũ methaphoris ſic probat bea. Tho. in pma parte. q. i. arti. nono. Deus omnibus ꝓuidet ſm ꝙ competit eoruz nature. Eſt aũt naturale homini: vt per ſenſibilia ad intelligibilia deueniat: quia omnis noſtra cognitio a ſenſu habet initium. Unde cõuenienter nobis in ſacra ſcriptura: ſub methaphoris tradũtur diuina ⁊ ſpũalia. Et hoc eſt qð dicit Diony. in li. cele. hierarchie. Impoſſibile ẽ nobis aliter lucere radium diuinũ: niſi veritate ſacroꝝ velaminum circũuelatum. Cõuenit etiã hoc ſacre ſcripture: quia cõmuniter ipa propo‑nitur taz rudibus ꝗ̃ doctis: ſm illud Ro. i. Sapientibus ⁊ inſipientibus debitor ſum: vt ergo ſaltum vel ſic rudes capiãt diuina ⁊ ſpũalia: qui ad intelligibilia ſm ſe capienda non ſũt idonei: conuenieter ſub ſimilitudinibus rerum corporalium: ſpiritualia in ſcriptura ſacra traduntur Et quamuis poetica que eſt infima ſcientiarum vtatur methaphoris: non tñ eadem ratione qua ⁊ ſacra doctrina que ẽ maxime digna ſuꝑ alias Triplici autem ex cauſa vtitur quis methaphorica locutione: videlicet ꝓpter repñtationem: ꝓpter neceſſitatem: ⁊ ꝓpter vtilitatem. ꝓpter primam cauſam vtitur poetica methaphoris ſcilicet ꝓpter repñtationem vt delectet. Repreſentatio enim eſt homini delectabilis: vnde ⁊ meretricule dicuntur pcipue poetica: quia demulcẽt aures: ⁊ delectant legentes. Propter ſecundam aũt cauſam ⁊ tertiam: ſacra doctrina vtitur methaphoris principaliter: et ſi hoc etiam delectet ꝓpter neceſſitatem: videlicet qꝛ vt dictum eſt aliter non poſſent homines pcibus rudes capere ſpũalia: niſi per ſimilitudines reꝝ materialiũ Nec ex hoc radius diuine reuelationis deſtruitur ꝓpter figuras ſenſibiles quibus circũuelat̃ vt dicit Diony. ſed remanet in ſua veritate vt mẽtes quibus reuelatio fit non ꝑmittat in ſimilitudinibus remanere: ſz eleuet eas ad cognitionez intelligibiliũ. Et ꝑ eos quibus reuelatio facta ẽ alij etiam circa hoc inſtruãtur. Unde ea que in vno loco tradũtur ſub methaphoris: in alio loco expreſſius exponũtur. Propter vtilitatẽ etiã qð eſt tertia cauſa methaphoraꝝ: ſacra doctrina vtitur methaphoris: vt qꝛ ipſa occultatio veritatis ſub figuris eſt vtilis ad exercitiũ ſtudioſorũ: vt manibus fricantes ſpicas laborando ad latẽtia grana ꝑueniant more diſcipuloꝝ. Unde reficiantur: ⁊ de obtruſis fauoꝝ cellulis mel educẽtes: ſpiritũ ſuper mel dulcem deguſtent fideles: qui forte de apertis locutionibus faſtidirẽt. Tũ etiam qꝛ per hoc occultatur veritas infidelibus ne ea que ſũt fidei irrideant: vnde ⁊ chriſtus ait Mat. vij. Nolite ſanctũ dare canibus neqꝫ mittatis margaritas veſtras ante porcos: qꝛ ſcilicet ſecreta fidei infidelibus non ſunt pandenda: vt exponit Origeñ. di. xliij. In mãdatis. Notandũ etiam ſicut docet Dionyſius in. ij. ca. cele. hierarchie: ꝙ magis ꝯueniẽs ẽ: ꝙ diuina nobis tradãtur ſub ſimilitudinibus vilium corpoꝝ ꝗ̃ nobilioꝝ: triplici ex cauſa. Primo qꝛ per hoc magis liberatur animus noſter ab errore. Manifeſtuz enim apparet: quia hec ſm ꝓprietatem non dicũtur de diuinis: qð poſſet eſſe dubium: ſi ſub figuris nobilioꝝ corpoꝝ diuina traderẽtur: maxime apud illos qui nihil aliud a corꝑibus nobilibus excogitare nouerũt. Secundo qꝛ hic modus eſt conuenientior cognitõni quã de deo habemus in hac vita. Magis enim manifeſtatur nobis in vita iſta quid nõ eſt: ꝗ̃ quid eſt. Et ideo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſimilitudines illorum que magis elongantur a
deo veriorem in nobis faciunt eſtimatōnem de
deo: ꝙ ſit ſupra id qḋ de eo didicimus vel cogi-
tamus. ¶ Tertio per huiuſmodi vilia magis oc
cultantur indignis. ¶ .§.XII.

De quadruplici ſenſu

ſeu modo exponendi ſacre ſcripture ſcilicet litte
rali: allegorico: tropologico: ⁊ anagogico. Unde
verſus. Littera geſta docz quid credas allegori
ca. Moralis quid agas: quo tendas anagogia.
Sicut verbi gr̄a. Hieruſalem ſm naturalem ſē
ſum cum de ea agitur in ſcriptura: ſignificat ci-
uitatem quādam que deſtructa fuit a romanis
ꝑncipibus. Scd̄m allegoricum ſenſuz ſignificat
eccleſiam. Secundū tropologicū deſignat ani-
mam. Secundum anagogicū inſinuat ſupernā
patriam. Unde Greg. dicit in. xv. moral. ꝙ ſacra
ſcriptura omnes ſciētias ipo locutionis ſue mo
re tranſcēdit: quia vno eodēqꝫ ſermone: dū nar-
rat geſtū: ꝓdit myſteriū. i. innuit ſpūalem intelle
ctum vt dicetur. Pro cuius declaratione dicit
b. Tho. in parte. q. i. arti. x. ꝙ auctor ſacre ſcriptu
re deus eſt: in cuius poteſtate ē: vt non ſolū vo-
ces accomodet ad ſignificandū: quod etiam ho-
mo facere pōt: ſed etiam res ipſas. Et ideo cū in
omnibus ſcientijs voces ſignificent: hoc habet
ꝓprium iſta ſcientia: ꝙ etiam res ſignificate per
voces etiam aliquid ſignificāt. Illa ergo ſignifi-
catio prima: qua voces ſignificant res: ꝑtinet ad
primum ſenſū qui eſt ſenſus hiſtoricus ſeu litte
ralis. Illa vero ſignificatio qua res ſignificate ꝑ
voces ſignificant alias res: dicitur ſenſus ſpūa-
lis: qui fūdatur ſuꝑ litteralē: ⁊ euz ſupponit. Hic
aūt ſenſus ſpūalis triphariam diuiditur. Sicut
enim dicit apl's. Lex vetus figura eſt noue legis
Et ipa noua lex eſt figura future glorie: vt dicit
Diony. In noua etiā lege ea que in capite ſūt ge
ſta: ſunt ſigna eoꝝ que nos regere debemus. Se
cundū ergo ea que ſunt veteris legis ſignificāt
ea que ſūt noue legis: ē ſenſus allegoricus. Se-
cundū vero ea que facta ſunt in xp̄o: vel ſignifi-
cant xp̄m: ſunt ſigna eoꝝ que nos agere debemꝰ
eſt ſenſus moralis. Prout vero ſignificant que
in futura gloria: ē ſēſus anagogicus. ¶ Quia ve
ro ſenſus lr̄alis eſt ille quē auctor intendit: auc-
tor aūt ſacre ſcripture deus eſt: qui omnia ſimul
ſuo intellectu comprehendit: nō eſt incōueniēs:
vt. b. Auguſt. dicit in. xij. confeſſ. ſi etiam ſm ſen
ſum litteralem in vna lr̄a ſacre ſcripture plures
ſenſus reꝑiuntur. Sicut verbi gr̄a. Illud quod
a deo dicitur. ij. Regū. vij. de filio dauid ſalomo
ne. Ego ero illi in patrem: ipē erit mihi in filium
⁊c. dupliciter exponitur ſm litteram: vno modo
de xp̄o id eſt dei filio incarnato. Et ad iſtū intelle
ctum inducit apoſtolus ad Hebre. i. auctoritatē
ad ꝓbandum xp̄m dei filium: ꝓcedendo ſm ſen
ſum litteralem dicte auctoritatis. Nam allegori
cus non eſt argumentatiuus. Et qḋ ſequitur in
textu. Si quādo deliquerit arguam eum in vir
ga virorū: ſi referatur ad chriſtū intelligitur de
corpore eius myſtico. Uel referetur ſolū ad Sa
lomonez. Alio modo ad litteram exponitur de
Salomone: qui fuit filius dei per adoptionem
dum bonus fuit. Et ex verbis ſequētibus argu
unt aliqui Salomonē: et ſi a deo auerſum pro-
pter amorē mulierū: tādem ad eum reuerſum.
per penitētiam: et punitū in virga virorū inſur-
gētium contra eum. Unde ſubditur: Miſericor
diam aūt non auferam ab eo. ¶ Notādum etiā
ꝙ cum. b. Aug. dicat: ꝙ illud qḋ vetus teſtamē-
tum continet traditur quadriphariā ſcilicet ſm
hiſtoriam: ſm ethymologiā: ſm anagogiā: ⁊ ſm
allegoriam: vt dicit. b. Tho. Prima tria pertinēt
ad ſenſum litteralē. Nam hiſtoria eſt: vt dicit. b.
Aug. cum ſimpliciter aliquid proponitur. Ethy-
mologia: cum cauſa dicti aſſignatur: ſicut cū do
minus aſſignauit cauſā quare moy. permiſit da
ri libellum repudij: ſcilicet propter duritiā cor-
dis eoꝝ. Math. xix. Anagogia vero eſt: cum ve-
ritas vnius ſcripture oſtēditur veritati alterius
non repugnare. Allegoria aūt quā quarto loco
ponit: cōprehēdit alios tres ſenſus ſcripture: ſci
licet et Anagogicū: et allegoriam. Item ſenſus
parabolicus ſub litterali ſenſu cōtinetur. Nam
per voces ſignificatur aliud proprie: aliud figu-
rate: nec eſt litteralis ſenſus ipa figura: ſed ſigni
ficatū per figurā. Non enim cum ſcriptura no-
minat brachiū dei: eſt ſenſus litteralis de mem-
bro corporali eius: ſꝫ de virtute operatiua ſua.
Et ſimiliter quod chriſtus in parabolis ait de vi
nea culta: et agro ſato: et nuptijs et hiꝰ: ad ſenſuz
litteralem pertinet: id qḋ chriſtus intēdebat per
illas parabolas vt de eccleſia vel verbo predica
to et hiꝰ: Siquis aūt exponeret parabolā de vi-
nea de anima in particulari: iam ille eſſet ſenſus
tropologicus ſeu moralis. Nec oportet omnem
auctoritatē ſcripture aut etiam hiſtoriā expone-
re ſecundum iſtum quadruplicem ſenſum: ſed
modo ſecundum vnum: modo ſm alium: vt dic
Orige. tractans illud de archa Noe: ꝙ erat hic
camerata et tricamerata. ¶ Et qḋ dicit. b. Greg.
in morali. vel alij doctores ꝙ aliquādo ſcriptu
ra non poteſt intelligi ſm litterā: intelligitur ſm
ſuperficiem ſeu corticez littere non ꝙ ſcriptura
in omni parte ſua habeat intellectum verū litte
ralez: qui non occidit ſed viuificat. Sicut verbi
gratia: cū ait pſal. lxxviij. Comederunt iacob ⁊c.
ſm litteram ideſt corticem littere nuſquā inue-
nitur iacob comeſtus: et ideo non poteſt intelli-
gi hoc ſm litteram ideſt corticem littere. Sed ſē
ſus litteralis eſt: ꝙ populus ille iudeorū: dictus
Jacob quoniā ab eo deſcendit: fuit pluries pro
pter peccata ſua quaſi ad nihilum deductus di-
uerſis flagellis ſicut id quod comeditur ad nihi
lum deducitur. Item ex multiplicitate horum

ſenſuū non ſequitur, aliqua ꝯfuſio in ſacra ſcriptura: cum omnes ſenſus fundētur ſuper vnū ſcilicet litteralem. Ex quo ſolo poteſt trahi argumentum. Non autem ex his que ſecūdum aliū triplicem ſenſum dicūtur: vt dicit beatus Auguſti. ad Uincētium donatiſtam. Nec tamē ex hoc ꝯperit aliquid ſacre ſcripture: quia nihil ſub ſpirituali ſenſu continetur fidei neceſſarium: quod ſcriptura alibi per litteralem ſenſum nō tradat. Sicut verbi gratia: ad oſtendendū ꝙ chriſtus volūtarius acceſſit ad paſſionem: ē figura: quia Iſaac permiſit ſe ſponte ligari ab abraam ad victimandum: ſed iſtud expreſſe habetur Iſa. liij. vbi dicitur. Oblatus ē quia ipe voluit ⁊c̄. Et qđ Hieronymus ait ad Paulinum: ꝙ viciosiſſimū genus dicendi ē deprauare ſcripturas: ⁊ ad ſenſum ſuū ſcripturam trahere etiam repugnantē videtur intelligendū quo ad expoſitionem ſcripture litteralem: nam ꝙ ad ſenſum ſpūalem omnis expoſitio ſcripture fundata in veritate fidei: ⁊ congruenter aptata bona eſt: ⁊ omēs doctores talibus vtuntur. Quandoq̄ etiam id quod male geſtum eſt ſm litteram ſeu hiſtoriam: ſignificat ſpūaliter aliquid bene factum: vt dicit. b. Greg. in moral. Quid enim ſceleſtius dauid in adulterio ⁊ occiſiōe vrie? Et quid fidelius vria? ⁊ tamē vt ipſe expōit dauid ſignificat deū: ⁊ vrias populum iudeoꝝ reprobatum. ¶. §. XIII.

De ſeptē regulis que

ab aliquibus dicūtur claues: quia per eas aperitur intellectus in multis: ad intelligendū ſcripturas ſacras: quas ponit Iſido. in primo li. de ſūmo bono. Et b. Aug. in li. de doctrina xpiana. Et dicit eas fuiſſe tyconij: vt refert Nico. de lira in ꝓlogo ſuper penthatheucon. Qui etiam dicit: ꝙ volenti ꝓficere in ſtudio ſacre ſcripture: neceſſarium eſt incipere a ſenſu litterali: q2 ille eſt fundamentum: ⁊ ex ſolo illo argumentari poteſt circa dubia fidei ⁊ moꝝ: non ex ſenſibus ſpiritualibus. Eſt ergo prima regula ſeu clauis ſapientie de dño ieſu xpo ⁊ eius corpore myſtico quod eſt eccleſia: quia ꝑ connexionem capitis ad corpus ſacra ſcriptura ſub vno contextu: quaſi ſub eadem pſona aliquando loquitur de vtroq̄: de vno trāſiens ad aliud: verbi grā. Iſa. lxi. Induit me veſtimentis ſalutis: ⁊ indumento iuſticie circūdedit me quaſi ſponſum decoratum corona: ⁊ quaſi ſpōſam ornatam monilibus ſuis. Q. n. dicit quaſi ſponſū loquitur de xpo. Et qđ ſequitur quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis: intelligitur de eccleſia. Similiter qđ dicitur Can. i. Oſculetur me oſculo oris ſui: quia meliora ſūt vbera eius vino. Qđ dicit oſculetur me oſculo oris ſui: verbum eſt ſponſe frui ſponſo deſiderātis. Qđ autem ſubdit: quia meliora ſunt vbera eius vino: verbum eſt ſponſi eccleſiam commēdantis: ſiue de duobus preceptis dilectionis: e quibus elicitur lac refectionis pure: ſuperātis vinum mundane delectationis. Siue intelligatur de duobus teſtamētis ſcripture. Unde exprimitur lac doctrine excedentis ſecularem omnē ſciētiam. ¶ Secunda regula eſt de corpore domini myſtico vero ⁊ ſimulato. Eccleſia enim ē ſagena nondū tracta ad littus: ꝯtinens piſces bonos ⁊ malos permixtos: ſed ſepandos ab inuicem in fine mundi: vt dicitur parabolice Mathei. xiij. Et ideo in ſacra ſcriptura mali commendantur cum bonis quibus ſunt permixti ſicut Oſee. xi. Iſrael ⁊ dilexi eam. Et econuerſo: aliquādo boni vituperantur cum malis: ſicut Iſa. i. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum: ⁊ aſinus preſepe dñi ſui Iſrael autē nō cognouit me. Aliquando in eodē cōtextu exprimitur quid ad bonos pertineat qđ ad malos: ſicut Canti. i. Nigra ſum ſed formoſa ſicut tabernacula cedar: ſicut pelles Salomōis Uerba ſunt ſponſe eccleſie: que ratione maloꝝ dicitur nigra: ⁊ rōne bonorum formoſa. Et qđ ſubditur ꝓ exemplo. Sicut tabernacula cedar hoc refertur ad malos. Ex cedar enim deſcēderunt ſarraceni nigri vicijs. Quod additur: ſicut pelles ſalomonis: applicatur ad bonos. Salon ſignificat hic deum. Pelles tabernaculi qđ poſtea trāſiuit in templum quibus cooperiebatur iacinctine ⁊ rubricate ſunt virtutes ſapie ⁊ charitatis: que operit multitudinē peccatoꝝ. ¶ Tertia regula eſt de ſpiritu et littera: ſm ꝙ accipitur ſub eadem littera ſenſus hiſtoricus et myſticus: quia veritas hiſtorie eſt tenenda: et ad ſpiritualem ſenſum referēda. Sicut apoſtolus loquēs ad Gal. iiij. dicit Is qui ſm carnem natus eſt. i. iſmael: perſequebatur eū qui ſm ſpiritum natus eſt. i. Iſaac: trahendo eū ſeu alliciendo ad malū Et figurat ſpiritualiter malos in eccleſia perſeq bonos: ſaltem moribus prauis. Poteſt etiam aliter exponi dicta regula: vt referatur vtrūq̄ ad ſenſum litteralem tantum: qui q̄nq̄ eſt duplex. Sicut illud ꝙ dñs dicit. i. paralip. xvij. Ego ero illi in patrem et ipſe erit mihi in filium: hoc intelligitur ſm litteram de Salomone et de chriſto: vt dictū eſt ſupra. Sed prout intelligitur de xpo poteſt eſſe ſenſus ſpiritualis ſm quid: inquantū ſcilicet chriſtus fuit figuratus in Salomone.

¶ Quarta regula eſt de ſpecie et genere ſeu de parte et toto: cum de vno tranſitur ad aliud. Sicut Iſa. xiij. Primo loquitur contra babilonem ſpecialiter cum dicit. Onus babilonis. i. flagellum et malum inducendum ſuper talem ciuitatem: et tranſit ad intelligendum verbum de toto mundo generaliter per hoc qđ ſubditur. A ſummitate celi dominus et vaſa furoris eius: vt diſperdat oēm terrā. Poſtea reuertitur ad loquēdum de ciuitate illa babilonie ſpecialiter cū dicit. Ego ſuſcitabo ſuper vos medos: qui argentum nō querant: quia ſcilicet darius medus cū nepote ſuo cyro cepit babilonē: et interfecit Bal

ſbaſar regem eius. Dani. v. ¶ Quinta regula eſt
de tpibus: que ↄtingit quadrupliciter. Uno mō
p ſynodochē: qn̄ ponitur pars tpis p toto, ſicut in
euangelio: cū xp̄s dicitur fuiſſe in ſepulchro tri
bus diebus ꝛ tn̄ prima dies ꝛ vltima nō fuerūt
complete. Secūdo modo ꝑpter minutias tēpo
ris que aliquādo computatur: aliqn̄ omittūtur
Et ſm ſcripturā loquens de aliquo numero an
noꝝ in pluribus locis: aliqn̄ ponit plures annos
p̄dictas minutias ponēs. Alio loco pauciores p̄
dictas minutias omittēdo. ¶ Tertio mō ↄtingit
eo ꝙ computatio annoꝝ incipit in vno loco ſcri
pture a priori tpe: in alio loco a poſteriori. Sicut
Gen̄. xv. dictum fuit Abrahe. Semen tuū futuꝝ
eſt peregrinū quadringētis annis. Et Exod. xij.
dr̄: ꝙ manſio filioꝝ iſrael in egypto fuit quadrin
gentiſtriginta annis: qꝛ computatio huiuſmodi
maioris numeri īcipit a tpe quo dictū fuit Abra
he. Gen̄. xij. Egredere de terra tua. Computatio
vero minoris tpis īcipit a natiuitate Iſaac que
fuit. xxx. annis poſt egreſſum Abrahe de ara.
¶ Quarto mō ↄtingit eo ꝙ ſcriptura loquit̄ de
futuro p modum preteriti: vt illud Iſa. ix. Par
uulus natus ē nobis. Et hoc ē ad denotandum
certitudinē ꝑphetie cuius euētus de futuro eſt
ita certus ſicut ſi iam p̄teriſſet. Et hoc eſt ꝑpter
certitudinē diuine p̄ſcientie: ex qua fit reuelatio
ꝑphetis. Aduertendum tn̄ ꝙ predictus modus
locutionis habet locū in ꝑphetia p̄deſtinationis
ſeu p̄ſcientie: non in ꝑphetia cōminationis q̄ fre
quēter mutatur: vt pꝫ in exemplo Ezechie. Cui
dictū fuit. Diſpone domui tue: qꝛ morieris ꝛ nō
viues. Iſa. xxxvi. Et in Niniuitis. ¶ Sexta re
gula ē de recapitulatione ꝛ anticipatione. In ſa
cra enim ſcriptura non ſemp eodem ordine ge
ſta ꝛ facta ſcribūtur quo fuīt: ꝛ ideo qn̄ preponū
tur poſteriora dicitur anticipatio: qn̄ vero fit ecō
uerſo. i. priora poſtponūtur dr̄ recapitulatio: ſic
Gen̄. x. dicitur. Ab his diuiſe ſunt inſule gentiū
in regionibus ſuis: vnuſquiſqꝫ ſm linguam ſuā
Et poſtea. c. xi. dicitur. Erat aūt terra labij vnius
ꝛ ſermonū eorūdem. Ex quo patꝫ ꝙ illud qd̄ dr̄
in. x. c. de diuiſione linguaꝝ: dicitur p anticipati
onē. Similiter Gen̄. ij. poſtqꝫ Moiſes deſcripſe
rat creationē celi ꝛ terre ꝛ ornatum eorū: poſtea
ſubdit. Iſte ſunt generationes celi ꝛ terre: quod
eſt p recapitulationē. ¶ Septima regula eſt de
demone ꝛ eius corpore: vt dicit. b. Gre. in omel.
Certe omniū maloꝝ hominum caput diabolus
ē: ꝛ omnes iniqui ſūt mēbra eius. Et ideo ꝑpter
connexionē capitis ad mēbra: ſcriptura loquēs
de vno: in eodem contextu tranſit ad loquendū
de altero. Sicut Iſa. xiiij. loquens de rege babi
lonis. ſ. Nabuchodonoſor: qui erat diaboli mē
brum tranſit ad loquendū de principe demonū
cum ſubdit. Quō cecidiſti lucifer qui mane orie
baris. Et Ezechiel loquēs de principe tyri quo
dam tyrāno malo trāſit ad loquendū de diabo
lo cum ſubdit. Tu ſignaculū ſimilitudinis plenus
ſapientia ꝛ perfectus decore.

¶ De multiplici vtilitate ſacre doctrine. c. iij.

Et erit tanquā li
gnum. qd̄ plantatum eſt ſecus decur
ſus aquaꝝ: qd̄ fructum ſuum dabit
in tempore ſuo. Loquens ꝑpheta ſiue dauid: ſi
ue Eſdras ſm Nico. de lira in hoc p̄s. primus ꝓ
logo pſalmoꝝ de viro iuſto ꝛ ſpe beato: ꝓprieta
tes eius deſcribit aſſimilās eū arbori iuxta aq̄s
velociter currentes exiſtenti tpe congruo fructi
ficanti: vt humilitas eius inſinuetur: qꝛ in terra
radicata. Studioſitas īdicet̄: quia iuxta aquas
ſituata. Opoſitas ſancta manifeſtetur in fructifi
catione declarata. Neqꝫ enim tumidi penetrare
valent ꝓfunda ſcripturaꝝ ſanctaꝝ. Sed vbi fue
rit humilitas ibi ꝛ ſapientia. Teſte ſapientiſſimo
Salomone: q̄ humilitas ab humo d̄riuata ſe re
cognoſcere facit puluerem ꝛ limū: ibi figens ra
dices cogitationū. Quas eniꝫ allophili demonū
obſtruere niterentur: quos fodiebat puteos iu
ſtos Iſaac p ſeruos ſuos. ſ. cogitatōnes ſuggerē
do: errores vel elationes: non tn̄ p̄ualuerunt qn
p̄ſeuerans ꝑueniret ad aquam viuā: quā voca
uit abundātiaꝫ. ſ. virtutū que maxime in ſacris
ſcripturis rep̄itur. Et iō iuxta has aquas planta
tur mens eius vt aſſidue has hauriat in gaudio
de fontibus ſaluatoris. O qs vnqꝫ narrare pote
rit ꝓfunditatē: vtilitatem: multiplicitatē: ſuauita
tem haꝝ aquaꝝ. Si quidē atteſtante Caſſiodoro
ſup p̄s. Omnis ſplēdor rhetorice eloquētie: oēs
modi poetice locutionis: q̄libet varietas decore
ꝓnunciationis: a diuinis ſcriptoribus ſūpſit ex
ordium: vn̄ ꝛ mox populi illius doctor ꝛ rector:
cui in figura omnia ↄtingebāt: eductus de aq̄s
egyptioꝝ doctrinaꝝ q̄bus fuerat imbutus: ebu
liētibus ranas garrulas dialeticoꝝ: ſm Origen̄.
ↄuerſis etiā in ſanguine incentiuoꝝ libidinuꝫ et
erroꝝ in deſerto eccleſie populū ſitientē ad aq̄s
ſalutares adduxit: que ꝛ ſi amare prius fuerant
ꝛ impotabiles in ſup̄ficie lr̄e occidētis ſuaues fa
cte ſunt miſſo in eis ligno crucis: ita vt oīs popu
lus ſapientū biberet ꝛ iumenta ſimplicium. Ad
has ſuauiſſimas inuitabat Iſa. dicēs. Oēs ſapi
entes venite ad aquas. Qd̄ xp̄s ardentius agēs
clamabat in templo dicēs. Si qs ſitit veniat ad
me ꝛ bibat. Io. vij. nā qui biberit ex aqua quā
ego dabo ei: doctrina. ſ. euangelica gr̄a ↄtinente
n̄ ſitiet in eternū: ait idē ſamaritane. Io. iiij. Pre
ſuauitate eius mundanoꝝ ſiti extincta. ¶ Mul
tiplicitas ſenſuū eius ſignificatur in fluuio padi
ſi voluptatis irrigādi: lingua eius qui ad nos d̄
ſcendēs diuiditur in capita. Ipſa. n. ſapientia di
uinoꝝ que beatos continue erigat nobis reuela
ta in ſcripturis in quatuor ſenſus diſtinguitur:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

litteralem:allegoricum:moralem: ⁊ anagogicū:
quibus inberetes ſitim nr̄am temperemus. Et
ſic ſpūs dn̄i ferebat̄ ſup̄ aquas. Gen̄.i. ad variā
dū intellectū eaꝝ. In his aquis Jacob mittebat
virgas populeas ⁊ amigdalinas ꝑtim decortica
tas:vt in aſpectu eaꝝ oues potantes ꝯciperent ⁊
parerent fructus varij velleris reſperſos : quia
doctores eccleſie ſententias i ſcripturis poſitas
ꝑtim ſm̄ litterā:ꝑtim remoto cortice ſenſus my/
ſticos ꝑpl'is ſibi ſubditis debent ꝓpinare:vt fru/
ctus bonoꝝ opeꝝ varios debȝ t̄pe ſuo. Per hāc
aquam ſapie ductus in ſpiritu ezechiel ꝓpheta:
ad inſinuandū in ea ſucceſſiuos ꝓfectus. Prio
ipſa apte ſunt plante eius. Secūdo genua vltra
ꝓcedenti:exinde renes. Demū tanta inuenta eſt
ꝓfunditas vt tranſuadari non poſſet. ¶.§.I.

Utilitatem earum et

quot fructus ex ipſis ꝓpinatis ⁊ hauſtis nullus
poterit ſufficiēter enarrare. Juxta aquaꝝ fōtes
nōne patriarchaꝝ: Iſaac: Jacob:moiſi:ſponſalia
cū rebecca:rachel: ⁊ ſephora hūerūt initia: vt in
telligimus ſm̄ Orige.illud impleri Oſee.Deſpō/
ſabo te mihi i fide iuxta aquas ſcripturaꝝ ſacra
rum.Fides enim ex auditu. Auditus aūt ꝑ ver/
bum dei quod in omnē terraȝ exiuit. Ro.x. In
aq̄s maris ſubmerſo pharaone cū exercitu ſuo:
tranſit ꝑpl's dei liberatus ab eo:domino decan/
tans.Exo.xvi. Omnia quideȝ flumia doctrinaꝝ
in mare ſcripture intrāt: ⁊ ip̄m mare n̄ redūdat:
vt dicit̄ Ecc̄s.i.in aliquid ſupfluitatis.Et in aq̄s
huius maris ꝯfregit deus capita draconis infer
nalis:teſte dauid. In cuius figuram ipſe cū lapi
dibus ſumptis de torrente aquarum funda ia/
ctatis immanem Goliath ad ſolum proſtrauit.i.
Regū.xvij.qđ impletū eſt quādo chriſtus for/
tis robore et decorus aſpectu ſathanā temptati/
onibus pugnātem: auctoritatibus ſacre pagine
deuicit ad plenum. Mathei.iiij. In iordanicis a
quis huius ſacre ſophie :mundatus eſt a lepra
errorū et viciorum Naaman populi gentilis:
nō in fluuijs damaſcenis Abana et Pharphar
ethnicorū doctrinis vt arbitrabatur.iiij. Re.v.
Jam vos mundi eſtis propter ſermonē quē lo/
cutus ſum vobis: inquit veritatis magiſter Jo.
xiiij. ¶ Hec eſt piſcina in pomerio mundiali: ad
quā deſcēdens Sunnana pulchra nimis ſacro
ſācta videlicet eccleſia: nō hn̄s maculam neque
rugā:ſe refrigerat cōtra eſtus laborū et tempta/
tionū. Sed duo falſi ſenes pleni mutua cogitati
tione:ſcribe et phariſei:quia noluit miſceri cum
eis:perfidie eoꝝ aſſētiēdo:eā de adulterio accu/
ſant ſpiritali:q2 chriſto adheſit quē apprehēde/
re nondū valuerūt :et morte eterna iudicāt con
demnādaȝ.Daniel aūt puer qui natus eſt nobis
demū ꝯuincet in fine: de teſtimonij falſitate. Ge
henne applicādos.Dan̄.xiij. In hanc piſcinā hie
roſolymitanam poſt deſcēſionem in eam magni
conſilij angelo myſteria eius per incarnationeȝ
implendo:quicūq̄ deſcēdit in vnitate fidei et di
lectionis:ſanatur a quacūq̄ detineatur anime
infirmitate. Joan.v. Et nō ſolū cōtractus :ſed et
cecus natus ad ſanatoria ſiloe illuminatus eſt.
Joā.ix. Inuenit onā aquas calidas in deſerto a
ſinas paſcēs. Gen̄.xxxvi.q2 dū ſimplices ⁊ humi
les cogitatiōes nō elatas fouet in ſolitudine ex/
teriori ⁊ interiori:ſecū meditās doctrinā ipſā:ex
peritur dilectione feruētē. Ad h' humorē imit/
tit deus radicē fidei in hoīe:qđ patuit in eunu/
cho cādacis regine ethiopū. In curru enim ſuo
per deſertū trāſiēs ⁊ legēs Iſaiam prophetā de
mū ad aquā veniēs credēs baptizatus eſt: ⁊ iuit
vias ſuas gaudens.ecc̄i. Nonne ⁊ aq̄ multiplici
tate in expoſitiōibus eleuauerūt archā eccleſie:
ſeu animi in ſublimi ꝯtēplatiōis ⁊ ſpei. Gen̄.vij.
vt ſitiat ad deū viuuȝ ſicut deſiderat ceruus ad
fōtes aquaꝝ. Et ſicut audiuit ita ⁊ videat in ciui
tate dn̄i virtutū .Deniq̄ aqua ſapiētie ſalutaris
potauit dn̄s electos ſuos:que docet ſobrietateȝ:
prudētiā:iuſticiā: ⁊ virtuteȝ: quibus nil melius
in vita hoībus. Sapi.ix. ¶ Puteus eſt aquaruȝ
viuētium iſte liber vite:que fluunt impetu de li
bano ſupne ſciētie:q2 recreatus helias ſubcine
ricio pane viriliter ābulauit vſq̄ ad montē dei
iij. Re.xix. Bibe ergo aquā de ciſterna tua:vt ꝓ
teſtatur ⁊ hortat̄ ſapientiſſimus Salomō puer.
v.q̄ de celo deſcēdit. Nam fons ſapiētie verbuȝ
dn̄i i excelſis.Ecc̄i.i. Et fluēta putei tui q̄ ſūt glo
rioſe ſanctoꝝ doctoꝝ doctrine deriuētur fontes
tui foris:q2 hec eſt q̄ ſparſa colligit̄: erogata re/
uertit̄: ⁊ publicata ſuſcipit incrementū. Et in pla
teis quo vniuerſi ꝯcurrunt aq̄s tuas diuide q̄s
arta loca n̄ capiūt:habeto eas ſol' ne ſit tecū So
crates: Plato. Ariſto. Homerus: Uirgilius vel
naſo: Tullius: Uaro vel Anneus. Hi.n.ſūt alie
ni q non debent eſſe ꝑcipes tui. Ita expōit Jo.
do.car.vel habeto eas ſolus rumināđo ⁊ operā/
do. Nec cōmunicet alienus lucra vel honorē et
gloriam ſeculi inde expectando. ¶.§.II.

Quot fructus arbor

rationalis plantata iuxta aquas ſcripturarū ſan
ctaꝝ faciat:pulcherrime oſtēdit Hiero.in ꝓlogo
pſalmoꝝ dicens: Hic habet infans quid lactet.
Puer quid laudet. Adoleſcens qđ corrigat. Iu
uenis quid ſequat̄. Senior qđ precetur. Hic di
ſcunt femine pudicitiā. Populi inueniunt pieta
tē: Uidue iudicē: Pauper ꝓtectorē: Aduene cu
ſtodem. Hinc inueniant reges qđ audiant. Iudi
ces qđ timeant. Hec triſtem ꝯſolatur. Letū tem
perat: Iratū mitigat. Pauperem recreat: Diuitem
vt ſe cognoſcat increpat. Omnibus ſe ſuſcipiēti
bus apta medicamēta tribuit:nec peccatorē de
ſpicit:ſȝ per pn̄iam remediū ei ingerit. Poſt hec
deus oſtēditur. Simulacra irridenť. Fides aſ
ſerit̄ : Perfidia repudiat̄. Juſticia ingreditur,

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Prohibetur inquitas. Miſericordia laudatur:
crudelitas abdicatur: Ueritas requiritur: Me/
dacium dānatur: Dolus accuſatur: Predicatur
penitentia. Pax ſequenda pmittitur. Spes cer/
ta nutritur. Sed qđ his omnibus eſt excellenti
us: xpi ſacramenta laudātur. Hec Hiero. In ea
repiuntur dei perfectiones ⁊ ibi narratis: vt om
nipotentiā in Geneſi: in mūdi creatione. Dei cle
mentiam in Exodo: ex liberatione in exitu iſra
el de egypto. Reuerētiam ⁊ maieſtatē in Leuiti
coꝝ ex ſacrificijs et cerimonijs. Eius patientiam
in li. Numeri. Fortitudinē in bellis Joſue. Lō
ganimitatem ⁊ miſericordiam in volumine Iu/
dicū. Prouidentiā in libris Regum ⁊ hiꝰ. Et ſic
de alijs ⁊c. Immo etiam quecūqꝫ ibi ſcripta ſūt
ad noſtram doctrinā ſcripta ſunt: vt per exēpla
⁊ dicta illorum qui ibi laudātur: curramus per
viam virtutū ad brauiuꝫ ſupne vocationis. Re
ſpice ibi ⁊ inuenies Abel deuotionē: Enoch con
templationem: Noe crudelitatem: Abrahe fide
litatem: Iſaac patientiam: Iacob prudentiam:
Joſeph caſtitatem. Moiſi charitatem: Phinees
ſanctam emulationē: Aaron deuotam oblatio/
nem: Iude audaciam: Joſue ꝯfidentiā: Otonis
rectitudinem: Saſonis fortitudinem: Booz eq̄
nimitatem: Samuelis integritatē: Job redargu
tiones: Thobie correctiones ſeu monitōnes: Da
uid miſericordiā: Salomonis penitētiam in ec/
cleſiaſten: Helie zelum pietatis: Heliſei telū eg/
tatis: Iſaie ſtabilitatem. Hieremie magnanimi/
tatem: Ezechielis rigorem: Danielis feruorem:
Matathie ſingultus: Iudeqꝫ machabei cultus:
Eleazari amorē patrie: Razie virorē latrie. In
nouo teſtamento xpi domini obedientiam: Ma
tris eius innocētiam: Petri longanimitatē: An/
gelorum exultationem: Pauli ſublimitatē. Ba/
ptiſte ꝯfeſſionem: Andree magiſteriuꝫ in cruce:
Jacobi deſiderium in luce. Joannis ſapientiam
Thome ſcientiam: Alpheidis iuſticiaꝫ: Philippi
refulgentiā: Bartholomei nobilitatem: Mathei
verā ſanctitatem: Simonis ꝯſtantiam: Tadei re
uerentiam: Mathie humilitatē: Marci ſinceri/
tatem: Luce vigilantiam: Barnabe eminentiam
Cum innumeris virtutibus legendis ⁊ tangen/
dis ī ſola philoſophia: quā deus ꝓ ſalute nr̄a di
gnatus eſt mundo miſericorditer reuelare: hec
Joan. do. cardi. in nocti luca. ¶ Sed conqueritᷣ
dn̄s per Hiere. dicens. Duo mala fecit populus
meus. Me dereliquerunt fōtem aque viue: cū
ſcilicet ſacram doctrinā: diuinam maieſtatē: gra
tiam virtutū: gloriam beatoꝝ: docentē ⁊ indocē/
tem: ⁊ foderūt ſibi ciſternas diſſipatas: ꝑ aquis
doctrinaꝝ infidelium: que continere non valent
aquas. In terra. ſ. mentis ſue curioſitatem con
ſtruentes: in qua colligant aquas errorum a po
teſtatibus aeris deſcendentiū: que continere nō
valent eas: quia inſatiabilis ē curioſitas hūana:
noua querens ⁊ nunqꝫ dicens ſufficit. Semper
enim tales ſunt addiſcentes: ⁊ nunqꝫ ad ſcientiā
veritatis peruenientes: vt ait apl's. Et ſicut ſiligs
porcoꝝ ſatiari nequibat ꝓdigus adoleſcēs: qui
ſubſtantiam ſuā diſſipauerat. ſ. doctrinis ethni/
coꝝ que inflant non nutriūt: vt exponit Hiero.
Et habetur di. xxxvij. Ita nec ſitum extinguunt
ſeu extinguere poſſunt his turbidis aquis.

¶ Doctrine gentilium philoſophoꝝ vel poetarū
non proſunt ad ſalutem. ¶ Ca. iiij.

Verūtamen in di/
luuio aquarum multarum ad deuꝫ
non approximabūt. ps. xxxi. Ut ſcri/
bitur Geñ. i. diuiſit deus aquas que ſūt ſub fir
mamento: ab his que ſunt ſuper firmamentum
Et ſuper firmamētum aque que ſuper celos cō
ſiſtunt: diuina ſcilicet oracula veteris ⁊ noui te/
ſtamenti: ⁊ diuiſe ſunt ab aquis doctrinarū mū
dialium que in terra obſcura miſcentur. Nam
aque ille ſuperiores: pagine ſacre limpidiſſime
ſūt: quia preceptum domini lucidum illuminās
oculos. Solidiſſime ſunt ⁊ vnite: qꝛ verba mea
non tranſibunt ait dominus. Luce. xxi. Aque q̄
ſuper celos ſunt: celum criſtallinum nuncupate
dominum laudant: eius magnitudinem inſinu
antes. Scrutamini ſcripturas ⁊ he ſunt que per
hibent teſtimonium de me. Joan. dixit deus hu
manatus ī terris. Aque vero inferiores doctri/
ne ſcilicet gentilium perfidorum: iudeorum: aut
hereticorum obſcure ſunt et turbide erroribus
immixte. ps. cxv. Omnis homo mendax. Nō ſta
biles: ſed confutate. Juxta illud Math. xv. Om
nis plantatio ſcilicet doctrine quam non planta
uit pater meus celeſtis eradicabitur: ⁊ non ſolū
ab vnitate vere fidei recedunt: ſed etiam a ſe in/
uicem diuiſe ſibi contrariantur. Non laudant
dominum huiuſmodi aque verum: ſꝫ falſos de
os ⁊ eorum ſcelera: querentibus eorum aucto/
ritatibus nō gloriam dei: ſed ꝓpriam. Hec ergo
quia aque multe non vnice: de veritate tractan
tes ſed multe: in erroribus diluuium generant:
diſſipans terram: qđ omnes extinxit viuentes:
niſi in archa eccleſiaſtice doctrine ſaluatos. Nō
ergo hoīes appropinquabunt ad deū vere intel
ligendū: aut diligēdum aut poſſidendū in dilu
uio aquaꝝ multaꝝ. Unde. b. Aug. in omel. ſuper
Joan. ait. Fuerunt quidā philoſophi de virtuti
bus ⁊ vicijs ſubtilia multa tractātes: diuidētes:
diffinientes: rationes acutiſſimas cōcludentes:
libros: implentes: ſapientiam ſuā buccis crepā
tibus ventilantes: qui etiā auderent dicere ho/
minibus nos ſequimini: ſectam nr̄am tenete: ſi
vultis hn̄ viuere. Sed qꝛ non intrabant ꝑ hoſti
um: perdere volebāt: mactare: ⁊ occidere: Dicāt
ergo pagani. Bene viuimus. Si per hoſtiū non
intrat quid eis prodeſt, vnde gloriantur? Ad hoc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

enim debet vnicuiq; prodeſſe bene viuere: vt ei
detur ſemper viuere. Nec bene viuere dicendi
ſunt: qui finē bene viuendi vel cecitate neſciunt
vel inflatione cōtemnūt. Non eſt aūt cuiq; ſpes
vera ⁊ certa ſemꝑ viuendi: niſi agnoſcat vitam q̄
eſt xp̄s: ⁊ per ianuam id ē fidem xp̄i intrēt in oui
le ſcilicet eccleſie. Querunt ergo plerūq; tales ꝑ
ſuadere hominibus: vtꝫ bene viuant ⁊ chriſtiani
non ſint: per aliam partem volūt aſcēdere ⁊ ma-
ctare: ⁊ perdere: non vt paſtor cōſeruare. hec be.
Aug. De autem in puerbijs. Aque furtiue dul-
ciores ſunt doctrine. ſ. ethnicoꝝ vel hereticoꝝ
que molles ſunt non ſoliō vt que ſuꝑ celos ſūt:
quia mollem faciunt animū: ⁊ ad delitias ⁊ laſci
uiam inducētes: que furtiue dicūtur: quia ꝓcio
ſam viri animam rapiūt his potatam. Vel quia
ſi qua vera illi dixerūt: furati ſunt ab alijs: ſibi
gloriam nō deo aſcribentes: vel quia legi vetite
cōtter ſunt: diſtin. xxxvij. epiſcopus. Ideo dulci-
ores vidētur ꝓter ornatum eaꝝ delectantem: tū
quia nitimur ī vetitum ſemꝑ cupimuſq; negata
Sed nouiſſima eius amara quaſi abſynthium
ad ꝑductionem ducendo. Propter hoc enim gi
gantes qui fuerūt magni mundana ſapientia ge
munt ſub aquis vt ſcribit Job gemitu ſempiter
no. Et ſi igitur omnis ſanctus xp̄i ſanguine tinc-
tus oret in tp̄e oportuno ſcilicet huius ſeculi ꝓ
hac remiſſione peccatoꝝ obtinenda de qua pre
dixerat: veꝝ in diluuio aquaꝝ huius doctrinaꝝ
fallacium nō appropinquabūt eam obtinendo:
quia ꝓ ea non exorant deū penitentiā ignoran
tes. De ph̄is ethnicis loquens ap̄ls ad Ro. i. di
cit. Obſcuratū fuiſſe cor eoꝝ ⁊ traditos in repro
bum ſenſū. Repletos cum ſectatoribus ſuarū
doctrinaꝝ omni iniquitate: ſubdēs ex ipſa gene
ralitate. xxi. ſpēs eius: cōcludens ꝓpter hoc di
gnos morte. ſ. eterna. Et Policratus li. vij. c. ix.
Cum dixiſſꝫ poetas: hiſtoricos: oratores: mathe
maticos eſſe legendos: nocumentum exinde ſe
quēs exprimit dicens. Cū hi in ius ſuū vēdicāt
animum: ſi polliceātur noticiam reꝝ: virtutis m̄
deducent ⁊ ſubmouent cultū. Vn̄ ⁊ Cicero cum
de poetis ageret vt diligētius audiat exclamat.
Clamor ⁊ approbatio populi: q̄ſi magni ⁊ cuiuſ
dam ſapientis magiſtri: ⁊ qui ad cōmendationē
ſufficiat plauſu ſuo quos vult facit auctenticos
Et illi qui tantis efferūtur quantas obducūt te
nebras q̄s metus inuehunt: quas inflāmant cu
piditates. Hi ſtupra adulteriaq; ꝯciliant: varias
doli reparant artes: furta: rapinas: incendia do
cent. Que ſunt vel fiunt aut fingi poſſunt: mala
exempla ꝓponunt oculis multitudinis imperite
Que incendia celi ſucceſſi: aut maris inundatō
aut terre hyatus: tantas fecit populoꝝ ſtrages:
quantas iſti faciunt motiones ⁊c̄. Iſido. etiā in
li. de ſūmo bono ait. Ideo ꝓhibetur chriſtianus
figmenta legere poetaꝝ: quia nimirum mentem
excitant ad incētiua libidinum. Et non ſolū thu
ra offerendo demonibus immolātur: ſed eoꝝ
dicta libentius capiēdo: di. xxxvij. Narrauerūt
mihi iniqui fabulationes inquit pſ. ſed non vt
lex tua: videte ne decipiamini per philoſophiā
ait ap̄ls ⁊ inanem fallaciam.

¶ §. I.

Nota ſecundum Ioā.

Dominici cardi. vbi ſupra: q̄ vera philoſophia
in tribus conſiſtit ſcilicꝫ. In religione: moribus
⁊ doctrina. Si enim philoſophia eſt diuinarum
humanarūq; rerum cognitio ſeu creaturarū
creatoriſq; vtilis inq̄ſitio: conſtat quia iuxta pla
tonis ſententiam in tres partes diuiditur ſcilicꝫ
Diuinalem: moralem: ⁊ rationalem. Primam di
xerunt theologicam. Secundam ethicam. Ter
tiam rationalem logicam. Prima ſpiritum accē
dit: ſecunda dirigit vitam: tertia perficit natura
liter intellectum. Primam tradūt in methaphy
ſica: ſecundam in ethica: tertiam in phyſica peri
pahteticorum doctores. Prime partis nouimꝰ
cultorem platonem vel potius Hermetem. Se
cunda magnuꝫ Socratem veneratur patronū.
Tertia ſumme ampliauit Ariſtoteles. Plotinus
vero philoſophus ſingulis partibus inſudauit
Et idem eſt: q̄ apud platonem philoſophiam di
uidi. In moralem que ī actione verſatur. In na
turalem que contemplationi deputatur: vn̄ ſub
ea theologica comprehenditur: ꝑut ex natura ⁊
ꝓprietate creature cognoſcitur creator. Et ratio
nalis qua verum a falſo diſcernitur: vt teſtatur
bea. Auguſti. xviij. de ciuita. dei. Et ſub rationa
li comprehēditur triuium ⁊ quadriuiū id eſt ar
tes liberales. Sub morali ſciētia iuris compre
hēditur. Nam medicina ſub naturali. Alij tamē
diſtinguūt naturalem que eſt de naturis reruꝫ:
que ſpectat ad phyſicam: theologia que agit de
deo: angelis: demonibus: ⁊ hꝰ. que tāgere vide
tur mathaphyſica.

¶ §. II.

Quod philoſophia moralis gē

tilium non ſit vera philoſophia: ⁊ ipſius philoſo
phie auctores nō fuerunt veri philoſophi. Pro
bat Joannes do. in noctiluca ſic. Ethica eſt vir
tus moralis aut eius peritia ⁊ ethicuſ moraliter
virtuoſus exiſtit. A virtute vero et peritia eius
omnis error excluditur: vicium nanq; naſcitur
de errore hinc puto dictum in ethica mūdi. Om
nis malus ignorās. Ad ethicum aūt pertinet n̄
ſolum finem ꝓpter quem oīa eſtimantur fienda
inquirere: ſed etiā inuenire: ⁊ circa inuentū non
errare. Nullibi enim ꝑiculoſius erratur q̄ꝫ cuꝫ
de vltimo fine tractatur. Paruus. n. error in ꝑn
cipio maximus ē in fine. Ethice. n. ꝑncipiū: eſt vl
timi finis rimatio finis ꝙ totū inductio. Om̄es
aūt illos ethnicos ph̄os ⁊ poetas ⁊ rhetores: cir
ca diuinitatē multipliciter erraſſe n̄ eſt dubium
q̄ꝫuis vltimū finem deſcripſerint. Simili mō di
ci pōt om̄es illius ethice ſcriptores philoſophos

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dici non poſſe:qui a noticia veri dei fuerunt ex
tranei aut plurimū errauerūt. ¶ Preterea mo
ralem philoſophum omnes dixerūt:cuius vita
doctrine concoꝛda ꝛ eam moꝛti neceſſario diſcri
mini parat. Unde apud Macrobiū de ſōno ſci
pionis Pictagoꝛa ꝛ plato dixerunt philoſophiā
meditationem eſſe moꝛtis:quotidie de carcere
coꝛpis intentam anime educere libertatē. Tota
philoſophia Cicerone referēte:ait Cato:ſiue phi
loſophoꝝ vita cōmendatō moꝛtis eſt:nam quid
aliud agimus:cū a voluptatibus coꝛpis:ait Tul
lius:ꝛ a re familiari que eſt miniſtra coꝛpis:et a
republica animū reuocamus:maximeqꝫ a coꝛ/
poꝛe abducimus:ſecūqꝫ eſſe cogimus animū a
coꝛpe ſecernere:nil ē aliud ꝙ̄ moꝛi diſcere. Cur
rat huc moꝛalis ſeneca dicēs. Facere docet phi
loſophia non dicere. Et hec exigit:vt ad legem
ſuam quiſqꝫ viuat:ne oꝛōni vita diſſētiat. Huic
iūgatur bea. Greg. philoſophus naçan. grecus
in apologetico dicens. Pꝛima ſapientia vita lau
dabilis eſt. Ille mihi ſapiēs videtur:qui pauca
de virtute animi ꝓloquiť:plura aūt in ſuis opi
bus oſtendit. Et Tullius in pmo de officijs ait.
Uirtutis oīs laus in actione conſiſtit. Adijciať
ad hoc ꝙ virtutes omnes ſunt cōnexe:vt q vna
caret:omnibus ſit vacuus:ſm magiſt. ſen. in. iij.
Omniſqꝫ virtus vni alicui vicio ꝯtrarietur. Cū
qꝫ contraria ſimul ineſſe non valeant:q in vno
offendit multa perdet:vt dicitur Eccē. quia vir
tutem illa vicio contrariā:ꝛ per ꝯſequens alias
ꝓpter connexionē. Addatur ꝛ illud:quia ſm. b.
Aug. vbi deeſt cognitio eterne ꝛ incōmutabilis
veritatis ſcilicet ꝑ fidem:falſa eſt virtus in opti
mis moꝛibus. xviij. q. i. Sed omnes gētiles phi
loſophi ethici caruerunt fide:ſpe:ꝛ charitate. Et
ſi virtutes moꝛales et pulchꝛe depinxerūt:mul
ta tamen eis contraria peregerunt:vt eas vere
non haberent. Nam ꝛ ſupbie iactātie:inani glo
rie:cupiditati:laſciuie:mendacijs:detractōnibꝫ
adulationibus:idolatris nigromantie repiunť
dediti:vicia ipſa in libꝛis ſuis deteſtabātur:ſed
opibus eoꝝ inſiſtebant. Nam Ariſtoteles ſuoꝛū
anteceſſoꝝ gloꝛie ꝛ laudis cupidus:libꝛos alio/
rum āte ſe ſcribentiū excerptis floꝛibus dicitur
comburi feciſſe:opa ſui diſcipuli magni Alexā/
dri vt ſolum nomen ſuū vocaretur in terris. De
Demoſthene maximo oꝛatoꝛe dicit Tullius. Le
niculus ſane noſter Demoſthenes:q ille ſuſur/
ro delectari ſe dicebat confitentis mulier cule vt
mos eſt in grecia. Hic ē ille Demoſthenes. Quid
hoc leuius. Item dicendus ne eſt philoſophus
Demoſthenes:qui plus dicebat ſe lucratū fuiſſe
tacendo ꝙ̄ alij peroꝛando:ꝛ ita auaritie deditꝫ
vt per phas ꝛ nephas magnatis pareret. Goꝛgi
as grecis de pace ſcribens ꝛ peroꝛās domi ſicut
leo rugiens moꝛabatur:vt dicit Hieron. contra
Iouinianum. Quid de mirabili Apuleio diceť:
qui cum de demonibus vera ſentiret ꝙ eſſent
iniqui verba ſcribere renuit ne offenderet coꝝ
cultoꝛes. Cynicos quoqꝫ a caninos pſ̄e illo no/
bili diogene nemo negabit inter ſancte philoſo/
phie nomine venerādos:quos gentiles philoſo
phos vocant:in hoc ꝑcipue diſtinctos a ceteris:
quo omni pudoꝛe depoſito:cū quodam abſalo
ne patricida ꝛ qbuſdā modernis hypocritis:pa
lam ꝛ vxoꝛes cognoſcendas dicebant. Iſti vero
ꝯcubinas ſiue deuotas ꝓtulere verbis:homīes
illi modeſtiā:ꝯtinentiam:patientiāqꝫ ſermonibꝫ
multis atqꝫ politis:que ſi factis impugnant phi
loſophi non fuerunt. Uereoꝛ hic Ariſtotelem in
aſellū mutatū ſubdere femine ꝛ ſarcinam taleꝫ
poꝛtare. Multaꝝ turbaꝝ video mihi imminere
certamen:ſi dixero ixpatum Uirgilium:quem
Iuuenalis ō vicio innominādo ſigillauit. Quid
ſi faſſus fuero Ciceronē in multis culpandū:et
depꝛauatū Saluſtium audite de eo dicentē:ho/
mo leuis:ſupplex inimicis:amicis ꝯtumelioſus
nemini fidus. Senatoꝛ leuiſſimus:patronꝰ mer
cēnarius:cuius nulla pars coꝛpis a turpitudie
vacat. Lingua vana:manus rapaciſſime:gula
īmenſa pedes fugaces:ꝛ que honeſte nominari
nō poſſunt inhoneſtiſſima. Audite ꝛ vos Salu/
ſtiani Tulliū ei reſpondentē. Non qui ita viuit
vt tu:inquit:aliter ꝙ̄ tu loqui potes. Nec q ita
illo te ſermōe vtitur:vita honeſtioꝛ eſt. Sepius
vidi grauius offendere animos auditoꝝ coꝛuꝫ:
eos qui aliena apte dixerūt:ꝙ̄ eos qui vicia cō
miſerunt. Si qui aūt volētes eos excuſare a ta
libus vicijs dixerint eos fuiſſe emulos:ꝛ ideo ī
alterutꝝ inuexiſſe ꝛ fuiſſe mentitos acquieſcať
coꝝ ſententijs. Sed quia totius philoſophie ro
bur:vt ait Plato:patientia eſt. Unde quidā re/
ſpondēdo maledictis:quibus non parū fuerat
mutus:ſe non eſſe philoſophū apud toꝛquatuꝫ
ꝓdit. Hos ego phōs nego qui infamationibus
vel diffamationibus ſine rōnabili cā ꝓximos la
cerarūt. Mentiūtur hiſtoꝛici miſericoꝛdiā viciū
foꝛe ꝓpter paſſionem triſticie aſſiſtentem:ꝛ ſe li/
cite occidere poſſe vt euadant coꝛpis penas. Er
rant achademici incerta cuncta ponētes:ꝛ non
multo minus pipatetici omnē noſtram ſciētiā
a ſenſibus oꝛtum habere dicentes. Ita Uirgili
us Platonem aliqualiter ſequēs mentitus eſt:
omne vicium a coꝛpe oꝛiginaliter pullulare:oꝛi
ginale peccatū nō credens:vbi ait. Igneus ē illꝭ
vigoꝛ ꝛ celeſtis oꝛigo. Seminibus ꝙ̄tum nō no
xia coꝛpa tardant. Terre inique hebetant artus
moꝛibūdaqꝫ membꝛa. ¶ Sepe falſa ſcribūt iſti
hiſtoꝛici vel moꝛales:fauoꝛe:odio:vel amoꝛe.
Hinc. b. Hierony. fatetur philoſophos expꝛeſſe
mentitos vbi ſcripſerūt Socratem ſemp eundē
vultū habuiſſe:ventū eſt ad tantuꝫ erroꝛum:vt
chꝛiſtianus palā ꝛ impune:immo cōmendatio/
ne ſtipatus:ſequatur ariolos ꝛ magos demonū
qꝫ cultoꝛes:ꝙ̄s omniū parēs iuſſit a terra extir/
pādos. Nigromāticus equidē pictagoꝛas fuit:

credimus Aug. Socrates vero cūctis determi
nationibus ſuis: demonis ꝓferebat reſpōſa. Iu
re autē canonico quiſq̄ familiaris demoni infi
delis cenſetur. xxvi. q. vij. Nō obſeruetis. Me
rito ergo ſancta philoſophia abijcit meretricu
los ab egroto Torquato: ſola ſanatiua eiuſdem
Nam ꝓbante. b. Aug. in. xviij. de ciui. dei. Littere
ſeculares ad bene viuendū non ꝯferunt: ſꝫ ſole
diuine: quas ⁊ ſi omnes morales dico ꝑcipue tū
demonibus recollectos tractatus in libris ſapi
entialibus editos: quos vtiq̄ omni exceptione
ſemota: veritate: ſentētijs: facilitate: vtilitate ꝑfe
ro ſingulis libris ⁊ dictis. A mercurio: Pictago
ra: Socrate: Ariſtote. Plotino. Varone: Tullio:
Seneca: ⁊ alijs ethnicis. Vn̄ ꝯcluditur ꝙ homi
nes in diluuio aquaꝝ multarum doctrinaꝝ ha
rum: niſi noticiam ⁊ fidem habeāt ſacre philoſo
phie vtriuſq̄ teſtamenti: ad deum nō appropinq̄
bunt. Quia regimen populoꝝ rectum in ſpūali ⁊
temporali ad moralem ꝑtinere videtur philoſo
phiam: qd̄ refert Torquatus dixiſſe Platonē:
Reſpublicas fore beatas: ſi eas ſapientes rege
rent: vel ꝗ ſapientie vacarent: hoc verꝫ eſſe faten
dū eſt de vera ſophia: que in diuinis habet̄ non
in gentiliū libris. Diligite inquit Salomō Sap.
i. Iuſticiam qui iudicatis terrā ſentite de dn̄o in
bonitate ⁊ in ſimplicitate cordis querite illū. i.
ſine plica erroris ⁊ vicij: qbus ethnici ſapientes
qui reſpublicas gubernarūt abundabāt. Meū
eſt ꝯſilium: inquit ſapīa ipſa in ꝓuerb. Mea eſt
equitas. Mea eſt prudentia. Mea ē fortitudo.
Per me reges regnant: ⁊ legū conditores iuſta
decernūt. Ipe Salomō ꝗ ſapīam petijt a dn̄o ad
iudicandū populum ⁊ accepit: dū hec viguit rē
publicam dilatauit: ſpacio ꝟtutibus decorauit:
ſtabiliuit equitate: diuitijs ampliauit. Firmauit
pace: cultu extulit celeberrimo: ſicut Regū hi
ſtorie in lib. iij. tradunt. At vbi phie gentiū ani
mū dedit: ingrendo. ſ. doctrīa eoꝝ ⁊ eoꝝ cultus:
parata longo tpe cuncta in breui ꝯſumpſit quē
admodum in lib. Eccleſiaſten non ambigimus
recitare. ¶ Si qui ergo priſcis tpibus videtur
ex ethnicis principibus feliciter reſpublicas gu
bernaſſe ⁊ augmētaſſe: qui phie opam dederūt
⁊ copioſe apprehenderūt: vt Alexāder magnus
Africanus: Octauianus: Iulius ceſar primus:
Tiberius: Claudius: Nero: ⁊ q̄plures alij. Sci
endum primo: q: non vere phi. i. ſapientes fue
runt: niſi q: ſcientijs mūdi referti. Nam qūo ſa
piētes fuerunt: cū philoſophia ꝑncipaliter ꝯſiſtat
in rectitudine vite qua illi caruerūt. Alexandꝝ
nanq̄ auctores referunt furioſū ⁊ incontinentē
Ceſarem parem ferre n̄ poſſe: maximo elatū tu
more narrat lucanus. Ingluuiem ⁊ crudelitatē
Tiberij refert ſuetonius. Quis non deficiat reci
tando impietatem Caij. Impudicitiam rapinam
ſuperbiam ⁊ cetera vicia cum comeſtore. Extitit
Claudius timidus ſupra moduꝫ ⁊ turpiſſimus
ira. Nemo niſi inſipiens Neronem peſſimū fa
tebitur ſapientum necatorem. Inuidentiam gal
be ⁊ auariciam non admittit vera ſapientia. Oc
tauianus quo nemo ī mūdo felicior vicijs laſci
uie ſm̄ cronicas pluribus abūdauit. ¶ Exinde
male ſētit: quiſquis eſtimat reipublice ſpeculū
⁊ culmen ꝯſiſtere: per phas ⁊ nephas rape alie
na: ſicut prefati egerūt quos vulgus ꝑdicat glo
rioſos. Cedibus enim rapinis et depopulationi
orbis diuinitatis ignari illi vacabant. Iuuabāt
etiam eos ſpūs nequā: quibus multipliciter ſer
uiebant nutrientes hincinde principum ⁊ popu
loꝝ peccata. A quibus malis abſtinuerūt ſucceſ
ſores cognito xp̄o qd̄ eſt ad ſūmam rempublicā
deducere: vꝫ eam a vicijs purgatā virtutibus d
corare. Et ſi aliqn̄ fideles cum principibus ſuis
ab infidelibus oppreſſi ſunt: hoc ergo eos miſe
ricorditer egit diuina clementia: exigētibus de
meritū populoꝝ: ne in finem malis eoꝝ reſerua
tis: acerbius in futurꝫ ſeculum cruciarent̄. Nō
enim ſemꝑ oſculatur pater filiū: ait. b. Amb. ſed
aliqn̄ caſtigat. Ergo cū caſtigatur quē diligit̄ tūc
circa eum pietas exercetur. v. q. v. Sugāt. ergo
adoleſcentuli iuriū vbera: qui reipublice regimi
ni creſcūt: videāt plene patrū municipalia ſcripta
aduerſa patria vigilanti cura ꝯſiderent: aſſideāt
illam moleſte ducētibus. Diſcāt ſuos ciues ama
re: ⁊ ſui populi: cui expectātur preeſſe mores co
gnoſcant: vt tandē valeant corpus notū nutrire
creditū eis. Alioquin his omiſſis: quid ꝓderit
ad moderate regendū ſcire ſyderū curſus: vires
elementoꝝ: naturas aīalium: ꝓprietates herbaꝝ
tracum ſeuiciā: duritiā ſcitaꝝ: Saturni originē:
amores Veneris: victorias martis. Si dicatur
aſſueſcendū eſſe iſtis ⁊ illis: nō ſufficit etas: debi
le ingeniū: hec tria ſimul non capit: leges: philo
ſophiā: ⁊ regimen populorū. Sepe ꝯtingit nihil
ſcire eum ꝗ vniuerſa ſcire contendit. Neq̄ legi
mus philoſophos populi ꝑfuiſſe: nec populorū
prefectos philoſophie opam dediſſe. Socrates
honores ⁊ magiſtratus contēpſit. Diogenes ꝑn
cipum aulas: turbam hominū. Plato diuitias:
Anaxogaras multi viſum: Plotinus ad loca d
ſerta confugit. Item oportet principem eſſe con
ſtantē: quē fauor vel odiū: amor: ſpes: aut timor
aut queuis cupiditas n̄ cōcutiāt: hec cōſtantia ꝑ
cipue rectores firmat ad hoc vnum: vt ſubditis
vniuerſis intendāt. Et vt ait Greg. naçā. in apo
logetico. Reuera mihi videtur ars artiū ⁊ diſci
plina diſciplinaꝝ regere hominē qui certe eſt in
ter omnes animātes maxime ⁊ moribus varijs
⁊ volūtate diuerſus. Cū ergo vt ait magnus gre
gorius in paſtorali. Sepe dum ſuſcepta cura re
giminis cor diuerſa diuerberat: ⁊ impar quiſq̄
inuenit̄ ad ſingula: dū confuſa mente diuiditur
ad multa: patet clarius ꝙ idē non pōt ſimul re
cte ſtudio philoſophie ⁊ hoīm cure vacare. To
tum. n. hominē vtrūq̄ requirit. Si negligenter

domini cithareda ſpeculatõni celeſtium rerum
affixus pplm a deo ſibi cõmiſſum dixerit: ita vt
non corripuerit aliqñ paruum filiũ ſuum dicẽs
quare hoc feciſti: qui tamẽ erat grã plenus: quo
dicemus inferiorem quẽpiam hominem: ſimul
duobus actibus deſperatis intẽdere: vt ſũt phi
loſophie ſtudiũ: z ſedium ſceptra tenere. Quiqs
ſane palato cõtemplationis guſtat dulcorem: re
giminis nutrit ↄtemptum: z eiuſdem odiũ. Quẽ
aũt rectorem expectas: legibus z ↄſuetudine pa
trie reple. Mirabor laudans mirabilem deũ: ſi
videro folium qd̃ a vento rapitur: z nunq̃ʒ in eo
dem ſtatu pmanet vago flumini iunctio philoſo
phorum curioſe doctrine: tali curſu ↄſtantem eſſe
fectum. Hinc Petrus rauennas in ſermone. O
dibilius nihil eſt ſubtilitate vbi ẽ ſola ſubtilitas.
Quid enim pdeſt in illis expendere dies ſuos: q̃
nec domi nec milicie: nec in foro: nec in clauſtro
nec in curia: nec in eccleſia: nec alicubi pſũt niſi
in ſcholis. Scribens Seneca ad Lucillum ait.
Quid eſt inquit: acutius ariſta z in quo ẽ vtilis.
Tale eſt: inquit ingeniũ: ſola ſubtilitate laſciuiẽs
nulla in ſe reſidens grauitate: hec Pe. ¶ Neceſ
ſaria quoq̃ʒ eſt recta conſcientia z viciorũʒ odiũ
terrarum magiſtratibus. Unde beatus Grego.
in moral. Summus locus bene regitur z cũ is
qui peſt: potius vicijs q̃ʒ hominibus dominatur
Unde Caſſiodorus in pſalmos. Publici decorʒ
eſt mater mens regentis: z quale fuerit dominã
tis arbitrium; talem parit libertatis aſpectum.
Facilius quippe: ſi dicere phas eſt: errare natu-
ram quam diſſimilem princeps poſſit formare
rempublicam ¶. Vetuſti equidem dictum ſo-
cratis fuit. Qui multarum rerum poteſtatem ha
bet primum purgare ↄſciẽtiam debet: vt qui de
licta corrigit aliena non admittat. Non aũt taleʒ
conſciẽtiam formabit: que debeat fideles vrge-
re ad patriã: diuinas leges hũanis anteponere.
Spiritui ſubdere carnem: z opiniones pprias
eternis refrenare: vt que eſt a dño inſpirata ca-
tholica fides: quã iuxta eloquiũ Pauli: mundi
huius principatus non nouit. Ideoq̃ʒ ſi alia peri
tia legibus demptis: animos hominum ad regi-
men nutritorʒ expedit decorari fide cõi: pmiſſa
ſacra ſcriptura: horũ erit perfecta magiſtra: que
tribuit ſingulis caſibus oportuna remedia. Ca-
uendi ſunt ergo libri ethnicorum: qui exterius
nitent eloquentia verborũ: z interius vacui vir
tutis ſapientia manent. Ex predictis ergo pʒ: q̃
ad debitũ regimen regritur peritia legis: ↄſtan-
tia opis: z odium criminis: que eliciuntur ex ſa-
cris oraculis. In diluuio aũt aquarʒ multarum
ad deũ non appropinquabũt ad bene regendũ
ex doctrinis gentilium. ¶ §. III.

Secundam partẽ phi

loſophie que dr̃ theologica cedens varoni ingt
Jo. do. car. vbi ſupra: diſtinguo in fabuloſaʒ ſeu
theatricam naturalem ſeu ſpeculatiuã: ſolis phi
loſophis ſpeculãtibus: vel in ſuis ſcholis diſpu-
tantibus reſeruatam. Et in ciuilẽ ſolis ſacerdo-
tibus z ſacrificijs cõmendatam. Prima ludit in
theatris in iniuriã deorʒ. Secũda ſtrepit in gym
naſijs aut mẽtibus timẽtium phorʒ. Tertia errat
in templis fauſtu demoniorʒ. Quero nũc ab au
ctoribus eius. Nũquid hec ſit illa pphetia que
dr̃ vera. Nempe poete q̃ deos criminibꝰ loque
bãtur ad populũ dici theologi: doctius neſciun
tur q̃ʒ ſciuntur: qm̃ ſua turpitudĩe mores inficiũt
veritatẽ impugnant: euertũt intellectũ. Sacros
infamãt z fidei fũdamina veriſſima ſyrenarʒ mo
re auribus prurietes: p viribus ſuis moliũtur
extiguere. Nam quo ad primũ. Si qs credide-
rit, poetis nondũ illo verſiculo doctus. Naʒ mi-
randa canunt: ſed ñ credenda poete: mox vt eos
libido ptulerit: feruenti vt perlius aſtuncta ve-
neno: magis intuebit̃ quid fecerit iupiter: q̃ʒ qd̃
docuerit plato: cenſuerit cato. Hinc apud Terẽ
tium flagitioſus adoleſcẽs ſpectat tabulã pictã:
damnem acriſium imbre pcioſi metalli a Joue re
memorantẽ corruptã z ſue libidini patrociniũʒ
preſtat: dicens. Qui templa celi ſũmo cõcutit ſo
nitu: ego homũcio id facereʒ. Ego võ id feci ac li
bens. Si võ non credũt qui legunt poetas: non
ne foculo innate luxurie apponit ligna: ſtipulaʒ
naptam parat: pfundit adipem. Flatq̃ʒ folle gra
di: vt tandẽ ſi nulla detur oportunitas: in ſeipm
ſcandeſcat narciſſus: quẽ iopem copla fecit: aut
terentiano tyrare q̃ potius inſanire cõtingat: nil
aliud volo niſi philomenã. Ueritatis võ hoſtes
fuiſſe poetas: nõ tacuit. b. Aug. Ubi eorʒ fabulas
dicit: multa mentiẽtes z vix veri aliqd indican
tes vel ſignificãtes. Hoc aũt precipue verʒ eſt: et
indubitabilis certitudo: vbi de diuina religiõe
loquũtur: in qua theologie omnis ſũma ↄſiſtit.
Uirgiliũ ipſe. b. Aug. ait more poetarʒ fuiſſe me
titum. Puto quidẽ a puero fideli, in ſeſe ex his
dici poſſe auctore diabolo: mũdi vates hos fuiſ
ſe locutos: q mẽdax ẽ z pater eius. Sepiuſq̃ʒ ve
ris falſa pmiſcet: vt ex fide verorʒ falſa ſuggerat
ſub quibus mortaliũ mẽtes laborat detinere ca
ptiuas. Satis liquidoq̃ʒ tertiũ correlarie pʒ ne-
q̃ʒ ſolum puerorʒ adoleſcentũ z ſimpliciũ intelli
gentũ lectio poetarʒ euertit: ſed z eorʒ quos ſecu
lum nuncupat phos: vel etiam quod plus eſt ſa
pientes. Et ſic videtur ↄcludendum: poetas ini
micos vere fidei: z pcul a fidelibus abijciendos
Qd̃ autem apoſtolus ait ad Ro. xiiij. Queciq̃ʒ
ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt
loquitur de ſcriptis in ſacra pagina. Secunda
theologia quã phyſicã vel naturalẽ vocãt qliter
ca venire potero in noticiam dei veri: vt notum
poſſim amare: amãdo poſſidere: quod ſm̃ veri
tatem etiam illos cogẽtem eſt theologie irrepre
henſibilis finis: ſub doctoribus nõ ſolum igno
rantibus deum: ſed maieſtatem eius negãtibus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

⁊ id defendētibus: erecto ſupcilio ⁊ buccis inſla
tis. Labia noſtra nobis ſūt: quia noſter dñs eſt
Inter eoꝝ inexplicabile labyrintum: reperio diſ
finitum pecuniā eſſe deum: quem credidit ꝗ ani
mā mundi: quam tñ verus deus māmonam ap
pellauit: cui nemo pōt cum deo ſeruire. Uideat
quiſqs vult veritatē impugnare: q̄ꝫtuꝫ expediat
nondū roboratis in fide: vt ſunt cōiter adoleſcē
tuli ſtudentes ⁊ plures alij: porphirij videre ſpe
culationes ſublimes q diabolici appollinis ful
tus oraculo: in dñm xpm ⁊ eius cultores: acerri
me auſus eſt blaſphemare: in libris quos elogi
on ꝓphetias appellat: iudeoꝝ ſectam ⁊ cultū xpi
anis preponēs: nec ipſe ritu vel ſacris hebreus.
Hic cum ceteris phīs: non ſolū credunt tacētes
ꝑteritam xpi ⁊ aliorum factam ⁊ futuram reſur
rectionem: ſed negant ꝑſtrepentes eam fore poſ
ſibilem. Platonicus etiam quidem in eundem
redemptorē ꝙ ſit incarnatus inſurgit et ſui ma
giſtri fretus auctoritate nequiſſima ſcribit nul
lus deus miſcetur hoi. Hi acutiſſimis diſputāt
argumētis deo ſcientiam futuroꝝ ineſſe ñ poſſe
ꝯtra illud catholicum. Uocat que non ſunt ſine
ea que ſunt. In quoꝝ nequiſſimū dogma mult9
ſophiſtantibus vanis armatus incidit Tullius:
qui dum liberꝫ arbitriū nititur ꝯſeruari cū inſi
piēte deū negat in corde ſuo: ſicut in libris eius
de natura deoꝝ: ⁊ de diuinatione monſtrat: here
ſiarcham Ariſtotelē fuiſſe ñ dubitant q viderūt
eius virulentā doctrinā atqꝫ ſeditioſam piterqꝫ
credūt. b. Aug. theologoꝝ ꝑcipue q euꝫ ſic appel
lat li. viij. c. xij. In his gymnaſijs dicaꝫ an aiaruꝫ
lupanarib9: garriūt Plato ⁊ platōici: ſtoici: acha
demici: priores ⁊ noui: porphyrius: ⁊ cicero ꝺ re
publica ſcribens cū corpibus aīas beatificari ñ
poſſe: quaſi deus que celeſtem aiam corporū er
gaſtulis deſtruxit i terris: corpa mūdata ⁊ reſti
tuta aīalibus beatis ſup ethera locare ñ poſſit.
Audio hic nobiliſſimū illū vt eoꝝ laudib9 vtar:
attonitis auribus intonarē plotinū ⁊ aīas ꝑſtitu
ere manibus infernalibus hec ꝑferētē: hominū
aīe ſunt demones: ⁊ fiunt ex hoibus lares ſi bo
mines meriti ſūt. Lemures vō ſi mali ſeu larui
maneſqꝫ dij ſūt. Tremēdū quoqꝫ iſti hoīes quē
iam expiunt infernū ñ admittunt ſed tñ purga
torias penas hic vel in futuro. Unī eſt illud Ma
ronis platonicos imitati: vbi cū dixiſſet in ſexto
eneidos de terrenis corpibus moribūdiſqꝫ mē
bris: ꝙ aīe hinc metuūt: cupiūt: gaudētqꝫ: dolēt
qꝫ: Nec auras ſuſcipiūt clauſe tenebris et carce
re ceco ſecutus adiūxit. Non tñ omne malū mi
ſeris nec funditus oēs corpe excedunt: penituſ
qꝫ neceſſe ē. Multa diu ꝯcerta modis molleſce
re miris. Ergo exercētur penis veterūqꝫ malo
rū ſupplicia expendūt. Alie panduntur in aues
ſuſpenſe ad ventos. Alijs ſub gurgite vaſto infe
ctū eluitur ſcelus aut exurit igni ⁊c. Omittam9
cum ſuis falſitatibus iſtos: ⁊ parūper ad eorun

dem gentiliū vrbanam ſeu ciuilē theologiā trāſe
amus: armati cū optima fide. Philoſophi cum
ipo Platone quoꝝ extitit theologia ſecūda: plu
ribus dijs ſacrificandū ſanxerunt. Ipſiqꝫ demo
nuꝫ turbā ſacrificijs dicā an ſacrilegijs honora
runt. Hi turpia ⁊ obſcena ad quoſdaꝫ myſticos
ſenſus actuuꝫ nature reducunt: quo ſimplices:
vt archana diuū deuotione maiori venerari ea
ſtuderētur: teſtis ē Uaro. Hinc eſt ꝙ tandē ſapi
entes romani nume pōpilij libros: leges ſacroꝝ
tradentes iuſſerūt cremari: cum tñ adhuc eēnt
gentiles: ſunt libri hiſtoriales gentiliū atqꝫ poeti
ci his ſupſtitionibus pleni: ſed ⁊ Seneca ethnic9
in deriſionem illoꝝ deorum: ait. Ille viriles par
tes amputat. Ille lacertos ſecat: vbi iratos deos
timēt: qui ſic ꝓpicio merētur: ſed ⁊ ipe Seneca
qui deos illorū deridebat venerabatur: ⁊ vene
randos eſtimabat cultu exteriori eos deos in tē
plis: vt in hoc cōcurrerent cū populis in q̄ erat
mendacium pernitioſum: vnde mortale ſm. b.
Tho. 2ᵃ 2ᵉ. De Gregorio magno dic̄ predict9 do.
Joan. do. car. ꝙ oēs libros quos potuit habe
re titiliuij comburi fecit: quia ibi multa narran
tur de ſupſtitionibus idoloꝝ.

¶ §. IIII.

De philoſophia ratio

nali que videtur cōprehēdere logicaꝫ ⁊ phicam
ſeu naturalē phiam: que in ꝯtentione verſari vi
detur ꝙ nō multum expediat moderno tempo
re precipue predicatoribus in populis. Sic ait
prefatus do. Jo. car. Nolo ꝙ aliquis mihi obij
ciat noſtros theologos etiā. b. Aug. plurimū di
ſputare: ad quos vtiqꝫ neceſſaria eſt logica cum
philoſophia. Dicit enim. b. Hiero. Si qs volens
diſputare ꝯ mathematicos impitos matheſeos
riſui patebit di. xxxvij. qui de menſa. Nam olim
creſcēte fide: ⁊ mūdana phia aduerſus veritatē
ſe armante: opus fuit cōtra hereticos ſophiſtas
prudēter in ſcholis: in ꝯſilijs: in ſermocinationi
bus: ac etiā vulgaribus ꝑdicationibus: diſputa
tionibus vti. Erant tunc catholicis mixti: arria
ni: manichei: ſabelliani: donatiſte: ⁊ alij q̄ꝫplures
ſicut hodie inter catholicos ambulabāt fraticel
li vſurarij: et ceteri publicani fatales q fatis cre
dūt. Deſtini qui oīa putāt de neceſſitate euenire.
Geneologi gubernationē humanaꝫ ſyderibus
ꝯcedentes. Beſtiales aliā vitam a pñti negantes
Et multe alie hereſes: que pro maiori parte nō
forent: ſi phia ſeculi nō vociferaret in ſcholis: ñ
diſputaretur in templis: ⁊ maxime in ꝑdicando
Sicut igitur tunc tpis fortaſſis opus erat: ſcire
aliquos ſophiſmatū artem: ⁊ illorum hereticoꝝ
errores preuia theologia veraci: ad reuincendū
illos prophanos. Sic nūc expedit aliquos fore
qui ſcire laborēt ſacre ſcripture medullitus cō
tinentiam iura canonica ⁊ quedam alia catholi
ca que ad conſeruationem recte viuentium ad
ꝯfutationē incedentium oblique maxime valēt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Dixi aūt fortaſſis q̄m ſicut legitur in eccleſiaſtica hiſtoria. Plus potuit ad cōuerſionē ſophiſte verboſi ⁊ phi arriani: ſanctitas viri ſimplicis: q̄z vera eloquentia: ⁊ ſubtilis argumētatio omniū patrum orthodoxoꝝ: qui ob id erant in cōcilio congregati. Cum enim patres ſancti doctiſſimi diſputantes cū dicto pho eſtimaſſent eū cōuictū rōnibus efficacibus eoꝝ: elabebatur de manibꝰ eorū acutiſſimis cauillationibus: demū quidaȝ ſimplex ſed ſāctus vir obtulit ſe ad diſputandū cum eo in conſpectu omniū: cumq̄z ad certamen cōueniſſent: dixit ſimplex ille primo loquēs. Audi piloſophe. Credis in deum patrē oīpotentem creatorem celi ⁊ terre. Et in ieſum xp̄m filiuȝ eiꝰ ⁊c̄. Credis hoc phe. Ille autē philoſophus ſtans attonitus ad verba eius. Reſpōdit. Credo qđ dicis. Cumq̄z interrogaretur ab amicis quomodo ita ceſſiſſet ſimplici verbo illitterati nullā rōnem ſuoꝝ verboꝝ inducētis. Rn̄dit. Cum audiui verba ab hominibus ſm̄ rōes humanas: dedi verba p verbis. Cum aūt vidi ſpm̄ ſanctum loqui p os huius ſimplicis nō valui reſiſtere ſpiritui qui loquebatur p os eius. Sicq̄z cōuerſus eſt ille ad veram fidē relictis erroribus. Paſtor inſuper ſummus ⁊ alme fidei cuſtos, dn̄s puidit gregi ſuo: vt ex lupis exirent: qui vt canes oues a lupis pſeruarent. Sic contra iudeos ex iudeis vocatus ē Paulus Cyprianus ꝯtra magos. Contra platonicos Hiero. contra manicheos. b. Au. ⁊ multi alij. At vbi que ſunt opportuna fidelibꝰ negligūtur: ſupflua certatim querūtur ⁊ ſub falſo colore intellectus ſcriptoꝝ de illis erroribus antiquis loquentiū vel prepoſiti inuadendi gētiles a nobis remotos omne ſtudiū pcipue predicare debentiū ad illas meretriculas terminatur: nullus infidelis ex hoc ad catholicam fidē: nullus fidelis ad maiorē dei dilectionē accedit: quid ni duȝ in verbis hereticos abſentes feriūt nōnullos ex pn̄tibus credentiū hereticos cōſtituūt. Ecce lucꝝ ſophiſmatū. Fruges phoꝝ diſceptationes ſunt: velut pſtigiatoꝝ deceptiōes que potius ſophiſmata dico. Nec ignoranti nocent. nec ſciētem iuuant. Idem in alia ep̄la. Negat Cicero ſi diſplicat ſibi etas habiturū ſe tēpus quo legat lyricos eodem mō dialeticas. Nec ego nego pſpiciendo iſta: ſed pſpicienda tm̄ ⁊ animo ſalutanda. In hoc vnum ne verba nobis dētur: ⁊ aliquid in eſſe illis magni ⁊ ſecreti boni iudicemus. Quid te torques ⁊ maceras in illa queſtione: quā ſubtilius eſt ꝯtemnere q̄z ſoluere et multa alia ſubdit de huiuſmodi.

¶ §. V.

Ex predictis patet q̄ nō ſolum ſuperfluum videtur ⁊ vanū querēꝰ cognitionē diuinoꝝ ⁊ humanoꝝ ptinentium ad moralitatem in libris ethicoꝝ: cum lōge plenius ⁊ clariꝰ iſta inueniātur in lr̄is ſacris: cū expoſitoribus ſuis Sed etiam piculoſum: cū in multis militēt ꝯtra fidem doctrine gentiliū: cum veritatibus ibi pmixtis. Et ſi qui obijciant nō officere: ſed pficere tales doctrinas: ad fidem pbandā demōſtrationibus laicoꝝ ⁊ philoſophoꝝ rōnibus: ad ꝯfirmandā ipam fidem auctoritatibus eoꝝ: cū multa dixerint ptinentia ad articulos fidei. Et quid validius, teſtimonio inimicoꝝ ad reuincendā incredulitatem paganorū? Rn̄deri pōt. ¶ Primo quidē q2 fides nō hȝ meritū ait. b. Grego. Cui humana ratio pbetꝰ experimentum. i. pbationum. Si. n. quis non vult credere vnū deum eſſe niſi ex eo q̄ p rōnem ſibi demōſtratur: certe meritum fidei nō habet. ¶ Secūdo quia hoc ſolum n̄ minuit meritū fidei pbatio eoꝝ que ſunt fidei p rationes naturales ſed etiā irriſiones apud ſapientes adducit. Nam ſm̄. b. Tho. in ſū. articuli fidei nullis rōnibus cogētibus demōſtrari valeant: excepto pmo. i. de vnitate diuine eſſentie: qđ tñ non iō credit̄ q2 a phis demōſtratū: ſȝ q2 a deo reuelatū ⁊ credi mandatum. Si g velint ipos articlos rōnibus demōſtrare ſicut aliqui nitūtur patebit riſui fides xp̄ianoꝝ apud ſapientes huius ſeculi eſtimātes ipſos fideles talibus rōnibus moueri ad aſſentiendū tanq̄z vrgētibꝰ cū in rei veritate non cogāt. Et iō ſignāter dicit b. Amb. vt refert mgr̄ in. iij. ſe. vbi fides querit̄ ceſſent argumenta philoſophoꝝ. Piſcatoribus creditur nō dialeticis. ¶ Tertio, ſ. q̄ztum ad illō q̄ multa gentiles dixerūt de articulis fidei. Sciendū q̄ quedam ipi dixerunt q̄ videtur hoc ſonare qđ ab aliquibus exponūtur. Sȝ ſatis manifeſte apparet talem intellectū non fuiſſe de mēte eoꝝ: ſed extorte ſunt ille interptationes. Verbi gr̄a dixit Triſmegiſtus. Monas genuit Monadem ⁊ in ipm̄ reflectit ardoreȝ. Exponūt hoc aliqui de myſterio trinitatis quaſi voluerit dicere Unus genuit vnū. ſ. pater filiū. Ardorem quem in ſe reflectit dicentes ſpm̄ ſanctum: quo ſe inuicem diligunt pater ⁊ filius ſed ſm̄. b. Tho. Non hoc ille intellexit: ſed q̄ vnus deus genuit vnū mundū. i. pduxit: queȝ ⁊ diligit: diligit enim omnia que fecit: quia bona inq̄ztum facta. Sic ⁊ illud Uirgilij in buccolicis. Iam noua pgenies e celo mittitur alto ⁊c̄. Quidam exponunt dictuȝ de myſterio incarnatiōis quod. b. Hiero. reprobat. Et ſic de multis alijs. ¶ Quarto notanduȝ q̄ ſi qua dixerunt que ad verum intellectum fidei noſtre congruūt: vt illud Uirgilij principio celum ⁊ terram: campoſq̄z liquentes. Lucenteȝ q̄z globū lune: titaniaq̄z aſtra ⁊c̄. Illa non a ſe habuerunt ſed furati ſunt a ſacris paginis. Nā iā iudei p diuerſas captiuitates: non ſolū ſub Nabuchodonoſor: ſed ſub Antiocho diſperſi erant p orbem: ⁊ ſcripture eoꝝ diuulgate. Unde illi et alij potuerunt illa haurire. Dicit. n. do. Io. dn̄icardinalis. vbi ſupra poſt. b. Auguſti. in. xviij. de ciui. dei q̄ poſt pphetas venerunt philoſophi gētium a Pictagora, vtiq̄z orti: qui claruit tpe quo

iudeoꝛum babilonica ē ſoluta captiuitas. Mul
to magis ceteri. Naꝫ Socrates ſtructoꝛ Plato
nis magiſtri Ariſtotelis: poſt eſdram dicitur do
cuiſſe. Noſtros tñ ñ omnes oꝛpheus: linus: mu
ſeus: ⁊ ſi q̄s alius inter grecos extitit pħus anti
quitate tp̄is ꝓceſſerunt. Verũtñ noſtri veri ſapi
entes abꝛaam: Jſaac: ⁊ Jacob: ⁊ ip̄e Moiſes p̄ſa
tis grecis annis ⁊ dignitate inueniũtur prioꝛes.
De Abꝛaam dicitur ꝙ fuit magnus aſtrologus
⁊ eam egyptios docuerit: ꝑtem tñ ſanam: nõ ma
thematicam fallaꝫ. Eo quippe tp̄e quo Moiſes
natus eſt: fuiſſe repitur athalas ille magn⁹ aſtro-
logus: quo fertur cel̄ ſubmiſiſſe lacertas ꝓme-
thei frater: maternus auus mercurij maioꝛis: q̄
cepit multaꝝ artiũ doctoꝛ diſcipulos plurimos
erudire. Ubi cepit ergo regnãte Romulo latex
iſrael ꝑfluere de fontibus ſaluatoꝛis illi laudũ
cupidi ex ꝓphetis ſanctis potati: tradiderunt q̄
neſciebant: vana ꝑſumptione illoꝝ textus ⁊ ver-
botenus coloꝛatos mutantes: ⁊ ꝯtra intentionē
ſp̄us ſancti cũ veritate repugnare gloſãtes: hec
ille. Sic ⁊ in li. platonis plura iueniũtur de ver-
bo dei dicta: ſed nõ eo intellectu quo vera fides
fatetur. Nõ ergo ab illis riuulis turbidis: erro
ribus adiunctis: aqua ſapientie hauriẽda ē: ſed
ad fontem limpidiſſimũ ſacre pagine recurrẽdũ
ita ſuauiſſimum: vt qui bibũt me adhuc ſitient.
Ecc̄i. xxiiij. dicat ip̄a ſapientia ¶ Quinto cõſide-
randũ ꝙ vt dicit. b. Au. ⁊ habetur diſ. xxxvij. Si
quid veri de deo Sybille ⁊ Oꝛpheus: alijue gē
tium vates ac pħi dixerũt: valet quidem ad pa
ganoꝝ vanitatem reuincẽdã nõ ad iuſtoꝝ. ſ. que
ſunt fidei ⁊ xp̄iane religionis auctoꝛitatem com
plectendã. Quantum. n. diſtat de xp̄i aduentu in
ter ꝓdicationem angeloꝝ ⁊ confeſſionẽ demonũ
tm̄ inter auc̄tem iſtoꝝ ⁊ curioſitatem ſacrilegarũ
ſcripturaꝝ: ſi qua enim dixerũt gentiles pħi con
cernentia fidem que ex ſcripturis ſacris ñ hau
ſerint: a demonijs potuit eis reuelari. Unde dic̄
idem. b. Au. in. iiij. de tri. Cũ philoſophi illi ethni
ci ad hec vidẽda. ſ. q̄ ſũt fidei: nullo mõ eſſent ido
nei: nec ad illud quidem digni habiti ſunt: vt eis
iſta per ſanctos angelos nunciarentur: ſiue foꝛi
ſecus per ſenſum coꝛpoꝛuꝫ ſiue interioꝛibus re
uelationibus in ſpiritu expreſſis ſicut patribus
noſtris vera pietate ꝓditis: hec monſtrata ſũt po
teſtates enim aeree: ſuperbe atqꝫ fallaces: etiam
ſi quedam de ſocietate ⁊ ciuitate ſanctoꝝ: ⁊ vero
mediatoꝛe a ſãctis ꝓphetis ⁊ angelis audita per
ſuos vates. ſ. poetas ⁊ philoſophos dixiſſe repe
riũtur id egerũt: vt per hec aliena vera etiam fi
deles dei ſi poſſent ad ſua falſa reducerẽt. Deus
autem per neſciẽtes egit: vt veritas vndiqꝫ reſo
naret fidelibus in adiutoꝛium: impijs in teſtimo
niuꝫ: hec ille. Non ergo ſunt legendi: niſi ab eis
quos opoꝛtet eis oꝛthodoſam fidem feruentius
predicare. Sed quia nunc nõ ſunt pagani inter
chꝛiſtianos cõuerſantes: vt olim quos opoꝛteat

auctoꝛitatibus ſuoꝛum gentilium reuincere: ſz
quid perditio tempoꝛis hec? Quare non potius
ſacris ſcripturis inſudandũ: ⁊ canonibus q̄bus
fideles erudiãtur. Hinc Hiero. diſti. xxxvij. ait.
Nonne videt̄ nobis in vanitate ſenſus ⁊ obſcu
ritate mentis ingredi: q̄ diebus ac noctibus dia
letica arte toꝛquẽtur: ⁊ dialeticoꝛũ tendiculis: q̄
non tam argumenta q̄ꝫ quedam vmbꝛe que ci-
to tranſeunt diſſoluũtur. Qui phyſicus perſcru
tatoꝛ oculos trans celum leuat ⁊ vltra ꝓfunduꝫ
terrarum ⁊ abyſſi: in quoddam inane demergi
tur: qui iambum feruet; qui tantam metroꝛũ ſil
uam in ſuo ſtudioſus coꝛde diſtinguit ⁊ cõgerit.
¶ Sexto animaduertendum eſt ꝑiculum inde
iminens ex tali ſtudio: niſi ſit bene firmatus ⁊ ri
moꝛatus in fide: videlicet ſubuerſio mẽtis: ⁊ de
ductio ad incredulitatem: vnde in ꝓuerbium di
ci ſolet. Raro magnus philoſophus bonus ca
tholicus: hic ap̄lus. i. ad Coꝛin. ij. dicit ſapientiaꝫ
in myſterio abſconditam. ſ. dei filiũ incarnandũ
vel incarnatum: nullus principum huius ſeculi
id eſt philoſopoꝛum ſm̄ glo. cognouit. b. Hiero.
quoqꝫ his inſtructus: poſtq̄ꝫ ab angelo ꝑcuſſus
ꝓpter nimium affectum ⁊ ſtudium ad huiuſmo
di videns periculum inquit ad Damaſum papã
in omel. de prodigo filio qui perierat: demonuꝫ
cibus eſt. Carmina poetarum ſecularis ſcientia
Rhetoꝛicoꝛum pompa verboꝛum. Nulla ibi ſa
turitas veritatis: nulla iuſticie refectio reperit̄.
Studioſi earum in fame veri et virtutum penu
ria ꝑſeuerant: hec ille. Et ideo dimiſſis ſiliquijs
poꝛcoꝛum: doctrinis gentilium que inflant non
ſatiant: accedẽdum eſt ad conuiuium celeſtis pa
trie in domo eccleſie. Jn menſa ſcripture ſacre
que nobis parata ē aduerſus eos qui tribulãt
nos. ¶ Et ſit periculoſum his gentilium doctri
nis inſiſtere oſtendit Salomõ tam exemplo ſuo
q̄ꝫ verbo. Nam prefatus vir venerandus. ſ. Jo.
do. cardi. in dicto li. dicit poſt oꝛige. ꝙ ille ſeptin
gente vxoꝛes quaſi regine ⁊ trecente concubine
quibus ardentiſſimo amoꝛe coniunctus erat: fe
cerunt eum a deo vero ⁊ cultu eius recedere fu
erunt innumere doctrine varie diuerſarum gē
tium: circa cultum ⁊ ritum colẽdi deum vel cir-
ca moꝛalem vitaꝫ que videre voluit ⁊ nimis cu
rioſe ſcrutari: ex quo ſtudio declinauit a verita
te notitie dei ⁊ moꝛum: et ſi vt creditur a. b. Hie
ron. ⁊ b. Ambꝛo. ⁊ Chꝛyſoſto. ad penitentiam ſit
reuerſus vt patet in Eccleſiaſten. Hic etiam ali
qui credunt oꝛigenem tam eruditum ⁊ ſapientē
virum et auſtere vite ⁊ caſtum cecidiſſe in erro
res ꝓpter quos vt hereticus ab eccleſia ē dãna
tus: quia nimis inheſit doctrinis gentilium ꝑci
pue platonicoꝝ. Verbo hoc ip̄e Salomõ oſtẽdit
Nam cõiter vbi in ꝓuerbijs loquitur de vana
⁊ mala muliere: ⁊ malis que inferuntur ex ea: ex
ponitur non ſolum de femina vel concupiſcẽtia
carnis ſeu ſenſualitate: ſꝫ ꝑmaxime de doctrina

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

gentiliū ⁊ heretica. Et alijs auctoritatibꝰ de mu
liere in diuerſis capitulis ꝓuerbioꝝ omiſſis ſo/
lum iſta hic inſeratur que habetur. c. vij. Conſi/
dero vecordem iuuenē: qui trāſit per plateas iu
xta angulum ꝓpe viam domus illius graditur i
obſcuro adueſperaſcente die in noctis tenebris
⁊ caligine. Et ecce mlr̄ occurrit illi ornatu me
retricio preparata ad capiendas aīas garrula ⁊ va
ga quietis impatiens: nec valens in domo conſi
ſtere pedibus ſuis: foris: nunc in plateis: nūc iu/
xta angulos īſidians: apprehēſumqꝫ deoſcula/
tur iuuenē: ⁊ procaci vultu blanditur: dicens. Ui/
ctimas pro ſalute deuoui hodie reddidiſti vota
mea. Idcirco egreſſa ſum in occurſum tuuz de/
ſiderans te videre ⁊ reperi. Intexui funibus le/
ctum meum: ſtraui tapetibus pictis ex egypto.
Aſperſi cubile meum mirra et aloe et cinamo/
mo. Ueni inebriemur vberibus: ⁊ fruamur cu/
pitis amplexibus: donec illuceſcat dies. Nō eſt
enim vir in domo ſua. Abijt via longiſſima ſac/
culuz pecunie ſecū tulit: in die plene lune reuer
ſurus eſt domū ſuaz. Irretiuit eū cum multis
ſermonibus ⁊ blāditijs labioꝝ protraxit. Stati
ſequitur eam quaſi bos ductus ad victimam: ⁊
quaſi agnus laſciuiens: ⁊ ignorat qꝛ ſtultus tra/
hatur ad vincula donec tranſfigat ſagitta iecur:
velut ſi auis feſtinet ad laqueū et neſcit quia de
periculo anime illius agit̄ ⁊c̄. Super his ſic ait
exponens Io. do. car. vbi ſupra. Certe ſi de vul/
gari ſcorto loquitur ſapiētiſſimus Salomō: pa
lam loqtur: ⁊ ꝓuerbium nullū dicit. Neqꝫ etiam
intelligibilis niſi ad principale ſubiectū ſui trac
tatus ſcripta referantur vniuerſa. Primo nāqꝫ
exponit quis patiatur hoc maluz docens a falſa
doctrina tenēdum eum qui ſub ꝑtextu intelligē
di ſacras ſcripturas: aut corrigēdi mores vel a/
lijs ꝓficiēdi: ſcholas icōceſſas itrare diſpōit. Ta/
les enim colores tegunt ſtudētes ꝑfatas doctri/
nas: ſe tenebris caligantes ⁊ ceteros. Si efficiē
tem cām querimus: meretricē hereſim infideli
tatē ſeu religionē habemus ꝓprio ornatu deſcri
ptam. Si materiā rimamur cuncta ambit: ⁊ pe/
ne de omnibus tractat: non ꝯſiſtere in vno loco
contenta: vt omnes capiat glorie cupidos qbus
illam optatā datis in victimis repromittit. Cau/
ſa formalis nō ſubticetur: ſꝫ exꝑmitur illius do
ctrine ꝓceſſus ſi fas eſt illā appellare doctrinaz
Procedit. n. dialecticis argumētis aut connexis
narrationibus quaſi quibuſdā funibus intexta
coloribus ⁊ curſibus tropicis vani egypti depi/
cta: mira ꝑnīe ⁊ mortificatōnis quorundā illius
factionis hominū ſtrata. Nec nō aloe infelicium
alioꝝ tragico atqꝫ ꝯtutū cinamomo pilo diffiniti
onis ⁊ diuiſionis ꝯtuſo. In his ſematibus tota
ſcientia pōt ꝯtineri: que ꝑtim ad materiā: partiz
ad formā debet reduci: cum apud eloquētes co
media tragedia ſatira: ſicut ꝓpria materia: ſic ꝓ/
pria forma currāt. Finalis cauſa ꝑmiſſa que tra
hit ⁊ fallit: ſerpens vt anguis: eſt mentis quedaz
dulcedo: artiſſimoꝝ amplexuū ꝯciliatrix cū ea.
Sed exitus verus eſt infernalis: perditio iecore
vulnerato: qḋ nulla medicoꝝ arte poteſt curari.
Unde ꝯcludit idem: tantis expertus in malis et
ſubdit. Nunc ergo fili audi me: ⁊ attende verba
oris mei: ne abſtrahatur in vijs illius mens tua:
neqꝫ decipiaris ſemitis eius. Multos enim vul
neratos deiecit ⁊ fortiſſimi quiqꝫ interfecti ſunt
ab ea. Uie inferi domus eius penetrantes in in/
teriora mortis. Item apl's ad coll. ij. c. ait. Uide/
te ne qs vos decipiat ꝑ ꝓphetiam ⁊ inanem falla
ciam: ſm traditionē hominum ſm elementa mū
di ⁊ non ſm xp̄m: quia in ipo habitat omnis ple/
nitudo diuinitatis corporaliter. Ubi dicunt gloſā
ctoꝝ doctoꝝ phiam quam deteſtatur Aplus ter
renam ſciam: argumentis ⁊ ſubtilitatibus cōpo
ni: dū veriſimilibus cāis ⁊ cōmentis: rebꝰ diuis
adimit fidem: que oīno vitanda eſt. Cum ait ſm
elementa tangit qui prudentius idola exponūt:
dicētes. Iuno eſt aer: neptunus mare: ignis vul
canus ⁊ hmꝰ. Et addit ꝑfatus vir venerādus exi
mius predicator. Hic nō agitur aduerſus aliqs
qui ante baptiſmū ſciuerūt litteras illas: aut qui
aliqñ forte id regrente tedij fuga poſt baptiſmū
aut materia ad cōuincēdos hoſtes aliquid legit
de gentilibus aut ſuis interſerit dictis. Sed cō
tra hos voce xp̄ianos ſepe clamaui: ⁊ a clamore
ceſſare non valeo: qui ſcriptura ſacra neglecta:
relictis doctoribus ſanctis: ſe dedicant penitus
ſtudijs illis ⁊ ſi ꝑdicauerit: ꝑ tragedias: comedi
as: ethicam: phyſicam: aſtrologiam: ⁊ metaphyſi
cam: aures audientiū demulcent quaſi ipa diui
na eloquia nō ſufficiant ad ſalutem: aut ipi īfide
les fundarint catholicā fidem. Unde nullus aīa
rum ſequitur fructus: ⁊ merito: qꝛ vt dictum eſt
ꝑ ꝑs. xxxi. verūtñ. In diluuio aquaꝝ multaꝝ ha
rum. ſ. doctrinaꝝ ad deū docentes vel audiētes
non appropinquabunt.

¶ De erroribus contra fidem philoſophorum
gentilium. ¶ Capitulum. v.

Pluralitatem deo
rum primus inuenit pater mēdacij:
cum dixit in paradiſo terreſtri prime
mulieri. Gene. iij. Eritis ſicut dij ſcientes bonū
⁊ malū. Exinde poſt diluuiū tyranni: vt ninus
idolū patris ſui beli. Demum phi. Nota ad hoc
figurā notabilez quā exponit ipe Io. do. car. vbi
ſupra ſignant lr̄e ſacre quendā robuſtū venato
rem coram dn̄o. ſ. nemroth. nō feris: ſed deū in
feſtū ſua inquiſitione ſuꝑba cepiſſe turrim edifi
care: cuius cacumen ꝑtingeret celū: vt nomē eiꝰ
celebre haberet̄ in orbe. Erat prius terra labij
vnius eorūdemqꝫ ſermonū: qꝛ nō erat niſi vna
religio ⁊ vnica fides: ab vno deo ꝑ vnum patrē

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

noc oībus predicata. At vbi ille tumidus cepit
velle naturalem ſciētiā ad methaphycā trāſpoꝛ
tare:non vulcani fulmine ictus quo fabule poe
tarum fingūt:gigantes montibus:monti ſuſpen
ſus voluiſſe rape celos ioue inde repulſo et ob
hoc extinctos:ſed lingue confuſione a deo fuit ꝑ
cuſſus:donec veniret ſpūs ſanctus ſenſibili ſpe
cie linguas confuſas in vnam fidem ꝑ ſanctos a
poſtolos plene reducens. Tum.n.primo ſcḿ Iſi.
dij adorati ſunt qñ phalech natus ē:ob id ſic de
nominatus qꝛ facta fuit diebus illis diuiſio non
poſſe aūt diuinum ꝓprium eē cognoſci eo nō re
uelante:teſtis Salomon:imo ipſe rex effectoꝛ ꝑ
Salomonem:dicens. Que in celis ſunt quis in
ueſtigabit:ſenſū aūt tuū ꝗs ſciet:niſi tu dederis
ꝛ miſeris ſpūm tuū de altiſſimis. Nonne ꝯfuſū
eſt labium in vniuerſa terra: ex quo humana ꝑ
ſumptio deprehendere voluit:quid ſit deus: ab
ipo prius ſuſcepto quia eſt:ꝛ qꝛ id eſſet quo me
lius excogitari non poſſet: cū tot emerſerūt opi
niōes ex ipſa idra herculea:vt niſi ignis ſpūs ſā
cti eam cōburat:pullulent moꝛtifera capita: vbi
credūtur prioꝛa ſucciſa. Aliqui.n.dixerūt deos
eſſe plures:ꝛ diuerſos homines in mūdo famo
ſos. Romani ad quēlibet creature prouentum
vnum deū vt deam ſegetiam cū bladum ſeritur
oꝛtcam cū oꝛitur. Spiceam cū ſpicā facit:nodeā
cum nodum ꝓducit quaſi nō ſufficeret vna dea
ad producendum bladum ad perfectionem. Et
ſic de alijs vt ponit bea. Aug.in libꝛo de ciui.dei
rationibus conuicens cecitatem ꝛ fatuitatem il
loꝛum. .§.I.

In diluuio aquarū mul

tarum gentiles poete ꝛ philoſophi doctrinaruꝫ
ſ.ſuarum fabulaꝝ ꝛ falſarū quibus demerſi ſūt
in ꝓfundum:quia contra fidem ꝛ bonos moꝛes
ſicut non appꝛopinquauerūt ipſi ad deum ſed a
deo repulſi:ita ꝛ omnes ſequaces talium doctri
narum ad deū non appꝛopinquabūt. Hoꝛū aūt
erroꝛum multitudinē explicat:ꝛ ſi non totam ſe
pe fatus Joā.do.cardi.in prefato libꝛo. Errauę
runt enim ait circa diuinam eſſentiam ſicut pre
fatum ē. Apud athenas ſiquidē homerus dixit:
inter ſe deos confligere bellis. Senioꝛ aūt plini
us:aliqua poſſe homines que ñ valeant dij. Lꝫ
hic erroꝛ ſit magis verbalis ꝙ eſſentialis. Sꝫ ex
intentione poſita ꝛ ſophiſmatibus fulta. Illa fe
rarum ſilua necantia virulenta poꝛtenta hec in
ter multa latrāt ꝛ diſcurrūt: animas erroꝛibus
illaqueando. Deū nanqꝫ quidam eoꝝ illem eſſe.
Alij elementa. Sydera nonulli affirmauerunt.
Intentionibus quibuſdaꝫ viciſſim ſuccedenti-
bus. Deum mobilem predicarūt plures. Quidā
eum cuiuſlibet rei foꝛmam. Et ceteri tm̄ celi eē
foꝛmalem ſubſiſtētiaꝫ dogmaticāt:quos tamen
xi.methaphyſice:belua cōmentatoꝛ conat̄ euer
tere:alij dicunt deū non cognoſcere que ſūt ex-
tra eundem. Aut tm̄ vniuerſalia put ſunt quedā
idee:vel ſubſtantie ſepate. Siue ipſa ꝑticularia
ſolū in ſuis cauſis intueri. ¶ Sunt ibidem qui
affirment contingentiū noticiam nō habere.ſed
ſi nec creditur eis:negāt alij eū vilia noſce:qui-
bus repugnant cū thalmuth hi:qui ipm̄ pecca-
toꝛem ꝛ de peccatis ſuis garriūt emūdari. Apō
Empedoclem lis ꝛ amicitia. Apud alios:raritas
ꝛ denſitas:bonū ꝛ malum. Apud quoſdā eterne
materie ꝑticularium coꝛpoꝝ quo vniuerſa mū
di machina integrat̄ cauſe agētes fuerūt. Inibi
erectis ambonibus quidam celum non habere
cauſā:quidā motum ſolū eius a deo ꝓdire. Qui
dam materiam neqꝫ creatam eſſe neqꝫ effectum
ſuis auditoꝛibus ꝓmunt. ¶ Audiuntur ibi qui
dam obtentus. Subſtantia coꝛpoꝝ celeſtium eſt
cauſa actiua inferioꝝ ſubſtātiarum. Deus crea-
uit pꝛimam ſubſtātiam ſepatam et ceſſauit. Illa
creauit ſecūdam. Secūda tertiam. Tertia quar
tam. Quarta quintam:ꝛ ſic vſqꝫ vltimam ocioſā
varietate multa dicentes. ¶ Suſurrant in eadē
ſilua quidam ſine ꝯcoꝛdia vt aiunt. Deus nil po
teſt preter reꝝ curſus:ipſe ait a neceſſitate natu-
re cuncta ex ſimplici voluntate diuina nulla cō
currente luce rōnis emanāt. Perſtrepunt inde
regalem aulam infeſtantes. Voces haud dubie
ariſtotelis ō mūdi eternitate:alioꝝ multoꝛuꝫ de
materie eternitate ex qua mūdus cepit genera
ri. Democriti ꝛ Euſippi de infinitis pꝛincipijs
athomis. Siue in quātitatiuis coꝛpibus ex qui
bus ſingula ꝯſtāt. Anaxagoꝛe de pꝛincipijs innu-
merabilib⁹ ſimul ꝯfuſis in quoddā chaos. Em-
pedoclis de pꝛincipijs ꝯtrarijs quē manicheoꝝ
foꝛma ambibat:ſecū habentiū Pitagoꝛam dicē
tem bonum ꝛ malū omnium reꝝ extitiſſe princi
pia pꝛima. Hos agitabat non paꝝ phyſicus Aui
cēna:nunc intus:nunc extra: incertus exiſtens:
dicebat enim ꝙ deus intelligēs ſe vnam intelli-
gentiam pꝛimā ꝓducit:in qua iam eſt potētia et
actus:que inqꝫtum intelligit deuꝫ ꝓducit intelli
gentiaꝫ ſecundā. Inqꝫtum vero intelligit ſe ſecū
dum qō eſt in potentia ꝓducit ſubſtantiaꝫ oꝛbis
pꝛimi. Et inde ꝓcedēs diuerſitatem reꝝ inſtituit
per cauſas ſecūdas. Mirum barrum ꝑterea et
foꝛmidine plenū ex eodem ſine luce luco ꝓcedit
Omnes enim a foꝛma hominis a vento animaꝫ
vocant. Anemos enim grece latine dicitur ven
tus. Hinc aiunt nullā eſſe ſubſtantiaꝫ niſi coꝛpo
reā. Unicū eē intellectū actiuum cūctis ratōna
libus influentē quoꝝ quilibet ꝓpꝛio viget ꝓſſi
bili vel intellectu. Auerroi hoc ꝑ ceteris deſen-
dēte:ꝙ intellectus poſſibilis ſit virtus in nobis
cū elemētis admixta: put voluit Alexander ani
mam ſolū complexionē foꝛe:vt male placet Ga
lieno. Uariant hunc tonū qui dicunt quandā ar
moniam ex ꝯtrarijs:aīam foꝛe coꝛpus ꝛ hoc va
rijs ſententijs. Clamāt idem penitus eſſe, intelle
ctum ꝛ ſenſum nō differre ab imaginatōne. In-

ſ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

telligentiam ſubſtãtias ſepatas influere noſtris intellectibus radios ſeminales. Uñ notet plato cũ illis noſtrum diſcere eſt potius reminiſci. ¶ Precipit ⁊ hinc quorũdam latratus ſalomon inſanos ſub tali forma pdire. Ex nihilo nati ſumus: ⁊ poſt hec erimus tanq̃ nõ fuerimus. Unus eſt enim interitus hominũ ⁊ iumẽtoꝝ: homo iumento non habet amplius. Ibi eſt plato fouẽs origenem: quo anime ſimul fuerint create: nec non ꝙ poſtq̃ felicem vitam fuerint adepte iterum ad corpa incipe velle reuerti: ⁊ illius vite felicitate finita: miſerijs huius adhuc pegrinationis inuolui. Idemq̃ de angelis ſenſit ſecũdus. Ibi Pitagoras inſinuãs naſoni aĩas in diuerſa corpora trãſire: ⁊ ad ꝓpria interdũ reuerti: q ambo auctores in circuitu ambulabãt: dicẽtes ſecula renaſci cũ vniuerſis accidẽtibus ſuis: aut completis qndecim miliũ vt voluit primus: aut. xxxvi. miliũ ſicut docuit ſecũdus annoꝝ circulus. Gymnaſia inſup ibidem pſonant: quorundam aĩas ab angelis creatas platone pſidente: ſubſtãtias ſepatas eſſe ſolũ quadragintaquinq̃ vel circa: ſm numeꝝ circuloꝝ orbiũ Ariſtotele methaphyſico diſputante. Et angeloꝝ numeꝝ in ſacris lrĩs ↄtentum: non ſubſtantiaꝝ ſed virtutum eſtimandũ rabbi moiſe garriante. Neſcio an ſimphoniam vel ſpũm dixerim ſtridẽtem quoſdaꝫ dubios ſonos qui obaudiũtur exinde innumeri epycuro cantante pſallerant: ventrem adorãtes: quorum orationi Salomon recitat dicens. Hoc itaq̃ viſum eſt mihi bonum: vt comedat quis ⁊ bibat ⁊ fruatur leticia ex labore ſuo. Et hec eſt pars illius. Ubiq̃ relinquamus ſigna leticie: qm̃ hec eſt pars noſtra: ⁊ hec eſt ſors noſtra. Audiebatur illum etiam cerinthiani credentes poſt reſurrectionẽ corpoꝝ omnibus carnis voluptatibus mille annoꝝ ſpacio frui. Sarraceni quoq̃ ⁊ nõnulli iudeoꝝ circa hiꝰatria ſaltant fabulantes: poſt vitam pñtem flumina lactis mellis ⁊ vini a ſe loco retributionis habenda fore. Confuſionẽ ante medos hec varietas gignit: vt honorem: gloriã diuitias: potẽtiam corpis: ſanitatem ⁊ ſpem ſẽſus: particaces ⁊ vigiles mores prudentiam artiũ: victorioſam induſtriã: ſpeculationẽ cõmunem vie cognitionẽ poſſibilẽ quiſq̃ ꝓpria volũtate dicat eſſe ſũmum hominis bonum. Ibi nempe hec ⁊ plura legũtur. ¶ Cuiuſdam etiam clamor inde ad aures torquati vſq̃ peruenit. Aut deũ nõ eſſe: aut nullũ fore in ſeculo malũ dicentis: ſub quo non pauci diuinã puidentiam ad inferiora non puenire contendũt. Stoyci ibi blaſphemant ſm quendã ordinẽ cauſaꝝ intranſgreſſibilem de neceſſitate oĩa euenire. ¶ Erexit ſibi ſpecialiſſimum thronũ in prefato nemore multiplicius plato dicens vt tradit Greg. nicenus triplicem puidentiam eſſe: quaꝝ prima ẽ ſũmi dei qui primo ⁊ pncipaliter puidet ſpũalibus ⁊ intellectualibus. Conſeq̃nter vero

toti mundo: q̃ntum ad genera ⁊ ſpẽs ⁊ vniuerſales cauſas que ſunt corpa celeſtia. Secunda vo eſt qua puidetur ſingularibus aĩalium ⁊ plantarum q̃ntum ad generationẽ: ⁊ corruptionẽ: ⁊ mutationes alias quã attribuit dijs qui celũ circueunt: ſicut poſt eũ Ariſtote. hanc obliquo circulo dedit. Tertiam vero ponit rex que ptinẽt ad humanã vitam: quã quidem reddit demõibus quibuſdã exiſtentibus circa terrã: qui ſm eum ſunt hũanaꝝ actionum cuſtodes. Licet ſecunda ⁊ tertia ſint depẽdẽtes a prima. Inſerunt ceteri caſus in gloria pnenire. ¶ Alij autumãt formas oẽs accidentales eſſe. ↄ. inueq̃ fluꝛ: ⁊ nunq̃ niſi p inſtans aliqualiter pmanere. Certam ſedem in vna pte celi plures ex illis deo locant ⁊ alibi nõ manet: Quos ĩpugnãt alij a rebus naturalibus omnẽ actionem auferẽtes quaſi ſe ſolo in qualibet creatura deus pticulariter agat: illa nõ agẽte. Canit ⁊ homerus ſolem vel iouem intellectum illuſtrare. Ait enim. Talis ẽ intellectus in dijs ⁊ hoĩbus terrenis: qualẽ in die ĩducit pater virorumq̃ deorũq̃. Scriptuꝫ eſt ibi. Fatis agimur credite fatis: non ſolicite poſſũt cure mutare rati ſtamina fuſi. Quicq̃d patimur mortale genus quicquid facimus venit ex alto. Oĩa recto tramite vadunt: pmuſq̃ dies dedit extremũ non illa deo vertiſſe licꝫ. Auditur ibi mors ĩdiuidua noxia corpori nec parcens anime. Iterum ſi oraueris ibi vt bene tibi ſuccedat epicurus obſtabit ꝙ deus de nobis non curet. Impugnabant ſtoici quia de neceſſitate cũcta cõcurrunt. Pertur habunt egyptij: aſſerentes orõnibus noſtris deum mutari. Protraheris ab hermete vt ſtatuas adores vel idola: quo in illis ſit aliquis maieſtatis diuine. Ait enim. b. Augu. referẽte viij. de ciui. dei ſicut deus effector eſt deorũ celeſtiũ: ita homo fictor eſt deorũ qui in templo ſunt: humana proximitate contenti: ſtatuas dico animatas ſenſu et ſpiritu plenas tantaq̃ facientes et talia ſtatuas futurorum preſcias: eaſdem de ſomnijs et multis alijs rebus predicẽtes et ĩbecillitates hominibus faciẽtes eoſq̃ curãtes triſticiam: leticiamq̃ dãtes pro meritis. Ferale eſt iſtud et horridum nimis: ire ad demones compellẽs quos venerabilia numina vocat preſtigioꝝ multipliciter effectiua: aliqua monſtruoſa inde diſcurrũt: humana pariter et feriter et ferina: quia in vna eadẽq̃ ſentẽtia quedã vera et quedam falſa ponũtur: vt ẽ illud ꝙ ſpiritus ſũt naturaliter mali et virtuoſis viris infeſti. Ait nanq̃ in epl̃a Porphyrius ad nepotẽ. Quoſdam opinare eẽ qõdã ſpirituũ genus cui exaudire magos ſit propriũ: noſtra fallax omni forme ſimulas deos ⁊ demones et animas defunctoruꝫ: et hoc eſt qõ efficiat que videntur eſſe vel bona vel praua: ceterũq̃ circa ea que bona vere ſunt nihil opitulari: immo vero iſta nec noſce: ſed et mala ↄſiliare: et inſimulare atq̃ impedire et inuideri ṽtutis ſedu

los ſectatores ꝛ plenos ee̅ temtatus et fauſtis
gaude̅ odoribꝫ. adulatōibꝫ capi: adhuc caſ
titatis amator plato ibi diffinit uxores debē
ee̅ cōmunes. cuꝰ ſcolas colunt Nycholaus
apocalipſis cū ſuis. Nō deeſt q̄ dicat ad con
ſequēdā vitā beatā fidei nichil ꝓdeſſe. ſed ſo
lū opus morale vox agazellis aures ſiluā
īcunctis vulnē ſauciabit. ponētis aīās impi
orū pena dampni ſolū mō cruciā. Ubi ōnes
vno mēcūtur ſermone. corpa defūctoꝝ nō
poſſe reſurgē ꝓteſtant. et errare aīās neſa
o p̄ quos campos. aut uſqꝫ ad die̅ extremū
iudicii mūdialis ſedes determinatas neſcire.
Damnꝰ q̄ in his mēbꝰ ſacre eucharistie venale
ſacramētū intrare nō ꝑt. in quo ē ſubſtāciā
corpea ſine accidente. q̄litas abſqꝫ ſubiecto.
carēns dimēſionibꝫ. quātitas inter deſperata
relacio in corpus a nō corpe actus ꝛ ad impoſ
ſibile paſſio terminat. Locus cingit a locato.
ambit iſtans q̄libꝫ. qn̄ ambit nō adiacet. iꝫ
ſit cōtinet ſituatū. He ꝛ alie q̄in plime nō di
co poetaꝝ ne vertiles credant ſub fabulis. ſed
phoꝝ opi. quas etiā ſuo lenocinio colorauē
rūt ex itentione vates gētiliū nō ſolū inter ſe
pugnāt. ſed et adūſus catholicā vitatē ti
midū certamē exercent: quos ſi q̄s inermis
acceſſerit. et ſacre ſcipture clipeis mille nō ple
ne munitus. aut remeabit occiſus. aut ſau
ciatus ad mortē nō medicamina recepturꝰ
niſi a ſūmo medico xp̄o. Hos pene omēs
errores reprobat btūs Tho. cōtr̄ gentiles ī di
uerſis capl'is et etiā libris.

De erroribꝫ iudeoꝝ ꝛ ſarracenoꝝ. c vj

IN diluuio quoqꝫ aquaꝝ
mltaꝝ. i. doctrinaꝝ falſaꝝ iudeoꝝ
ꝛ ſarracenoꝝ. homīes nō approꝑīq̄
būt ad deū: ſed elongabunt ſubmerſi abet
na dāpnatione. Que doctrīe reprobant ꝑ
ecc̄liam ꝛ ſcōs doctores p̄cipue btī Tho in liº
ꝯt gētiles ꝑ totū. ¶ Apd' iudeos āt̄ q̄s qui fuerūt
cīa tp̄a x̄. fuerūt tres ſecte opinionū. a cōi vita
alioꝝ diſtantes. In quibꝫ oībꝫ erāt aliqui
errores. videl' pharizei. ſaducei. et eſſei.
Et pharisei quidē victu auſtero et parco
cultu tradiciones ſuas ſtatuētes. quibꝫ moy
ſi tradiciones determinātes ut glo dr̄. picta
cia cartaꝝ in fronte geſtabant. ꝛ in ſiniſtro
brachio in q̄bus decalogus inſcptus erat. et
hec dicebant philacteria. a phila q̄d eſt ſer
uari. ꝛ thorath q̄d ē lege. Iſti maiores fim
brias aliis ferētes. ſpinas eis affigebāt. quibꝫ
pūcti deambulando meōres eēnt mādatoꝝ
dei. Iudiciū dei futuꝝ dicētes omnē aīaꝝ icor
ruptā eē. ſolas bonoꝝ aīās ī alia corpa trā
ſire vſqꝫ ad reſurrectiōē ꝛ iudiciū. In h̄ errabāt.

maloꝝ āt eternis tradi carceribꝫ. ¶ Saducei di
cebāt in arbitrio homī ſitū eē bonū malū vel a
gere. aīaꝝ genaliter uel ſupplicia negabant.
uel honores. et futurā reſurrectiōē corporū.
aīās cū corpibꝫ mori putātes. nec angelos
eē dicebāt: ſolos q̄nqꝫ libros moyſi recipiebāt.
nimis ſeueri erant. nec mꝰ ſe ſociales. Ob
quā ſeueritatē ſaduceos. i. iuſtos ſe nūcupa
bant. Eſſei fere in oībus vitā monaſticā a
gebāt. nupcias faſtidiētes. nō quia cōiugia
et homī ſucceſſionē putarēt puniendā. ſꝫ
cauendā intemperanciā mlieꝝ. nullā earū
fidē ſeruare viro putātes. Diuicia habebāt
cōia. ſ. ſqualorē decus putabāt. dūmodo ī
veſte candida ſemꝑ eſſent. Nulla eis ciui
tas: ſed in ſingulis domicilia hēbant. Solē
ut orīetur orantes. poſtea uſqꝫ ad q̄ntam
horā operantes. Loti corpus aquis ſimul cū
ſilencio edebant. Iuramentū habebāt pro
piurio: ſecte ſue neminē adhibētes niſi ſub
ſtanciaꝝ ꝓbatione. Recepti āt ſeci poſt an
nū. duobꝫ aliis ānis morē eius probabant.
Deprehenſū in pctīs a ſe pellebāt. ut herbas
more pecoꝝ decerpens uſqꝫ ad mortē penitet.
Spuere ī mediū uel ad dexterā ꝑtē ſui vi
tātes. adeo ſabbatū obſeruabāt. ut nec ea di
e aluū ꝑgabāt. Viuebāt lōgiſſiō tp̄e ob dictꝰ
ſimplicitatē. mortē ꝑ iuſticia iudicātes melio
rē. Aīās omēs a p̄ncipio creatas ꝑ tp̄ibꝫ incor
pari. bonas exutas corpibꝫ ult̄ occeanū degē
vbi ſit poſita eis ſtacio ad orientē. malis vo
hiberna ꝛ ꝓcelloſa loca delegātes. h̄ ſm̄ vince
(?)ceñ. hiſto li vii c xcvii. ¶ Sꝫ ī nouo teſtamēto
errores alios h̄nt cōtr̄ fidē ad dānacionē eos
mittētes etiā. Et p̄mo q̄a nō credūt xp̄m ihm
eē meſſyā. ꝓmiſſū eis in lege ꝛ ꝓphetis: h
tet adhuc expectēt vētuꝝ. et ꝓ eo ſapient
antixp̄m. Ihesū xp̄m dicit purū hominē
natū ex maria et ioſeph ſemine. nō de ſpū
ſcō cōceptū. Miſteriū trinitatis nō credunt.
ſꝫ tres ꝑſōs eē ī vna ſbſtācia ꝛ deitate meſ
ſyam quē expectāt nō exiſtimāt deū fore.
et eis redditurꝫ libtatē. ꝛ terrā ꝓmiſſionis.
Purgatoriū negāt. In talmuth dicit deū quo
tidie flere ꝑ ſeruitute. q̄a diſꝑſi ſūt ꝑ orbē.
Uſuras cū eis qui nō ſūt iudei licitas ar
bitrant. cū tn̄ hoc ſit cōtr̄ legē dīnā ꝛ nalē.
vt oſnſū ē ſup̄ ī 2ª ꝑte eo ti. i. c vi ꝛ ſeqn̄
C i

Gens infidelis ſarracenoꝝ
inducta ē ad errores ſuos ꝑ quedā macho
metū noīe. q̄ legē eoꝝ maledictā. quā vocāt
alchoranū. ꝑ eū recepit circa ānos dn̄i ab
īcarnatione ſexcentos q̄ndecī. tenēte īꝑiū ē
heraclio. q̄ crucē dn̄i trāſlatā de iheruſalē ꝑ
coſdroe gentilē regē ꝑſaꝝ. eo deuicto et or

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ctſo in ihrl'm deduxit. et in loco p̄ſtmo cum
magna glā repoſuit. Hic eraclius ex deuo
tiſſimo p̄ncipe lapſus ē in h'eſim monoſtel
litaꝝ. ſeductus doctrina p̄triarche cōſtantino
politani. qui illud ſenciebat. Hij ſarraceni
qui et ydumei dr̄ndentes ab hyſmahel filio
abrahe pocius debent dici agareni. q̄a ab
agar ancilla ſare deſcēderūt. non a ſara.
vnde ſarracenos ſe nūcupāt. Ex his ergo ydu
meis natus peſſim⁹ iſte. et oī ſcelē plenus
machometus. p̄mo paup fuit et ignobilis
et ydolatra. colens venerē p dea. ſic' et ara
bes alij illius regionis. Vn̄ in ipa ſua beſti
ali lege alchorā dicit deū ſibi hec vba dixiſ
ſe. Orphanus fuiſti et ſuſcepi te. In errore
ydolatrie diu ~~fuiſti~~ māſiſti. ⁊ inde eduxi te.
Paup eras ⁊ locupletaui te. Et q̄a illa patrā
colebat venerē. ſtatuit in lege diē veneris
ob venatione veneris ī magna ſollēnitate
h̄ri. Hic cū eſſet callidus. aſinarius tamē ⁊
ductor camelorū cuidā nobilis vidue que pre
erat cuidā p̄uincie arabie. poſt occultā forni
cationē cū ea tandē eā publice duxit vxorē.
Qui potens factus et diues. cū attemtaret reg
nū ſibi arabie ſubiugare. et p violēciā ſolū
nō valet. p ſimulatā ſāctitatem hoc procurauit.
et obtinuit. dicens ſe ꝓpheta a deo miſſum
ad corrigendas leges que nimis dure erāt.
ſcꝫ moyſi et xp̄i. Vn̄ habito cōſilio et adiu
torio cuiuſdā iudei peritiſſimi ī lege. ⁊ cuiuſdā
clerici qui ex eo q in curia romana nō valu
erat obtinē dignitatē quā ambiebat indig
natus acceſſit ad partes illas arabie. ut ibi
duceret aliq̄ errorē et ſcandalū in eccl'ia. Vel
ut alij aſſerūt conſilio cuiuſdā monachi ſergij no
mine. qui expulſus fuerat de monaſterio
ſuo. q̄a hereticus erat. infectus h'eſi neſtoriana
vel iacobitaꝝ: cōdidit legē alchoriam. q̄dā
de lege moyſaica. q̄dā de lege euāgelica eli
ciens. aliq̄bꝫ veris m̄lta falſa īmiſcēs. Fatet'
enī in alchoriana lege ſua moyſē ꝓphaꝝ mg
nū dn̄i. ſꝫ xp̄m maximū ꝓphaꝝ. cōceptū nō viri
ſemine. ſꝫ vtute dei natū de v'gine m'a. mira
cula m̄lta feciſſe: ſꝫ nō fuiſſe paſſū. p'mo aliū
hominē ſimilē ſibi. Vn̄ mortē ⁊ ſepulturā x'
negat. Circūciſionē more iudeoꝝ mādat ⁊ ſic
queſtes lociones corporis. preſertim cū ad orōēz ac
cedūt. Vnū deū oīpotentē adorāt. aſſerētes
añq̄ d's celū ⁊ terrā crearet. nomē machometi
in cōſpcū dei aſtare. ⁊ ni machometus futur⁹
eēt nec celū nec terrā factū fuiſſe: ni paradyſū
eē. Vinū lex eis p'hibet bibē ⁊ carnes porci
nas edē. ⁊ ieiuniū p meſē mādat ſeruarē. in
p tota diē credendo. ⁊ p tota nocte comedēdo bi
bendo ⁊ luxuriando. Quatuor vxores ut legitimas
cuilibꝫ p'mittit accipe. ⁊ eas ad placitū repu

diare. ⁊ loco ipudiate aliā ſumē. Emptinas
vō ſeruas ⁊ captiuas q̄t volūt accipiāt ad car
nalit' cōgſcendū. Adulter ſm̄ eā legē lapidat'.
fur āt nō ſuſpendi'. ſꝫ vberat' gnūt'. Sibi tn̄
machometus ī ea lege a deo p'miſſū aſſerit ut
ad alioꝝ vxores accedet. vt generaret ex eis p
phetas et hoīes vītutis. Et breuit' tot ī ea le
ge ſt' abuſiones. uſq eciā ad viciū ſodomiti
cū. tot īmūdicie ⁊ beſtialitates. ut oīb ratio
bn̄ diſpoſita. ⁊ a carnali cōſuetudīe non ab
ſorta hēat deteſtari. P'mittit āt obſeruātibꝫ ea
nō ni ſenſualia. padiſū ſcꝫ deliciaꝝ. ī quo nō
hebūt calorē uel frigus. uel alias penalitates.
veſtes pulchrimas. fluuios lactis et mellis.
⁊ vini aromatici ad edendū ⁊ bibēdū. iuueculas
ſpecioſiſſiās ī cōiugiū. ⁊ āgelos eis ſeruiē
tes ī vaſis aureis ⁊ argēteis. Nō credentibꝫ vō
his ⁊ nō obſeruātibꝫ legē p'mittit penā infer
nalē ſine fine. Et ī fine vite credētibꝫ deo. ⁊ ma
chametū eē dei ꝓphetā. ⁊ meſſya a deo miſſū.
dicit pcōꝝ veniā dari. Cūq machometus in
morbū caducū incidēs ad terrā aliqn̄ horribilit'
cadet. ipē q̄d et uxor illa dn̄a. et aſtātes abho
minatū eū haberent. p ſui excuſatiōē aſſerebat
ſe tūc ei gabrielē archāgelū loq̄ ad īformādū
de lege et agēdis. cui⁹ maieſtatē et gloriā
nō poſſet ſufferre. ⁊ iō ſic cadē. Et cū quereret'
ab eo de miracul' aliq̄bꝫ fiendis. ſic factū ē a moy
ſe et xp̄o excuſabat ſe nō eē miſſū ad miracula
faciēdū. ſed ad corrigendas leges. Et cū dicit
ſe mortuū tcīa die reſurgēdū ⁊ ī celū aſcenſurū.
vna dieꝝ poſt nimiā iebriationē ignominio
oſe mortu⁹ ē. ⁊ a ſocijs enormit' tractatus.
cū ſui p aliq̄s dies corpus ſeruātes ut reſur
geret. non valētes ſufferre eius fetorē ipm̄ occul
tauerūt. Sicq lex illa peſſiā cōtra oēm legē
dūiā ⁊ huānā ⁊ philoſophiā moralē. a dya
bolo īuenta. tradita ē. pctīs hoim̄ exigentibꝫ.
Nec mirū ſi ita dilatā eſt. ⁊ a m̄ltis ꝓplis ſuſ
cepta vt dicit b thō ī p'mo lib' contra gētiles.
q̄ tota ē ſm̄ delectacones carnis. ad q̄s ſequē
tes ꝓpli ſūt proni. Tū eciā q̄a ~~violēcia et ar~~
~~mis~~ et p'miſſioēs carnales cōtinet. Tū eciā
quia violēcia et armis quo ad m̄ltos īroducta
eſt. et cōſeruata. Tn̄ ſtatuit ille maledictꝰ hō
q̄ ſi q̄s vellet p̄dicare uel diſputarē cōtra legē illā
ſubito ſine audiēcia occideret. P'pter q̄d non
pt tute ad eos accedi ad p̄dicandū cont' eoꝝ
errorē. Sed cū nec miraculis nec ꝓphecijs.
nec ſaltē mediocri ſapiēcia doctoꝝ ſit lex illa
formata. cū ꝑimo honeſtati moꝝ ⁊ rōm nāli
cōtraria de ſpe patet eius falſitas ac fatuitas.

De erroribꝫ hēticoꝝ et lxxx hereſibꝫ ipoꝝ.
Cap vij.

IN diluuio aqua/
rum multarum.i.falſarum doctrina
rum hereticoꝝ homines non appro/
ximabunt ad deum ⁊ decret.xxiiij.q.iij.habetur
collecte hereſes diuerſoꝝ hereticoꝝ ⁊ nomina ⁊
errores eorum: ⁊ ſunt originaliter verba Iſido.
in.viij.li.etymol. Et capitulum ſic incipit. ¶ Qui
dam heretici qui de eccleſia receſſerunt: ex noīe
ſuorum auctorum nuncupātur. Quidam vero
ex cauſis quas eligentes inſtituerunt. Simonia
ci a ſimone dicti: magice diſcipline perito: cui pe
trus in actibus apoſtoloꝝ maledicit: ꝓ eo ꝙ ab
apoſtolis ſpiritus ſancti gratiam emere voluiſſʒ
hi dicunt creaturam non a deo eſſe: ſed a virtu
te quadam ſuperna create. Menādriani a me/
nandro mago diſcipulo. Simonis nuncupati q
mundum non a deo: ſed ab angelis factum dixe
runt. ¶ Baſilidiani a baſilide appellati: qui īter
reliquas blaſſemias paſſum xp̄m abnegant. ¶
¶ Nicolaite dicti a nicolao diacono eccleſie hie
roſolymoꝝ: qui cum ſtephano ⁊ ceteris conſtitu
tus ē a petro: qui ꝑpter pulchritudinē relinqns
vxorem dixit: vt qui vellet ea vteretur. Verſa
eſt in ſtuprum talis conſuetudo vt̄ inuicem con/
iugia ↄmutarentur: quos Ioānes in apocalipſi
c.ij.improbat dicens: ſed hoc habes ꝙ odiſti fa
cta nicolaitarū. Gnoſtici ꝑpter excellentiam ſcīē
tie ita ſe appellari voluerunt. Animam noſtram
naturam dei eſſe dicunt: bonū ⁊ malum deum
ſuis dogmatibus eſſe fingunt. ¶ Carpocratiani
a carpocrate quodam vocantur: qui dixit xp̄m
hominem fuiſſe tantū: ⁊ de vtroq̄ʒ ſexu ꝓgenitū.
¶ Cherinthiani a cherinto quodam nuncupati
hi inter cetera circūciſionem obſeruāt: mille an
nos poſt reſurrectionem in voluptate carnis fu
turos predicant. Unde ⁊ greciliaſte: latine mici/
liaſte ſunt appellati. ¶ Naçarei dicti: quia dum
xp̄m qui a vico naçareus appellatus eſt filiū dei
confitentur: omnia tamē ceteris legis cuſtodiūt
¶ Ophite o colubro nominati ſunt. Coluber.n.
grece ophi dicitur: colunt enim ſerpentem dicē/
tes ip̄m in paradiſo induxiſſe virtutis cognitio/
nem. ¶ Ualentiani a valentino quodam plato/
nico ſectatore vocati: qui eonas.i.ſecula quedā
in originē dei creationis induxit xp̄m quoq̄ʒ de
virgine nihil corpus aſſumpſiſſe: ſed per eā qua
ſi per fiſtulaʒ tranſiſſe aſſeruit. Appellite quoꝝ
auctor appelles princeps fuit: qui creatorem an
gelum neſcio quem glorioſum ſuperioris dei fa
ciens deum legis iſrael illum igneum affirmās
qui dixit xp̄m nō deum in veritate ſed hominēʒ
in fantaſia apparuiſſe. Arcociani a principibus
appellātur: quia vniuerſitatem quā deus condi
dit opa eſſe archangeloꝝ defendunt. ¶ Adami
ani vocati: ꝙ ade imitentur nuditatem. Unde ⁊
nudi orant ⁊ nudi inter ſe mares ⁊ femine cōue
niunt. ¶ Cayani proinde ſic appellati: qm̄ Cayn
adorant. ¶ Sethiani nomen acceperunt a filio
ade qui vocatus eſt Seth: dicentes eū eſſe xp̄m
¶ Melchiſediani vocati ꝑ eo ꝙ melchiſedech ſa
cerdotem dei: non hominem fuiſſe: ſed virtuteʒ
dei eſſe arbitrātur. ¶ Angelici vocati quia āge
los colunt. ¶ Apoſtolici hoc ſibi nomē ideo aſ/
ſumpſerunt ꝙ nihil poſſidentes ꝓprium nequa
q̄ʒ recipiunt eos qui aliquid in hoc mūdo vtunt̄
¶ Cerdoniani a cerdone quodā noīati: qui duo
principia cōtraria aſſeruit. Marcioniſte a mar/
cione ſtoico phō appellati: qui cerdonis dogma
ſecutus: alterum bonū: alteꝝ iuſtum deum aſſe/
ruit: tanq̄ʒ duo principia creatoris ⁊ bonitatis.
¶ Arcoterite ab oblatione vocati: panem enim
⁊ caſeum offerunt: dicentes primis hominibus
oblatum a fructibus terre: a fructibus ouium
fuiſſe celebratum. ¶ Aquarij appellati eo ꝙ a/
quam ſolā offerunt in calice ſacramenti. Seue
riani a ſeuero exorti vinum nō bibunt vetus te
ſtamētum ⁊ reſurrectionem non recipiūt. ¶ Ta/
ciani a taciano vocati: qui ⁊ encratice dicti: quia
carnes abominātur. ¶ Elogij vocantur tanq̄ʒ ſi
ne verbo. logos enim grece latine verbum dici
tur. Deum enim verbum nō credunt: reſpuētes
Ioannis euāgelium ⁊ apocalipſim. ¶ Cataphri
gas nomen puincie phrigia dedit: quia extite/
runt actores eoꝝ. Montanus: priſca: ⁊ maximil
la. ¶ Cathorij ꝑpter mundiciam ita ſe nomina/
uerunt: glorïantes enim de ſuis meritis: negant
penitētibus veniam peccatoꝝ. Uiduas ſi nupſe/
rint tanq̄ʒ adulteras dānant. Mūdiores ſe cete
ris predicant: qui nomē ſuum ſi cognoſcere vel
lent mundanos potius ſe q̄ʒ mundos vocarent.
Paulini a paulo ſamoſateno exorti ſunt: qui di
xit non ſemper fuiſſe xp̄m ſed a maria ſumpſiſſe
initiū. Hermogeniani ab hermogene quodā vo
cati: qui materiam non natā introducens deo n̄
nato eam comparuit: matremq̄ʒ elementoꝝ ideaʒ
aſſeruit: quos apoſtolus improbat elemētis ſer
uientes. ¶ Manichei a quodā perſa extiterunt
qui vocatus eſt manes. Hic duas naturas ⁊ ſub
ſtantias introduxit.i.bonam ⁊ malam: ⁊ aīas ex
deo quaſi ex aliquo fonte manare aſſeruit: teſta
mentū vetus reſpuūt nouum ex parte recipiūt.
¶ Antropomorphite dicti pro eo ꝙ ſimplicitate
ruſtica deū habere hūana membra que in diui/
nis libris ſcripta ſūt: arbitrātur. Antropon gre
ce latine homo interꝑtatur: ignorātes vocē dn̄i
qui ait. Sp̄us eſt deus. Incorporeus ē enī nec ī
membris diſtinguit̄: nec corpis more cenſetur.
Heraclite ab heraclio auctore exorti: mōachos
tm̄ recipiunt ↄiugia reſpuunt: regna celoꝝ puu/
los habere non credūt. ¶ Nouatiani a nouato
vrbis rome pr̄sbytero exorti: qui aduerſus cor/
neliū cathedram pontificalē conatus inuadere
hereſim inſtituit. Noluit apoſtatas ſuſcipe: ⁊ re/
baptiçans baptiçatos. ¶ Montani heretici dicti
ꝙ in tp̄e perſecutionis in montibus latuerunt:

qua occaſione ſe a catholice eccleſie corpe diui-
ſerunt. ¶ Ebionite ab ebione dicti ſiue a paupta
te xp̄m enim ꝑ ꝓuentum ſolum virū iuſtum pu
tant effectum. Uñ competenter ebionite ꝑ paup
tate intelligentie appellati ſunt. Hi .n. iudei ſunt
ꝛ ita tenent euangelium vt legem carnaliter ſer
uent: aduerſus quos ad Gala. ap̄ſ ſcribens in
uehitur. ¶ Fociani a fociano gallogrecie ſirimie
epo nuncupati: qui ebionitaꝝ hereſim ſuſcitans
aſſeruit xp̄ꝫ a maria ꝑ ioſeph nuptiali coitu fuiſ
ſe conceptū. ¶ Aeriani ab erio quodā nuncupa
ti ſunt. Hi offerre ſacrificium ꝓ defunctis ſper-
nūt. ¶ Aeciani ab aecio ſunt vocati. Idemq̃ eu
nomiani ab eunomio quodam diacono aecij di
ſcipulo ex cuius noīe magis inotuerēt diſſimi-
lem patri aſſerentes filium ꝛ filio ſpiritū ſanctū
dicunt etiam nullū imputari peccatū in fide ma
nentiū. ¶ Origeniani ab origine auctore exortī
ſunt dicentes ꝙ non poſſit filius videre patrem
nec ſpūs ſāctus filiū: animas quoq̃ in mūdi pn
cipio dicunt peccaſſe ꝑ diuerſitate peccatoꝝ e ce
lis vſq̃ ad terram diuerſa corpora quaſi vincu
la meruiſſe eaq̃ cauſa mundū factum eſſe. No
etiani a quodā noeto vocati: qui dicebant xp̄m
eundem eſſe ꝛ p̄rem ꝛ ſpm̄ ſanctum. Ipſamq̃ tri
nitatem in officioꝝ noībus non in ꝑſonis accipī
unt. Uñ ꝛ patripaſſiāi vocantur: qꝛ patrē paſſū
dicunt. Sabelliani ab eodem noeto pululaſ
ſe dicūtur: cuius diſcipulū ꝑhibent fuiſſe ſabelliū
ex cuius noīe innotuerūt. Uñ ꝛ ſabelliani voca
ti. Hi vnam ꝑſonam p̄ris ꝛ filij ꝛ ſpūs ſācti aſtru
unt. ¶ Arriani ab arrio alexādrino p̄ſbytero or
ti ſūt: qui coeternū patri filiū non agnoſcens di
uerſas in trinitate ſubſtantias aſſeruit. Contra
illud qđ ait dn̄s. Ego ꝛ pater vnū ſumus. Mace
doniani a macedonio epo ſūt dicti: negātes deū
eſſe ſpm̄ ſanctum. ¶ Appollinariſte ab appolli-
nari vocati: dicētes xp̄m corpus tm̄mō ſine aīa
aſſumpſiſſe. ¶ Antidicomate a ꝑpellati ſunt eo
ꝙ marie virginitati ꝯtradicunt aſſerentes eam
poſt chriſtum natum viro ſuo fuiſſe cōmixtam.
¶ Metāgiſmonite: ideo tale nomē acceperunt:
qꝛ angios grece vas dicitur. Aſſerunt .n. ſic eſſe
patri filiū: tanq̃ vas minus intra maius vas.
¶ Patriciani a quodā poſticiano nūcupati ſunt
qui ſubſtantiā hūane carnis a diabolo conditā
dicūt. ¶ Coitiani a quodā colitio noīati: qui di-
cunt deū n̄ facere mala ꝯtra illud quod ſcriptū
eſt. Ego dn̄s creans malū. ¶ Floriani a floriano
qui ecōtrario dicunt deū creaſſe mala ꝯtra hoc
qđ ſcriptum eſt Fecit deus bona. ¶ Donatiſte a
donato quodā aphro nūcupati ſunt: q de numi
dia veniens totā pene affricam ſua ꝑſuaſione d
cepit aſſerens minorē patre filiū: filio ſpm̄ ſctm̄:
rebaptiçans catholicos. ¶ Bonoſiani a bonoſo
quodā epo exorti: qui xp̄m filiū dei adoptiuum
n̄ ꝓprium aſſerūt. ¶ Circūceliones dicti eo ꝙ a
greſtes ſunt: quos ſtotopicas vacant ſupradicte

hereſis habētes doctrinā. Hi amore martyrij ſe
metipos ꝑimunt vt violēter de hac vita decedē
tes martyres noīentur. ¶ Priſcillianiſte a p̄ſcilli
ano vocati q in hiſpania ex errore gnoſcitorū et
manicheoꝝ ꝑmixtum dogma cōpoſuit. Luciſe-
riani a luciſero ſirmie epo orti qui epos catho-
licos: q inſtante ꝑſecutōne ꝑfidie arrianoꝝ ꝯſen
tientes erāt: ꝛ poſtea correcti redirēt in cathedra
delegerūt dānantes: ſiue qđ crediderunt: ſiue
qđ credidiſſe diſſimulauerūt quos eccl'a catho
lica mr̄no recepit ſinu tanq̃ petꝝ poſt fletum ne
gationis: ſꝫ poſtea ab eccleſie cōione receſſerint
ꝛ cum ipo lucifero auctore ſuo q mane oriebāt
eadē meruerūt. ¶ Iouinianiſte a iouiniano quo
dam monacho dicti: aſſerētes nullum nuptaꝝ ꝛ
virginū eſſe diſtantiā: nullūq̃ inter abſtinentes
ſimpl'r eſſe copulatos eſſe diſcrimē. ¶ Eluidiani
ab eluidio noīati q dicunt poſt xp̄m natuꝫ alios
mariā filios de viro ioſeph pepiſſe. ¶ Paterniā
ni a paterno quodā exorti: q inferiores viri cor-
poris a diabolo factas opinant̄. ¶ Arabici nūcu
pati eo ꝙ in arabia exorti ſūt: dicentes aīam cū
corpe mori: atq̃ in noniſſimo vtrūq̃ reſurgere.
¶ Tertullianiſte dicti a tertulliāo p̄ſbytero afri-
cane ꝓuincie ciuitatis carthaginenſ: dicētes ani
maꝫ īmortalē eſſe: ſed corpeam predicantes. Et
aīas peccatoꝝ hominū poſt morteꝫ in demones
verti putātes. ¶ Teſſareſdecade ideo dicti ꝙ q̄r
tadecima luna paſcha cū iudeis obſeruando cō
tendūt: Naꝫ teſſera q̄tuor: deca decē ſignificat.
Uictages a ſōno nūcupati: eo ꝙ vigilias noctis
reſpuant ſupſtitionē eſſe dicentes iura temerari
diuina: q noctem ad requiē tribuūt. ¶ Pelagia
ni a pelagio monacho exorti. Hi liberꝝ arbitriuꝫ
diuine gr̄e anponūt: dicētes ſufficere voluntatē
adimplenda diuina iuſſa. ¶ Neſtoriani a neſto-
rio ꝯſtantinopolitano epo nūcupati: q beatā vir
ginem mariā non dei ſed hoīs tm̄ mr̄imonio aſ-
ſeruit matrē vt aliam ꝑſonā carnis aliam faceꝛ
diuinitatis: nec vnum xp̄m in verbo ꝛ carne cre
didit ſꝫ ſepatim atq̃ ſeiūctim alteꝝ filiū dei: aliū
hoīs ꝑdicauit. ¶ Euticiani dicti ab euticio ꝯſtā-
tinopolitano abbate q xp̄m poſt hūanā aſſūptio
nem negauit exiſtere de duabus naturis: ſꝫ ſolā
in eo diuinam aſſeruit eſſe naturā. ¶ Acephali
ſte dicti .i. ſine capite. Nullus .n. hoꝝ repitur au-
ctor a quo exorti ſunt. Hi triū calcedonenſium
ꝯciliorꝝ impugnatores: duaꝝ in xp̄o ſubſtantiaꝝ
ꝓpretatem negant ꝛ vnam in eius ꝑſonā ꝑdicat
¶ Theodoſiani ꝛ gaianite appellati a theodoſio
ꝛ gaiano: qui tꝑibus iuſtiniani ꝑncipis in alexā
dria: populi ꝑuerſi electione vna die ordiati ſūt
epi. Hi errores euticis ꝛ diaſcorij ſectantes: cal
cedonenſe ꝯcilium reſpuūt ꝛ ex duabus vnā in
xp̄o naturā aſſerunt quā theodoſiani corruptaꝫ
gianice incorruptā ꝯtenūt. ¶ Gnoite ꝛ tritognoi
te a theodoſianis exorti ſūt. Ex qbus gnoite ab
ignorātia dicti qꝛ ꝓpter ꝑuerſitatem ex qua orti

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſunt id adijciūt: qđ xpi diuinitas ignoret q̄ ſunt ſcripta futura de die ꝛ hora nouiſſima. Tritoice vo vocati: eo φ ſicut tres pſonas in trinitate ita quoqꝫ tres aſſerunt deos eē ꝯtra illđ qđ ſcriptū ē. Audi iſrl' dñs deus tuus vnus ē. .§. I.

Sunt et alie hereſes ſine auctore ꝛ ſine noībus: ex qbus alij putant trinum eſſe deū. Alie xpi diuinitatē paſſibilē eſſe dicūt. Alie xpi de pr̄e natiuitati in tpe initiū tpis dant. Alie liberationē hoīm apud inferos factā: xpi deſcenſionē non credūt. Alie aīam imaginē dei negāt. Alie aīas ꝯuerti in demones ꝛ in q̄cū qꝫ animalia exiſtimant. Alie de mūdi ſtatu diſſē tiunt. alie īnumerabiles mūdos opinantur. alie aquā deo coeternā faciūt. alie nudis pedib⁹ ambulant. alie cū hominibus non manducant. He ſūt hereſes aduerſus catholicā fidem exorte ab apl'is ꝛ ſanctis prībus vel cōcilijs dānate. q̄ duꝫ in ſe multis erroribus diuiſe inuicē ſibi diſſentiunt cōi tñ nomine aduerſus ecclām dei conſpirant: ſed ꝛ quicūqꝫ aliter ſanctā ſcripturā intelligit: q̄ſ ſenſus ſpūs ſancti flagitat a quo ſcripta eſt licet de eccleſia nō receſſerit: tñ hereticus appellari poteſt. Has omnes hereſes archidiaconus in roſario ſup dicto. c. quidam. reprobat breuiter p canōes in diuerſis capitulis ānotatos. Sꝫ ꝛ. b. Tho. in lib. ꝯtra gentiles plures ex dictis hereſibus efficaciſſimis ratiōibus ꝯfutat in diuerſis libris ꝛ capitulis. Dicit aūt. b. Aug. Ideo diuina puidētia multos diuerſi erroris hereticos eſſe permittit vt cū interrogāt nos ea que neſcimus ſic diſcutiamus pigritiā ꝛ diuinas ſcripturas capiamus. Propterea apl's ait. xi. vt probati manifeſti fiant. Hi aūt a deo pbati ſunt qui bñ poſſunt docere. Hec ille. q. e. c. vl. Item de cōſe. di. ij. Ego berengarius. Reprobat ibi error ipi⁹ berengarij qui aſſerebat in ſacro altaris nō eſſe realiter ꝛ veraciter corpus ꝛ ſanguinē xpi: ſꝫ tm̄ vt in ſigno: ſicut dr̄ Petra erat xps non re: ſed ſignificatione ꝛ figura: Quem errorē vt hereſim abiurauit ꝛ anathematiçauit corā Nicolao papa in ſynodo. cxiij. epōrum rome ꝛ confeſſus ē tenere qđ ꝯfitetur eccleſia verꝫ. ſ. xpi corpus eſſe in altari poſt conſecratōnē. ſ. ſub illis ſpeciebus panis ꝛ vini. .§. II.

In decretalibus reprobantur hi errores ſeu hereſes: pmo abbatis ioachi: extra de ſū. tri. ꝛ fi. ca. dānamus. Hic ioachim fecit libellum ꝯtra petrum lombardū p eo qđ dic̄ in primo ſen. Quedā ſūma res eſt pater filius ꝛ ſpūs ſanctus: ꝛ illa ñ eſt generās nec genita nec pcedens: appellans ex dictis verbis ipm petrū hereticū ꝛ inſanū: eo φ nō eſt tā trinitatē q̄ſ quaternitatem aſtruebat in deo: videlicet tres perſonas: ꝛ illam cōem eſſentiā quaſi quartā manifeſte ꝓteſtans φ nulla res eſt que ſit pater filius ꝛ ſpūs ſanctus: q̄ſuis ꝯcedat φ pater ꝛ filius ꝛ ſpiritus ſanctus ſit vna eſſentia: vna ſubſtātia. vna natura. Unitatem hu⁹ nec veram ꝛ ppriā: ſꝫ quaſi collectiuā ꝛ ſimilitudinariā eē fatetur: quēadmodū dicūtur multi hoīes vnus pplus: ꝛ multi fideles vna eccl'a. Et infra. Nos aūt inquit Innocentius tertius ſacro approbante ꝯcilio credim⁹ ꝛ ꝯfitemur vna cū petro. ſ. pfato φ vna quedam ſūma res eſt incōprehenſibilis quidē ꝛ ineffabilis pater ꝛ filius ꝛ ſpūs ſāctus: tres ſimul perſone: ac ſigillatim quelibꝫ earundē: ꝛ ideo in deo ſolūmodo trinitas eſt: nō quaternitas: quia quelibet triū pſonaꝝ eſt illa res. ſ. ſubſtātia eſſentia ſeu natura diuina que ſola eſt vniuerſoꝝ principiū: pter q̄ſ aliud inueniri non poteſt: ꝛ illa res nec generans nec genita nec pcedens: ſed eſt pater qui generat: filius qui gignit: ſpūs ſanctus q pcedit vt diſtinctiones ſint in pſonis vnitas in natura. Nec ē hec vnitas in diuinis ſicut in humanis vt dicebat ioachim. Nā cū xps ait ꝺ fidelibus vt ſint vnū ſicut ꝛ nos vnū ſumus. Pria eſt vnitas charitatis in gr̄a hec eſt fideliū. Secūda que eſt in pſonis diuinis eſt vnitas idētitatis in natura: quēadmoduꝫ et alibi ipſa veritas ait. Eſtote vos pfecti ſicut ꝛ pater veſter celeſtis perfectus eſt. i. eſtote pfecti pfectione gr̄e: ſicut pater eſt perfectus pfectione nature. Ut heretica ergo dānatur ſentētia ioachim, ñ tñ ipſe hereticus iudicat̄: quia oīa ſcripta ſua ſuppoſuit iudicō eccleſie corrigenda. Reprobatur etiā doctrina impij amalrici vt heretica ꝛ inſana. Extra de ſum. tri. ꝛ fi. c. dānamus. Hi⁹ errores ibi ñ ponūtur: ſꝫ repperi ī aliquo libello fuiſſe tales: videlicet φ idee in mente diuina creant ꝛ creātur. Secundus φ dr̄ deus finis oīm p eo φ omnia ſunt reuerſura ad ipm in vnum indiuiduū īmutabile ꝛ firmuꝫ. Tertius φ deus ñ videtur in ſe: ſꝫ in creaturis ſicut lumē niſi in aere. Quartus φ ſi adā nō peccaſſet: ñ fuiſſet diſtinctio ſexus: ſed fuiſſet multiplicatio hominū ſicut angeloꝝ. Quintus φ cōſtitutus in charitate: nullū peccatū cōmittit. Item extra de here. deſcribūtur quedā ſecte hereticorū ꝛ reprobātur. Dicit. n. ibi Greg. ix. Excōicam⁹ ꝛ anathematiçamus vniuerſos hereticos: gaçeros: patarenos: paupes de lugduno: paſſaginos ioſeppinos: arualdiſtas: ſperoniſtas ꝛ alios quibuſcunqꝫ noībus cenſeātur facies quidē hñtes diuerſas: caudas tñ ad inuicē colligatas: qꝛ de vanitate pcedunt in id ipm: Paupes de lugduno habebāt plures. Et inter ceteros: φ in nullo caſu licet iurare etiā dicendo veritatē: item φ ñ licet etiam iudici occidere malefactorē. Item φ non pōt bonus ſaluari tenēdo fidem romane eccleſie. Item φ malus ſacerdos ñ poteſt ꝯſecrare Item φ eccleſia defecit tpe ſiluestri. Et plures alij errores. Et in. c. abolendā dicit lucius terti⁹ Uniuerſos qui de ſacro corpis ꝛ ſanguinis xpi: vel ꝺ baptiſmo vel peccatoꝝ confeſſione aut de

matrimonio aut alijs eccleſiaſticis ſacramentis
aliter ſentire aut docere non metuūt: ꝗ̄ ſacroſā
cta romana eccleſia predicat ⁊ obſeruat vinculo
perpetui anathematis innodamus. Ubi nota ſm
b. Tho. in. iiij. ꝙ licet Gratianus in decretis de pe.
di. i. in fine. Et magiſter ſen. in. iiij. mouētes que
ſtionē. Utrū confeſſio vocalis peccatorū que fit
ſacerdoti in ſacramento pnīe ſit neceſſaria ad ſa
lutem: vel ſufficiat ſola ꝯtritio: poſuit opi. pro et
ꝯtra inducentes rōnes: demū dimittentes inſo
lutam ⁊ in arbitrio legentis. Tā poſtq̄ eſt decre
tum p eccleſiam ⁊ mandatū ꝯfeſſionem debere
fieri ſacerdoti ꝓprio annuatim: extra de pe. ⁊ re.
oīs. ꝑtinaciter tenere nūc ꝙ nō ſit neceſſaria cō
feſſio vocalis: eſſet hereticum. .§. III.

In libro ſexto decreta

talium extra de ſum. tri. ⁊ fi. ca. c. i. damnetur er
ror dicentium ſpiritū ſanctum ꝓcedere a patre
⁊ filio vt a duobus principijs ⁊ duabus ſpiratio
nibus. Et dī ibi. Fideli ⁊ deuota ꝓfeſſione fate
mur ꝙ ſpūs ſanctus eternaliter ꝓcedit ex patre
⁊ filio: non tanq̄ ex duobus principijs ſ; ex vno
principio: nō duabus inſpirationibus ſed vnica
ſpiratione. Ad idem dicit mgr̄. i. ſen. diſ. xix. faten
dum eſt patrē ⁊ filium vnum principium eſſe ad
ſpiritū ſanctum: nō duo principia: ⁊ ſicut pater ⁊
filius eſt vnum principiū quo ad ſpiritū ſanctuʒ
ita pr̄ ⁊ filius ⁊ ſpūs ſanctus vnū principiū quo
ad creaturam omnē formādam vel reformādā.
Reprobat̄ hic ⁊ error antiquus grecoꝝ: dicētiū
ſpiritū ſanctum ꝓcedere a pr̄e: ſed nō a filio: cuius
ꝯtrarium hr̄ in ſymbolo vbi dicitur: qui ex pr̄e
filioq̄ꝫ ꝓcedit. Et Didimus dicit magnus doctor
grecoꝝ de ꝯſe. di. v. ſaluator. Et multi alij docto
res antiqui ⁊ ſancti grecoꝝ: vt inducit mgr̄ ſent.
in. i. Precipue Baſilius magnus ad eunomium:
hoc errore dānabili ⁊ hereſi detenti ſūt greci an
nis ſexcentis ⁊ vltra quotidie magis deficiētes
in ſapientia in potentia tp̄ali ⁊ in ꝓbitate vite. Et
poſtq̄ꝫ ſepauerunt ſe ab obediētia et fide romāe
eccleſie ſtatuentes papā ⁊ imparauerunt: nunq̄ꝫ ali
qs in eis claruit miraculis: et merito: q2 deus q
ē auctor miraculoꝝ n̄ vult falſitatem eoꝝ ⁊ here
ſim operibus ſuis miraculoꝝ approbare. Demum
anno dn̄i. Mccccxxxviij: in ꝯcilio generali cele
brato florentie: ſub eugenio papa. iiij. in ꝯſiſtorio
publico: in ꝯuentu ſancte marie nouelle: venien
tes doctores grecoꝝ de ꝑtibus ſuis cū impato
re ſuo ⁊ pontifice ſuo: diſputata materia hiꝰ inter
grecos ⁊ latinos nr̄os ꝑ fidelē interptem vtriuſ
q̄ꝫ lingue. Arguente mgr̄o Jo. de mōte nigro: or
dinis p̄dicatoꝝ: ⁊ r̄ndente quodam maximo do
ctore grecoꝝ ep̄o epheſio: ꝯuicti ſunt greci ex li
bris doctorum ſuoꝝ ꝑmaxime baſilij de errore
ſuo: vn̄ demū reducti ad veritatē fidei: ꝯfeſſi ſūt
nobiſcū ſpiritum ſanctū ꝓcedere a patre et filio
vt dicitur in ſymbolo. .§. IIII.

In clemen. de ſumma

tri. ⁊ fi. ca. damnātur aliq̄ errores. Primo videli
cet dicendū aīa rōnalis n̄ eſt forma corꝑis hūanī
ꝑ ſe imediate. Secundo dicentiū ꝙ xp̄s nō erat
mortuus qn̄ de latere eiꝰ ꝑforato exiuit ſanguis
⁊ aqua. Jo. xix. Tertio dicentiū ꝙ pueris ⁊ adul
tis in baptiſmo non ꝯfert̄ gr̄a ⁊ virtutes. ¶ Item
in cle. de vſu. ex graui. determinat̄: ꝙ q ꝑtinaci
ter aſſeuerat vſuram n̄ eſſe pctm̄ ⁊ dānabile: he
reticus eſt hn̄dus ⁊ vt hereticus perſequēdus.
¶ Item in ti. de here. c. ad nr̄am. reprobant̄ erro
res begardoꝝ q vident̄ hūiſſe originē in alema
nia. Et ſūt hi. Primus ē ꝙ hō in hac vita tm̄ po
teſt acqrere ꝑfectionis ꝙ ipeccabilis fiat: nec vl
tra in gr̄a pōt ꝓficere. Secūdus ē ꝙ n̄ oꝫ eum q
ad talem gradum ꝑfectionis venerit ieiunare q2
tūc ſenſualitas ē rōni ſubiecta. Tertius ē ꝙ hn̄s
talem gradū ꝑfectōnis n̄ ſubijcitur hūane auctꝫ
vel obedientie: nec tenet̄ ad aliqua p̄cepta eccl̄e.
Quartus ꝙ viator in via pōt eē ita beatus ſicut
ſanctus in pr̄ia. Quintus ꝙ quelibet intellectua
lis natura ſe ipa naturaliter ē beata: nec indiget
aliquo lumine gl̄e ipſam eleuante ad videnduꝫ
deū eoq̄ꝫ fruendū. Sextus ē ꝙ exercere ſe in ac
tibus virtuoſis eſt hoīs impfecti: ꝑfectus autē li
centiat a ſe v̄tutes. Septimus ē ꝙ oſculuꝫ mu
lieris ē mortale: cū ad hoc n̄ inclinet natura: ſed
actꝰ carnalis n̄ eſt pctm̄ cū ad hoc īclinet natura
maxime cū de hoc tēptat̄. Octauus ē ꝙ in eleua
tione corꝑis xp̄i ꝑfectus hō nō debet aſſurgere
vel ei reuerētiā facere: q2 impfectionis ē: ſi a pu
ritate ⁊ altitudine ꝯtēplationis ſue deſcēdat ad
hoc ꝙ circa myſteriū ſacri eucariſtie aut circa
paſſionē humanitatis xp̄i aliqua cogitaret: oēs
hi articuli ꝓ hereſi hn̄tur, ⁊ dānantur ibi ⁊ rōnes
ibi potes videre in glo. .§. V.

In extrauagantibus e

tiā reprobātur vt hereſes quidā errores: ⁊ p̄ in
extrauagāti bn̄dicti q̄ incipit. Bn̄dictus deus in
donis ſuis: reprobat̄ error dicētiū: ꝙ nullus vi
det diuinā eſſentiā vel eſt ꝑfecte beatus an̄ diem
iudicij. Item ꝙ aīe decedētes in mortali pctō n̄
īmediate ad inferna deſcendūt. Item ꝙ nō oēs
hoīes in die iudicij an̄ tribunal xp̄i cū ſuis cor
poribꝰ apparebūt: redituri de factis ꝓprijs rō
nem vt recipiāt ſm ea que geſſerūt: penā vel pre
miū: hec oīa ibi. ¶ Ite in ex̄uagāti Jo. xxij. q̄ inci
pit: dudū ad audientiā: reprobant̄ vt hereſes: er
rores petri de corbaria Jo. ⁊ Mihelini ordinis
minoꝝ: q ꝑtinaciter aſſeuerabāt: ꝙ petrus ap̄ls
n̄ fuit magis caput eccl̄e q̄ꝫ quilibet ap̄loꝝ: et ꝙ
xp̄s nullū vicariū in eccl̄a ōreliqt vel caput. Et
ꝙ papa n̄ hꝫ corrigere ⁊ punire inſtituere vel de
ſtituere impatorē ꝯtra q̄ eſt ꝯſtitutio de ſen. ⁊ re.
iud. paſtoralis. in cle. Itē dixerūt ꝙ oēs ſacerdo
tes cuiuſcūq̄ꝫ gradus exiſtāt ſunt eq̄lis auctis:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ptãtis: ⁊ iuriſdictõis: īſtõne xp̄i. Et ꝙ vnus plus
habeat alio: hoc ē ab impatore: q̄ ēt põt hoc reuo
care. Itē ꝙ nec papa nec tota eccl'a poteſt pũire
quēq̄ pũitione coactiua: niſi hoc hēat ab impa/
tore. Que ſũt ꝯ ea q̄ hn̄r di. xcvi. ꝑ totū. x. ij. q. vi.
decreto. ⁊ ex̄ de iudi. nouit. ⁊ de ſo. ꝯpe. c. vi. li. vi.
Iſte petrus de corbaria fuit fact' antipapa tpe b'
Jo. xxij. ad ordinatõnē Lodouici impatoris ſciſ
matici ⁊ depoſiti ab imperio. Et ab eo antipapa
coronatus ē. Sz poſtea captus dictus petr' anti
papa: ⁊ duct' ad Jo. xxij. auinioni ꝯfeſſus errorē
ſuū: in carcere vitã finiuit. Item in quadã alia
extrauaganti q̄ incipit. Quia quorūdã. reprobatur
hereſis quorundã dictoꝝ de paupe vita: dicētiū
duas eē eccl'as: vna carnalis q̄ viuit in delitijs:
cui pēſt myſticus antixp̄s papa. Alia vo ecclēſia
ſpūalis q̄ ſeruatur ī eis. Secūdo ꝙ papa roma/
nus nõ põt aliqd facere vel īmutare ſup regula
bt̄i Fran. nec qð ē ꝑ alios ꝑdeceſſores determi
natū ptinēs ad clauē ſcīe. Tertio ꝙ null' plat' hs
ptãtem ſup ſubditos. Quarto ꝙ nullus aplorū
habuit cognitionē de xp̄o an̄ aſcenſionē. Quin/
to ꝙ ſacerdos exn̄s in mortali non ꝯficit eucha
riſtiã. Sexto ꝙ nullus ꝯſeruauit euãgeliū poſt
chriſtum et matrem eius et apl'os niſi. b. Franci
ſcus. Et qui ſꝫ regulã eius viuūt. Et plura alia
fatua. ¶ Item in extrauaganti. Jo. xxij. qui fuit
circa annū dn̄i. Mccc xxx. que incipit. Ita quo
rūdã. Et alia que incipit: qꝛ inter nonnullos. de
terminatur pro hereſi habenda opinio coꝝ qui
dicuntur fraticelli ſeu fratres de opinione dicen
tium chriſtū nil habuiſſe cū apl'is ꝓprium: nec
in particulari nec in cõi etiam rerū mobiliū: ſed
ſolum nudū vſū facti coꝝ quibus vtebatur ſibi
cõceſſis per elemoſynam vel per alium modū:
cū tamen Jo. iiij. dicatur ꝙ diſcipuli eius iuerãt
in ciuitatē ad emēdū cibos. Et Jo. xiij. ꝙ iudas
habebat loculos: que tamen ipſe exponit extor
te. Hec peſtis multū viguit in marchia anchoni
tana et longo tpe nec florentia fuit ab ea libera.
Adhuc pullulat talis hereſis etſi multū debili/
tata ſit. Multi pertinaces in dicta opinione fue
runt cõbuſti. Anno dn̄i Mccccxlix. Fabriani et
florētie et vnus anno ſequēti. Nec oſtenderunt
aliud miraculū vllo tpe: niſi incineratõēz corpo
ruꝫ ex igne. Falſitas aūt huius erroris oñdetur
in ſequēti titulo ca. de cõſilio paupertatis. Fue/
runt etiã tres ſecte hereticoꝝ. ſ. albanēſiū: bagno
lēſiū: et ꝯcordēſiū: qui in multis erroribus coꝝ
peſſimis ꝯueniūt licꝫ in paucis diſcordēt. Hi di
cūt ꝙ ſūt duo ꝑncipia vnū penitus bonū et aliō
penitus malū: et ꝙ deus bonus: nõ creauit iſta
viſibilia. Itē ꝙ deus nõ creat nec infūdit nouas
aias. Itē ꝙ chriſtus nõ habuit nr̄as veras pena
litates: et ꝙ nõ eſt deus: et ꝙ nõ aſſūpſit carnem
de virgine: ſed duxit carnē de celo: ꝙ nõ fuit ve/
rus homo: ꝙ nõ vere comedit nec fuit paſſus in
cruce nec mortuus: nec in celū aſcēdit nec reſur
rexit vere. Itē ꝙ non eſt reſurrectio corporum.
Itē ꝙ et vetus teſtamētū nõ eſt a bono deo: et ꝙ
Moiſes fuit malus. Et adã nõ fuit a deo: Item
ꝙ ante chriſti aduētū nõ fuerūt aliqui boni: itēꝫ
ꝙ baptiſmus nullius eſt efficacie. itē ꝙ obeſt ſu/
bito et ſacramento vita mala platoꝝ: itē ꝙ nul/
lus malus põt eē epiſcopus: itē ꝙ eccleſia n̄ põt
aliquid poſſidere niſi in cõi: et ꝙ nõ põt excõica
re: nec debet pſequi malos: nec põt facere ꝯſtitu
tiones: item ꝙ ſacramētū altaris et extreme vn
ctiõis nihil eſt: Et ꝙ pctm̄ originale nihil eſt. Et
ꝙ pctm̄ n̄ eſt a libero arbitrio: et ꝙ n̄ põt qs peni
tere poſt pctm̄: itē ꝙ infernus vel purgatoriū ni/
hil eſt: itē ꝙ bonus deus viuificat et nõ occidit.
Sed malus deus viuificat ⁊ occidit corpa: item
ꝙ mūdus ſēper fuit et ſēper erit: itē ꝙ mrimo/
niū malū eſt: itē ꝙ nõ eſt ꝯfitēdū: item ꝙ vſura
nõ eſt ꝓhibita: et ꝙ non tenetur quis reſtituere
ablata. Item ꝙ homo põt dare ſpiritū ſãctū. Et
plura alia falſiſſima et fatua ponūt. Nõ ꝙ ſi iſti
albanēſes ſūt albigēſes cõtra hos albigēſes mi/
ſit. Inno. tertius qui fuit anno dn̄i. Mcc. duode
cim abbates ciſterſiēſ. ordinis cū vno legato ad
ptes tholoſanas ad ꝑdicãdū cõtra eos inquirē/
dum et exterminãdū. Cū quibus ſe reperit bea
tiſſimus dn̄icus: primus fūdator ordinis ꝑdica
torū: qui diu ꝑdicauit cõtra eos et plurimos ꝯuer
tit: et vt habetur in legēda eius: quadã die facta
diſputatione ſolēni inter nr̄os fideles et hereti/
cos illos poſt lõgam ꝯcertationē verboꝝ in hoc
cõuenerūt vtraqꝫ ps fideliū ⁊ hereticoꝝ: vt accē
ſo igne corã oib' hētici iacerēt libellū ſuã doctri
nã ꝯtinētē in ignē: et. b. Dn̄icus libellū doctrine
vere fidei nr̄e quã ꝑdicabat ſiliter in ignē proij/
ceret. Et cuius libellus incõbuſtis permaneret:
illa vt vera fides acceptaretur. Mira res ꝓijcit
libellus hereticoꝝ in ignē: ⁊ ſubito ꝯburit. Proij
citur ⁊ libellus ſacti dn̄ici. Et ter libellus in flam
mas traditus ter exiuit illeſus penitus. O fides
certiſſima: veriſſima: et omni laude digniſſima:
indubitatiſſima xp̄ianoꝝ q̄ tot innumeris ⁊ quo/
tidie declarata doctrinis: et approbata miraculis:
extra quã nulla eſt fides: ſed pfidia diluuio eter
ne dãnatiõis extiguēda. Notãdū etiã ꝙ iſte peſ/
ſim' error aſſerētiū duo pncipia: vnū boꝝ aliō
maloꝝ ⁊ viſibiliū: fuit origialr heref manicheoꝝ
qui repullulauit circa annos dn̄i Mccl. vl' circa
in lõbardia pmaxie ⁊ florētiã etiã infecit in pte.
Cõtra q̄s ſcūs Petrus martyr ordis ꝑdicatorū
ab Inno. iiij. fact' inqſitor: florētiã purgauit tali
hereſi: gladiū materialē exercētib' qui ſūt de fa
milia buſſoꝝ occidēdo hēticos ⁊ reliqs ſupſtites
expellēdo. Qui. b. Pe. demū ab ipis hētic' occiſ
ab ipo Inno. ſctõꝝ cathalogo eſt aſcriptus vitatē
fidei quã ꝑdicabat ⁊ ſctitatē vite eius: mltis mi/
raculis dn̄o cõfirmāte. ¶ Ex inde circa annos
domini. Mcclx. quidaꝫ magiſter pariſienſis di
ctus. Guielmus de ſãcto amore librū cõpoſuit

contra mēdicantes:multa mala cōtra talem ſta/
tum impingens.Concludens non poſſe homies
ſaluari in tali ſtatu. Sed contra tales errores ſā
ctus Thomas de aquino libros edidit:z omnes
illos errores efficaciſſime euacuauit. Propter
qđ Alexander quartus Guilielmū illum cum
ſuo tractatu reprobauit z puniuit z ordines mē
dicantiū plurimū commēdauit z priuilegijs cō/
muniuit. ¶ Demū circa annos domini.MCCCC
xx. Exorta ē hereſis viitaꝝ in bohemia cuiꝰ inuē
tor fuit quidam anglicus magnus ſophiſta dic/
tus vs. Hi multos articulos erroꝝ tenebant vt
ꝙ xps non eſſet in ſacramēto altaris niſi cū ele
uabatur a ſacerdote.Et etiam nil deberet poſſi
dere:imagines ſanctorū comburebant z multa
alia. Miſſus fuit legatus ad eos reducendos a
Martino q̄nto. Dominus Jo.do.cardi.ordinis
p̄dicatorū cardinalis raguſinus:z nil potuit pfi
cere.Deinde eo mortuo cardinalis placentinus
poſt quē dn̄s Julianus cardinalis ſancti angeli
qui ꝯtra eos valde roboratos multitudine z do
minio n̄ potuit p̄ualere:niſi gladio materiali fi/
delibus bellātibus z eos expugnātibus:vnđ ad
nihilū ſunt redacti. ¶ In diluuio igiẗ aquarum
multaꝝ haꝝ hereſum ad deū hoīes non approxi
mabunt:ſed elōgabuntur a deo reprobaturi: q̄a
ſuo ſenſui ptinaciter inītētes: ſcripturas ſacras
male intellexerūt:z rōnes quidem inducere ad
oſtendendū fallaciā ipſarum hereſum nimis eēt
plixum. Sꝫ ſufficiat vna cōis ratio breuiſſima
p omnibus:videlicet quia eo ipo ꝙ ab eccleſia
ſacroſancta reprobati ſunt: oēs dicti errores et
hereſes iudicate:reputandi ſūt errores dānabi
les z nulli eoꝝ adherēdū. Maior.eſt.n.auctori/
tas eccleſie in determinationibus eoꝝ que ſunt
fidei:omni rōne z omni auctoritate doctorū. Et
ait.b.Aug.apoſtolo n̄ crederē niſi eccleſia illud
approbaſſet. Nec licet alicui dubitare đ aliqua
ſupradictaꝝ hereſum ꝙ non ſit falſa z ducēs ad
damnationē.Vel ꝙ q̄s poſſit in ea ſaluari ſicut
xpiani veri in fide romane eccleſie. Nam vt dr̄
extra de here. Dubius in fide eſt infidelis. Et.b.
Aug.dicit in libro de fide ad petꝝ firmiſſime te/
ne z nullatenus dubites omnē hereticū vel ſciſ
maticū cū diabolo z angelis eius eterni ignis in
cendio participandū:niſi ante finē vite: catholi/
ce fuerit incorpatus z reintegratus eccleſie. Et
paulo poſt. Omni homini q catholice eccleſie nō
tenet vnitatē:neqꝫ baptiſmo:nec elemoſyna q̄ꝫ/
tumcūqꝫ copioſa nec mors p xpi nomine ſuſce/
pta poterit pficere ad ſalutē. Extra de hereti.fir/
miſſime. Hinc z Greg.in li.moraꝉ. Quia ex ſola
catholica eccleſia veritas ꝯſpicitur apud ſe eſſe
locū dn̄s phibet de quo videaẗ. In petra Moi/
ſes poniẗ vt dei faciē ꝯtempletur: qꝛ niſi quiſqꝫ
fidei ſoliditatē tenuerit:diuinā p̄ſentiam n̄ agno
ſcit. Et infra. Aquam diluuij archam quidē ad
ſublimiora ſuſtulit:oēs autē quos extra archaꝫ

inuenit:extinxit.xxiiij.q.i.quia. Et certe valde mi
rum eſt:z in hoc apparet veritas fidei noſtre: q̄a
tot innumere hereſes inſurrexerūt contra veri
tatem eius vt dimittam de pſecutionibus tyran
norū. Omnes z hereſes z perſecutiones defece/
runt. Et ipſa ſemper firma pmanet. Quid autē
ſit hereſis z quomodo puniantur heretici. Et de
triplici infidelitate.ſ.paganorum:iudeoꝝ:z here
ticorum:habes in.ij.parte ti.vltimo. Et de inqui
ſitoribus hereticorum z modo pcedendi contra
eos habes in.iij.parte.c.xviij.de p̄dicatoribus z
inquiſitoribus.

¶ De articulis ſeu ꝯcluſionibus.xiiij.in quibus
cōiter non teneẗ mgr̄ ſen.z Gra.in decre.c.viij.

PRimus articulus

ꝙ charitas qua diligimus deuꝫ z p
ximum ſit ſpiritus ſanctus:z non ali
quis habitus creatus:diſtin.xvij.primi. Nec eſt
ſua intentio ꝙ motus dilectionis quo deum di
ligimus ſit ſpiritus ſanctus: ſed ꝙ iſte actus ſit
a ſpiritu ſancto non mediante aliquo habitu: ſi
cut ſunt alij actus virtuoſi. Et hoc pter excellē
tiam charitatis dixit ſanctus Tho.in prefata di.
primi ſenten. Et in.2ᵃ2ᵉ.q.xxiij.arti.ij.z in queſti
onibus de virtutibus.q.ij.articu.i.eſt contra ma
giſtrum Senten. Et allegat.b.Aug.iij.de doctri
na xpiana:dicētem. Charitatem dico motū ani/
mi ad fruendum deo. Sed motus animi inquit
doctor ſanctus eſt quid creatum:ergo charitas
ē creatura. Item ſequeretur ꝙ actus charitatis
non ſit actus voluntatis:quod ē impoſſibile eo
ꝙ manifeſtam implicat ꝯtradictionē. Naꝫ amor
de ſui poſitione importat ꝙ ſit actus voluntatis.
Quod autem ſequatur hiꝰ actum non eſſe volunta
tis:patet:quoniā ſi ſpūs ſanctus moueat huma/
naꝫ mentē motu charitatis:ita ꝙ ſit mota:z nul/
lo modo principiū huius actus eſſet: q̄d violen
tū:cum principiū ſit extra ergo non eſſet volun
tariū. Item ſi aliq̄s diceret ꝙ volūtas curreret
vt inſtrumentū ad hunc actum:ſeq̄retur ꝙ n̄ ſit
meritorius iſte actus eo ꝙ inſtrumentū ē illud
in quo n̄ eſt agere vel n̄ agere:cum in eo non ſit
principiū actiuuꝫ. Item ſeq̄retur ꝙ iniuſtis dor/
mientibus n̄ eſſet charitas: eo ꝙ non habēt mo
tum dilectionis. Item hoc eſſet ad detrimentuꝫ
z non ad excellentiam charitatis: quoniā ſeque
retur ꝙ habens.charitatem nō eſſet promptus
ad operādum:ſiue cum delectatione:eo quia in
voluntate nō eſſet forma ſeu virtus:z tamē hoc
in charitatis actu deberet eſſe:quia eſt radix me
rendi. ¶ Secūdus ꝙ termini numerales:vt tri
nus z vnus z huiuſmodi:non dicunt poſitionē
ſed priuationem tantum:diſt.xxiiij.q̄đ intelligit
ſic:Cū dicitur deus eſt vnus:nihil ponit:ſed pri/
uat multitudinē deoꝝ. Similiter cum dr̄ pſone

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſūt tres excluditur ſingl'aritas atq; ſolitudo: ſā
ctus Tho.i.parte.q.xxx.arti.iij.dicit q̄ hoc pue
nit ex eo q̄ cū multipliciter dicatur vnū: vno mō
magiſter accipit. Nam vnum pōt accipi put eſt
principium numeri: ex continui diuiſione cauſa
ti: ⁊ ſic eſt accidens: ⁊ nō predicatur de eo niſi me
thaphorice ſicut alie ꝓprietates corporaliu;. Et
poteſt accipi tranſcendēter. Et vere de deo pre/
dicatur ſignificās illam rem de qua predicatur
addendo negationē: quia vnum ſignificat rem
indiuiſam: vt cū dicitur pſona eſt vna: vnam ſi/
gnificat pſonam indiuiſam: ⁊ ſimiliter ō alijs di
catur. ¶ Tertius q̄ equalitas ⁊ ſimilitudo nihil
ponunt: ſed priuāt: ſicut termini numerales: di.
xxxi. Nō intelligit: quia cū dicitur pater ē equa/
lis filio.i.non maior nec minor. Eodē modo pa
ter eſt ſimilis filio.i.nec diuerſus nec alien⁹. Sā
ctus Tho.prima pte.q.xlij.ar.i.dicit q̄ filius eq̄
lis eſt patri in magnitudine pfectionis non autē
mobilis: ita q̄ poſitiue p̄dicatur. Similitudo ēt
poſitiue p̄dicatur. Nam vnū in quantitate cau/
ſat equale ⁊ vnū in qualitate cauſat ſimile: ſicut
vnū in ſubſtantia cāt idem: vn̄ ſicut in deo ē q̄n/
titas pfectionis: ita ē ibi equalitas. Et ide; de ſi
militudine dicatur: q̄m ibi non eſt qualitas que
ē accidens ſed pfectio dei ſiue diuina ſm quam
diuine pſone dicūtur ſimiles. ¶ Quartus arti
culus q̄ premiū in angelis pceſſit merita: diſt. v.
in.ij.ſenten. Sanctus Tho.ibidem ⁊ p̄ma pte.q.
lxij.ar.iiij.dicit q̄ ſoli deo beatitudo pfecta ē na
turalis: cuilibet aūt creature n̄ eſt naturalis: ſed
vltimus finis. Quelibet aūt res p ſuā opationē
ad vltimū finem ptingit: que quidē opatio in fi/
nem ducēs: vel eſt factiua finis: q̄n finis nō exce
dit virtutē eius quod opatur ꝓpter finem: ſicut
medicatio eſt factiua ſanitatis: vel ē meritoria fi
nis: q̄n finis excedit virtutem opantis: ſicut eſt
beatitudo. Vn̄ angeli poſt primū actū charitatis
quo beatitudinem meruerūt: ſtatim beati fue/
runt. ¶ Quintus q̄ nihil de cibis tranſit in veri
tatē humane nature: di. xxx. in eodem.ij. Sanct⁹
Tho.p̄ma pte.q.vl.ar.penul.dicit q̄ eiuſdē ratō
nis eſt: q̄ aliqua forma poſſit fieri in aliqua ma
teria: ⁊ poſſit ꝓpriam materiā deſerere: q2 oīa ge
nerabilia ſunt corruptibilia ⁊ econuerſo. Mani
feſtum eſt aūt q̄ aīa hūana pōt deſerere ꝓpria;
materiā: ergo pōt fieri in alia materia. Itē multi
plicatio materie vel ē ſm quantitatē tm̄: vt in ra
refactione: vel ſm ſubiectū materie: ⁊ hoc vel p
creationē: vel p conuerſionē: non p creationem
q2 ſm.b.Greg.omnia ſūt ſimul creata ſm mate
riam: ergo p ꝯuerſionem alimenti in veritatem
hūani corporis. Vn̄ phs dicit: q̄ alimentū nutrit
inq̄ſtum eſt potentia caro. ¶ Sextus q̄ ſemē eſt
de ſubſtantia patris: di.c.ſ.xxx.in eodem.ij.ſent.
Sanctus Tho.i.pte.q.vlti.ar.vlti.dicit q̄ cōmu
ne habet ſe ad determinatū: vt imperfectum ad
pfectum. Alimentū aūt primo accipit quandam

virtutem cōmmunem reſpectu omniū partium
corporis: ⁊ in fine determinatur ad hāc vel illam.
Vn̄ ſi retineret naturā eius a quo reſoluit: tūc
iā eſſet recedens a natura generantis: q2 in via
corruptionis exiſtens: ⁊ ſic nō haberet virtutem
ꝯuertēdi aliud in ſimilē naturā: ſi v̄o retineret
virtutē eius a quo reſoluit: tunc cū eſſet contra
ctū ad determinatā ptem agentis: n̄ eſſet mouēs
ad naturā totius generādi: ſed ptis: ⁊ ſic non ge
neraret completū in natura ſed imꝑfectū. ¶ Se
ptimus articulus: q̄ aīa humana ſepata a corpe
ſit pſona: di.v.iij.ſen. Sanctus Tho.ibidem di/
cit q̄ hoc ꝯſonat opinioni platōis: qui poſuit q̄
homo non ē aliquid conſtitutū ex aīa ⁊ corpore
ſed eſt aīa corpe induta. Sed hec opinio ſtare n̄
poteſt: quia ſic aīa corpi accidentaliter aduēiret
⁊ ex eis non fieret vnū per ſe. Unde hoc nomen
homo de intellectu eſt aīa ⁊ corpus: nō ſignifica/
ret vnum corp⁹ p ſe ſed p accidens. Et ſic n̄ eſſet
in genere ſubſtātie. ¶ Octauus arti. q̄ xps in tri
duo quo anima a corpe fuit ſepata: fuit homo:
di.xxij.eiuſdem tertij. Sanctus Tho iij.parte.q.
l.arti.iiij.dicit q̄ mors ꝓuenit ex ſepatione ani/
me a corpe. Cum igitur anima xpi a corpe fuerit
ſeparata igitur xps mortuus fuit: ergo non fuit
homo ſed homo mortuus. Magiſter Sene.aut
credidit q̄ ſiue ſit coniuncta anima ⁊ corpus ſi/
ue non: aliud eſt homo qd̄ eſt falſū: quia vt dicit
b.Tho.p̄m a parte.q.lxxv.arti.iiij. Illud ē homo
quod opationes hominis opatur. Cū igitur ſen
tire ſit opatio hominis: ⁊ in triduo n̄ fuit ſentire:
igitur non fuit homo in illo triduo. ¶ Nonus ar
ticulus q̄ ſacramenta veteris legis nullo modo
iuſtificabat: etiā ex charitate facta: di.i.quarti ſē
tentiaȝ. Sanctus Tho.ibidem dicit. Abſurdu;
eſt q̄ labores ſanctorum in hu⁹ ſacramētis deo
accepti non fuerint: ⁊ q̄ opus virtutis poſſit eē
n̄ meritoriū: ⁊ ideo tenēt cōmuniter q̄ vſus eo
ru; meritorius eſſe poterit: ſi ex charitate factū
fuiſſet. Aliqui tamen excuſant magiſtrū: dicen/
tes q̄ intellexerit de opere operato: licet opera/
tio ex charitate facta meritoria eſſet. ¶ Decimus
articulus q̄ baptiçati baptiſmo Joannis nō po/
nentes ibi ſpem non rebaptiçabantur: diſ.ij.eiuſ
dem. Sanctus Tho.ibidem dicit: q̄ opinio ma
giſtri videtur fuiſſe: q̄ qui referebant Joannis
baptiſmū ad chriſtū ex gratia chriſti ⁊ baptiſmo
Joannis fiebat quaſi vnum quid: ⁊ ideo non in
digebant niſi manuum impoſitione ad ſuſceptō
nem ſpiritus ſancti. Sed quia ſacramenta noue
legis ex opere operato efficaciam habent. Ideo
videtur q̄ ſpes ⁊ fides illius qui baptiſmum ſu
ſcipit: nihil faciat ad ſacramētum: q̄uis poſſit fa
cere ad rem ſacramenti impediendam vel pmo
uendam: vnde neceſſe erat baptiſmo chriſti ba/
ptiçari maxime quia in Joannis baptiſmo for/
ma debita baptiſmi n̄ erat vnde oportebat itera
ri: quia hoc eſt generale in omībus ſacramētis;

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cum deficit aliquid quod eſt de ſubſtantia ſacra
menti. Et confirmatur dicto. b. Aug. ſup Joan.
omel. v. dicẽtis. Qui baptiçati ſũt baptiſmo Jo.
nõ eis ſufficit. ¶ Undecimus articulus: ꝙ deus
potuit cõicare potentiam creandi creature: diſt.
v. eiuſdem. ſanctus Tho. ibidem dicit ꝙ potẽtia
creandi: creature cõicari non poteſt: quia ipſam
traberet vltra ſuam ſpẽm. Nam cum creatio ſit
opus infinite potentie: creature cõmunicari non
poteſt: cuꝫ ipa ſit infinita. Item creatori debetur
latria: ſed hoc nõ põt creature cõicari: ergo nec
creare. ¶ Duodecimus articulus ꝙ heretici p̄
ciſi: ſciſmatici ſuſpenſi ꝛ degradati: conſecrare n̄
poſſunt: di. xiij. ſanctus Tho. ibidẽ. ꝛ. iij. parte. q.
lxxxij. ar. vij. dicit ꝙ omne illud quod per conſe
cratõnem datur: eſt ꝑpetuum. Jo. ſicut baptiſmꝰ
qui per ꝯſecrationem datur nunꝗ amittitur q̃ꝫ
tumcunꝗ aliquis in hereſim labatur vel in ſciſ
ma: excõmunicationem: ita nec ſacerdotalis or
do aliquo modo admitti poteſt: vt. b. Aug. dicit
ad permenianũ. ꝛ quia poteſtas conſecrandi or
dinem ſacerdotalem cõſequitur. Ideo heretici
ꝛ ceteri qui in articulo ponũtur ꝯſecrant q̃ꝫuis
ad ſuam ꝑniciem: dũmodo ſeruetur debita for
ma ꝛ materia. ¶ Tredicimus articulus ꝙ mari
tus alcuius ſponſe: per conſenſum de p̄ñti: quaꝫ
tamen non cognouiſſet: bigamus vocatur et ad
ſacros ordines ꝓmoueri non poteſt: diſti. xxvij.
Sanctus Thomas. ibi non dicit ꝙ bigamia cau
ſat irregularitatẽ inq̃ꝫtum tollit perfectam ſigni
ficationem matrimonij: que conſiſtit in ꝯiunctio
ne ꝛ animorum que fit per cõſenſum: ꝛ in coniũ
ctione corporuꝫ: ꝛ ideo ratione vtriuſꝗ oportet
eſſe bigamam que irregularitatem facit. Unde
ꝑ decretalem Innocentij. abrogatur ei quod di
cit magiſter in littera: videlicet ꝙ ſolus conſen
ſus per verba de ꝑſenti ſufficit ad irregulari
tatem inducendam. ¶ Decimuſquartus arti. ꝙ
cognoſcens ſponſe legitime ſororẽ: poſtremo nõ
poteſt vxori debituꝫ reddere: di. xxxiiij. Sãctus
Tho. ibidem dicit: ꝙ vxor non debet puniri pec
cato viri: ergo vir tenetur reddere debituꝫ vxo
ri petenti: Sed magiſter ſaluatur: quia intendit
reddere debitũ. i. carnalem copulam qua priua
tus eſt q̃ꝫtum eſt ex pte ſui: q̃ꝫuis vxori ius ſuuꝫ
remaneat ꝛc. ·§·1·

In decretis quedam

ponit Gratianus auctor libri que non tenẽtur.
Quedam alia a concilijs vel ſũmis põtificibus
edita que ſunt reuocata ſeu ĩmutata per conſue
tudinem generalem cõtrariam et abrogata. Nã
ꝙ aliqua ſint abrogata per contrariam conſue
tudinem: patet exemplum de ieiunio quadrage
ſime: quod a clericis deberet incboari ĩmediate
poſt ſexageſimam: vt fuit ſtatutuꝫ a patribus: vt
habetur di. iiij. Statuimus cũ duobus. c. ſequẽ
tibus. Et tamen contrarium ſeruatur: qr cõiter
clerici ſeculares incboant quadrageſimã: quan
do ꝛ laici: nec in hoc dicuntur peccare: vt aſſerit
di. c. §. vlti. ¶ Dies rogationũ ante aſcenſionem
erant in precepto quo ad ceſſatõnem ab opibus
vt patet de conſe. di. iij. ꝑnunciandũ. Et quo ad
ieiuniũ vt habetur di. c. c. rogatões. Licet glo.
dicat ibi eſſe exhortationẽ conſilij non preceptũ
Sed conſuetudo eſt in contrariũ quo ad ceſſa
tionem ab opibus ꝛ ieiuniũ. Nec per hoc dicũt
doctores homĩes peccare. Idem de ebdomada
ſancta ꝛ ebdomada paſche: que erãt in ꝑcepto q̃
ad ceſſationem ab opibus: vt patet de ꝯſe. di. iij.
ꝑnunciandum. Sed ꝯſuetudo eſt in contrariuꝫ
nec dicũtur homines eſſe trãſgreſſores. Itẽ di.
lxxiij. agitur de lr̄is dimiſſorijs que dabãtur ab
epis clericis ſuis qui ad aliaꝫ dioceſim tranſire
volebant ad officiandum: ꝛ hoc ſub certa forma
cum lr̄is grecis que ibi ponitur. Sꝫ dicit glo. ꝙ
hoc abijt in diſſuetudinẽ: ꝛ ideo illa diſtictio le
gitur raro in ſcholis. Lꝫ q̃ꝫuis forma illa nõ ſer
uetur: ſuandum tñ eſt illud quod traditur diſt.
lxxij. ſ. ꝙ clericus alterius dioceſis n̄ recipiatur
ad officiandũ in alia dioceſi ſine lr̄is dimiſſorijs
ſui epi: que teſtimoniũ reddant de eius ordinati
one ꝛ ꝯuerſatione in licentia. Et quia iſtud ma
le obſeruatur ꝛ non ſine peccato: ideo multa in
conueniẽtia ſequũtur: vt indiſtincte celerati fu
gientes iudicem ſuũ admittantur ad officia: qr
non cognoſcũtur. ¶ Item. xxij. q. v. Honeſtum
habetur ꝙ iuramẽtum in iudicio fiat ꝛ ieiunis.
Et in. c. decreuit. dicitur ꝙ in. xl. in aduentu in
diebus dñicis non exigãtur vel exhibeantur iu
ramẽta. ſ. ſolẽnia: vt in iudicio ꝛ hꝰ. Et vtrunꝗ
eſt abrogatum ꝑ contrariam conſuetudinem: vt
etiam dicit glo. ibi. ·§·II·

Multa etiam edita an

tiquo iure ibi notata ſũt immutata. Nam vt di
citur di. lxiij. §. penul. Sicut electio ſummi pon
tificis non a cardinalibus tñ: ſed etiam ab alijs
religioſis clericis eſt faciẽda auctoritate nicolai
pape: quod habetur di. xxiij. in nomine. Ita epi
ſcopoꝝ electio non a canonicis tantũ. ſ. maioris
eccleſie: ſed etiam ab alijs religioſis clericis eſt
facienda ſm ordinationem Innocẽtij factam in
concillo rome: que habetur diſt. lxiij. c. obeunti
bus. Sed electio pape hodie ſoluꝫ fit ꝑ cardina
les: vt patet de elec. ꝑ totum. ꝛ. c. vbi periculum.
Electio epoꝝ ſm iura cõia fiebat a canonicis
cathedralium eccleſiaꝝ: ꝛ confirmabat a metro
politanis. Sed hodie ſũmi pontifices reſeruãt
ſibi ꝓuiſionem ꝛ collationem omniũ dignitatũ:
ſcilicet patriarchalium: metropolitanoru: epiſco
porum abbatum: prepoſiturarũ: ꝛ plebanatuũ
ſeu prioratum eccleſiarum collegiataꝝ. Et capi
tula in his non habẽt ſe intromittere. ¶ Itẽ diſ.
lxxvij. ꝛ. diſt. lxxviij. per totum habetur de etate
ordinandorum. ſ. ꝙ ad ſubdiaconatũ nõ debeat

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

q̄s ordīnai añ xx ānū ꝯ ad dyaconatū ī xxv
et nō ante. ad p̄ſbiteratū in xx. Ibi eciā habet
de certis interſticijs ſeruādis int̄ ordinē ⁊ or
dinē. Sꝫ p̄ de de eta ⁊ q̄li. ordi. ī inutatū eſt
hoc ē et determinatū. q̄ ſubdyaconꝰ in xviij
āno etatis ſue. dyaconus ī xx. ſacerdos ī xxv
anno īchoato ſcꝫ āno. ⁊ ſi nō cōpleto valeat
ordinari. et nō añ ſine diſpēſacōe pape.
Per īterſticia illa oportꝫ ſeruari. ſꝫ ſi legiti
ma etas exiſtit ad oēs ordines īfra annū po
terit pmoueri. pmo īfra vnā q̄dragesimā. ut
ſcꝫ in p̄a dn̄o eius recipiat oēs ordines minores
in ſequēti ſabbō ſubdyaconatū. In ſabbō ante
dnīcā de paſſione dyaconatū. In ſabbō ſcō
ſacerdociū. dūmō alias ſit ydoneus. ¶ Itē in
cā xxxv q̄ ponūt in q̄one ij in iiij ⁊ v. quo ad
gdus ꝯſanguinitatꝭ ⁊ affinitatꝭ phibitos ad ꝯhend̄
mrīo. ſ. ſex gradus corrcā ſꝫ ⁊ ī inutā p decre.
greg. ix. que hēt ex de ꝯſan ⁊ affi. Nō debet ut
dicit glo. ubi diminuūt duos gdus ex illis ſex
q̄z difficile erat ⁊ multū retinē tot gradus. Unde
multi ex ignorācia ꝯtrahebāt ī gradibꝫ phibitis.
Et phibicio ibi declaratur ⁊ declaīat uſq̄ ad q̄rtū
gradū ꝯſanguinitatꝭ ⁊ affinitatis iclusiē in quibꝫ
nō pt contrahi abſq̄ ſedis aplice diſpēſatione.
Et in tcio ⁊ q̄rto gdu ſſequēt ex cā rōnabili diſpē
ſat. In ulteriorib; gradib; ultra q̄rtū pt de iure
cōi ꝯtrahi nūc. ¶ Itē ij q iiij c. Sepe ꝯtigit.
ubi dr̄ q̄ cū furtū repitur factū in monaſtio.
et ignorat auctor. debeat fieri talis purgacio.
ut abbate uel alio ex monachis celebrāte miſ
ſam. omnibus detur cōmunio ſub hac obteſ
tatione. Corpus dn̄i ſit tibi ad pbatione ho
die. dicit glo. ⁊ bene. q̄ iſtud ſtatutū eſt abro
gatū. quia indebite fieret. Cū qua cōcordat
btūs Thōs in iiij. ¶ Itē q̄d dicit de conſe. di. j.
Sacramēta ſcꝫ altaris non debet niſi a ieiu
nis celebrari. id ē confīa. excepto die cene dn̄i
dicit glo. et bene. q̄ illi exceptiōi ē deroga
tū p conſuetudinē cōtrariā. Et p̄ c. liquido
de conſe diſ ij. ubi indiſtincte et ſine excepti
one diei illius dr̄ q̄ debet ſumi a ieiunis et
confīa. Infirmus tamē grauit etiā non ie
iunus ſumere poteſt in periculo. ¶ Itē que
habent de ſacramento eucharistie de conſe
diſ ij. que vident eſſe ex modo loquendi ſb
precepto. ſcꝫ q̄ in cena domini omnes de
bent cōmunionē accipere ut in c. In cena.
et q̄ oēs debent ter in anno cōmunicare
ſcꝫ natiuitate. reſurrectione. et pēthecoſtes.
ut in c. Seculares. et in alijs tribꝫ c. intelli
genda ſunt nūc eſſe in cōſilio. excepto feſto
dnīce reſurrectionis: quia hoc ſolū nūc eſt
in precepto. ex decretali. Omnis utriuſq̄ ſexꝰ
de pe. et re. Et ēcā in c. Tribꝫ. ſcꝫ de
una parte ex tribꝫ hoſtie conſecrate quod re
ſeruāt in fine miſſe. Hodie non ſeruat. ſed
ſimul due ſtatī ſumūtur. Et q̄d in c. Tribꝫ

gradibꝫ dr̄ de ieiunio ſeruādo p aliq̄s horas
ſcꝫ poſt ſuptū ſacramentū. etiā non ſeruat.
ſed paulo poſt pt comedi ſm̄ Thō ī iiij. Q̄d
in c. Omnis dr̄. ſ. q̄ accedēs ad cōione p pus
debet abſtine ab actu ꝯiugali p tres quatu
or ul q̄nq̄ dies. dicit glo. hoc eſſe de cōſilio.
Et ſic ē debitū hoēſtatis nō n̄citatis precpti.

Gracianus q̄cꝫ incōn

ſm
thus auctor ſeu cōpilator libri ipius aliq̄
poīt ī ſ in q̄bꝫ ipē ex ſuo ſenſu loq̄tur que
tn̄ nō tenent. vꝫ ī xiiij ſ. j. dicit q̄ cū quis vi
getur int̄ duo mala. licitū eſt minus eligē.
Vn̄ vidr̄ q̄ aliq̄s poſſet eē pplexus int̄ duo pec
cata. ita q̄ nce ſit alteꝝ cōmittē. Sꝫ hoc eſt
falſū ut pbat ibi glo. ſūmaria et bene ⁊ dif
fuſe. Cui ꝯcordat btūs Tho. ubi ait. Theolo
neq̄ ad virtutes neq̄ ad vicia necitate trahim̄.
de pe. di. ij. Si eīm dicit. Et btūs Aug. Neo peccat
ī eo q̄d vitare nō pt. Sed ī gn̄e rei vitare nllꝰ
pt eē pplexus int̄ duo pccā. ſꝫ bn̄ ſm̄ erroneā
ꝯſciencia ſuā quā depone dꝫ ⁊ pt. Si ipſa p
manete dat doctina. q̄ eligat q̄d min̄ ſibi vi
detur e duobꝫ. Et ſic itelligenda ſt capla duo
et c. Nerui. ¶ In di. xciv ſ. Sꝫ id. p. 9 c. Pſbiteros
dicit q̄ forte neceſſitate vigēte in abſencia epoꝝ
ubi ē ꝯſuetudo pſbiti pnt ꝯfirmare ī frōte
Sed hoc nō eſt veꝝ quācūq̄ neceſſitate. et
conſuetudo in hoc que pocius eſt corruptela
nil facit. ut de conſue. c. fi. Sic tenet b. Tho
in iiij ⁊ alij theologi. Quod et firmat glo.
Nec epus pt in hoc diſpenſare. Quidā etiā
dixerūt q̄ nec papa ut ponit in dicta glo.
Sꝫ ſm̄ btūm Tho. et alios theologos pt utiq̄
q̄d pbat ex facto gregorij. qui aliqn̄ in hoc
diſpenſauit. ut pꝫ di. c. Peruenit. Et hoc ſen
tit pma opinio glo. In ij cā q. i ſ. In mai
feſtis dicit q̄ ī notorijs que ibi maifeſta vo
cat. non requirit ordo iudiciarius. Q̄d nō ē
ſimplr veꝝ. Et diminute loq̄tur. Vn̄ et glo
ſup c. Manifeſta notant poni triplex no
toriū. ſcꝫ facti. iuris ⁊ pſumpcionis. ⁊ que ⁊ q̄
lis ī eis reqratur pbacio. Nam ī notorio
facti. non ſolū interpolati et actu trāſeuntis
ſed etiā pmanētis. quod ē pmāxie notoriū
facti. quod ſcꝫ nouit ps ppli ſeu vicinie ubi
morat. ut cū tenet concubinā publice ut di
at glo. ſup ſ. Cū ndo. q. e. ſi reus negat eſſe
notoriū attamen ſuū requirit aliq̄s ordo iudi
ciarius. ut ſcꝫ probetur ſaltē p duos teſtes
illud eſſe notoriū. Et oportet ut citetur ⁊
ſentencia tamē contra notoriū detur.
Quod etiā dicit Gracianus in dicto ſ. Cū
do q̄ talis notorius peccator pbetur pꝰ
ſcdam et terciā correctionē. id eſt admoni
cione. ſi incorrigibilis īuenit eſt damp
nādus p ſentenciā. nō tenet. q̄ ī hmōi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

notoriis non requirit admonicio precedens.
¶ Item in xi causa q iii § Eudent itaque post c
Ad mensam dicit quod iniciens manus violentas
in personam ecclesiasticam incurrit anathema secundum illud
xvii q iiii Si quis suadente. exponens anathe
ma id est separationem a sacramentis et ingressu
ecclesie. non autem a communione fidelium. Sed ut dicit
ibi glo. et bene. hoc non tenet ecclesia. nam contra
eum est extra de appel. pervenit. Est enim separatus
etiam a communione fidelium. Jo. an. volens eum
corrigere dicit talem esse excommunicatum. sed non vi
tandum antequam denunctietur. quod est falsum. Con
tra est expresse de sen. exco. Cum non ab homine.
¶ Item in eadem causa et questione in § Cum ergo
sententia. post c. non solum reus exponit verba
Grego. Sententia pastoris sive iusta sive in
iusta timenda est. appellans sententiam iustam
cum est in homine vel illud crimen pro quo excom
municat. iniustam cum non est crimen id. sed aliud
puta excommunicat pro furto quis. qui tamen
furtum non commisit. sed adulterium. Et hanc etsi
iniustam dicit timendam et servandam. Sed si non
est in eo aliquid criminale. videtur velle dicere. quod
tunc non habet timeri vel servari. Sed ut dicit
glo. male intellexit verba grego. deceptus ex
eo quod subintulit grego. ne iniuste forsitan li
gatus. ipsam obligationis sue sententiam ex a
lia culpa mereatur. Sed vocat gregorius aliam
culpam ipsum contemptum sine cum non servat eam
quia iniuste ligatus est. cum non consensit illum
excessum propter quem excommunicatur. Quecumque igitur
sit iniusta nisi sit lata post appellationem vel conti
neat intollerabilem errorem lata a suo iudice li
gat et servanda est. ¶ In c xii q i ubi queritur
utrum liceat clericis habere propria bona. arguens pro et
contra multa inducit. Demum solvit in § Cum ergo post
c Precipimus per distinctionem. videlicet quod clericis orien
talibus quibus licet uti matrimonio. et occidentalibus
qui ante ordinationem suam legittime habuerint
uxorem et filios. licet habere proprium ad sui et fami
lie sustentationem. Aliis autem qui a pueritia fue
runt in clericatu non licet. Sed ut dicit glo. istud non est
verum. Nam clericis omnibus licet habere proprium. nisi renunciaue
rint propriis ut religiosi. vel voto se ad hoc astrin
xerint. vel tempore primitive ecclesie. Et de his intelli
genda sunt illa c. que de hoc videntur dicere. Vide
glo summarium in principio questionis. Cum concordat beatus
Tho. ¶ Item in iii q i querens utrum clericis liceat in
iudicio repetere sua. Respondet pro argumenta dupliciter videlicet
quod clericis etiam perfectis licet in iudicio contendere.
non pro lucro captando. sed pro dampno evitando
Item quod et si non pro suis rebus tamen pro rebus ecclesi
arum suarum licet stare in iudicio pro eis defenden
dis. Sed ipsa est ista solucio. et glo summaria
melius et perfectius videtur. Dicit enim quod omnes

clerici qui habent proprium vel habere possunt. possunt licite
sua repetere in iudicio. Si non habent proprium ut re
ligiosi possunt repetere bona ecclesiarum suarum seu mo
nasteriorum si sunt prelati de mandato suorum superio
rum possunt repetere. ut xvi q i In nostri. Omnes etiam
clerici possunt agere in iudicio pro miserabilibus personis
de mandato superioris xvi q i Pervenit. Et hoc non
derogat perfectioni status religionis. quamvis magis
deceat per alios litigare scilicet laycos. ¶ In causa
xvi q i § Potest etiam aliter. post c Dilecto. dicit quod
sufficit ad prescribendum quod ab inicio habuerit
bonam fidem cum cepit possidere rem alienam. et si in me
dio tempore habuit conscientiam rei aliene tamen
prescribit. Sed licet hoc sit secundum iura civilia. tamen
ut dicit ibi glo hoc non tenet secundum ius canonicum.
cui in hoc est standum. Oportet enim quod non solum
ab inicio. sed per omne tempus quo currit prescriptio
habeat bonam fidem. id est credat se iuste possidere
ut de re iu. Possessor. li vi. ¶ In ca xxii q iiii
§ ultimo dicit quod habens votum castitatis si iurat
aliquam ducere in uxorem. iuramentum hoc illicitum
est et preiudiciosum quia contra votum est. Et hoc est verum.
Et subdit quod servare hoc iuramentum non pro
hibetur. sed penitentia sibi de violatione vo
ti est iniungenda. quod dicit magister esse verum consu
mato matrimonio. quia illam dimittere non potest. et hoc
non obligatione iuramenti. sed maiori vin
culo sacramenti. Sed si non consumavit ma
trimonium prohibetur servare ipsum matrimonium alias pec
cat mortaliter. Maius enim et prius unde et ob
ligatius est vinculum voti. quam illius iura
menti. et ideo ad primum tenetur. Ibi etiam sub
dit quod si quis iurat se non facturum clericum vel re
ligiosum. quod non prohibetur illud iuramentum
servare quia non adimitur per hoc salus ani
me et corporis. Nam et layca in suo statu potest sal
vari. Sed secundum b. Tho. hoc iurando graviter
peccat. quia ponit obicem spiritui sancto. nam etsi in
statu possit salvari. melius tamen et perfectius
in clero vel religione. Dicitur autem iuramen
tum illicitum non solum cum adimit salus anime
vel corporis. sed etiam cum diminuit salus al
terius eorum. vel perfectius anime impedit per ob
servationem iuramenti talis. Sicut si quis iura
ret non dare alicui panem necessarium ad susten
tationem ut illicitum prohiberet illud servare. 1b
Sed etiam si iuraret ei companaticum quo me
lius sustentaretur ut illicitum esset prohibendum
observare. Et multo magis est illicitum cum iurat
illud non facturum. quod magis saluti anime proficiat.
¶ In ca eadem q v § i. dicit quod qui co
git aliquem ad iurandum falsum. i. exigit ab
eo iuramentum peccat mortaliter sic periurus.
quod et glo affirmat. Sed hoc intelligendum est

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Capitulū .VIII.

qñ ille ſcit ſeu veriſimiliter credit ꝙ iurabit fal
ſum vt declarat.b.Au.in.c.ille q.q.c. Nam alꝰ
ſi quis exigit ab aliquo iuramentum: vel ꝑ ſe vel
ꝑ iudicem in iudicio.ꝓ veritate inuenienda: neſci
ens ſi ille falſū iurabit: nō videtur arguendus de
mortali. Et multo magis iudex exigens iuramē
tum ſm formam iuris vel ad requiſitionē ptis:
cū debet non peccare: ⁊ ſi ſciat illū falſum iurare:
ſm.b.Tho. ¶ In.xxiiij.q.i.§.ſi aūt poſt.c.audiui
mus.videtur dicere ꝙ lapſus in veterem here
ſim: excōicatus eſt: vnde ⁊ ſuſpenſus ab executi
one ordinis ⁊ iuriſditionis. Et alios excōicare
non valet. Sed nouam hereſim ꝯfingens ex cor
ſuo: non eſt excōicatus. Et cum tolleretur ab ec
cleſia pōt excōicare ⁊ alias agere: cuȝ.ſ.eſt occul
tus: ſed glo.dicit indiſtincte ꝙ ſiue veterē ſequa
tur: ſiue nouam confingat eſt excōicatus ⁊ alios
excōicare non valet: extra de here.ad abolendā
Valent tñ alia que facit dum toleratur ab eccle
ſia.quia.ſ.occultus. Si tñ omnino eſſet occultus
quia cū nemine exprimit errorem ſuū ſm pe.in
iiij.non videtur excōicatus: qꝛ eccleſia non iudi
cat nec punit mere occulta.ſed cum ſe.in aliquo
manifeſtat ſuam hereſim ⁊ ſi occultū ſit: ita ꝙ ꝓ
bari in iudicio non poſſit tamen excōicatus eſt.
Et idem dicit glo.de ſciſmaticis niſi forte in ſum
mo pontifice: cum duo crearētur ⁊ quilibet cre
deret ſe papam. Hec glo.ſūmaria: vltima tamen
eius pars videtur intelligenda cū haberent iu
ſtam cauſam credendi illud: ⁊ rationes eſſent ve
hementes.ꝑ vtraqꝫ parte vtꝰ accidit tempore ſciſ
matis inter vrbanū ⁊ clementem. ¶ In dicto.§.
querens granus vtrum lapſi poſt baptiſmuȝ in
crimen ⁊ penitentes valeant ꝓmoueri ad ordies
vel dignitates vel curam aīarum. Et iam ꝓmoti
valeant poſt lapſū.ꝑmanere in ordinibus digni
tatibus iam ſuſceptis ⁊ ad alia ꝓmoueri. Arguit
ad partes nagatiuam ⁊ affirmatiuam.multū dif
fuſe: demū dat duas ſolutiones ꝑ diſtinctionem
Harum prima eſt ꝙ ſi eos vere penitet nō ficte
poſſunt ꝓmoueri ⁊ in ſuis dignitatibus ꝑmane
re ⁊ ordines exequi: ⁊ ad ſupiores aſcēdere. Si
ficte penitet: ita.ſ.ꝙ non odium criminis: ſed ti
mor vilitatis: ⁊ amiſſo ꝓprij gradus ⁊ ambitio
celſioris ad pñiam inducit. Et tales non debēt
ꝓmoueri vel manere in ſuſceptis: hec dicit in.§.
quo igitur.añ.c.vt ꝯſtitueretur aliā ſolutionem
ponit in.§.pñt ⁊ aliter añ.c.ſacerdotes.ſ.peccata
cōmiſſa: aut ſunt occulta: ⁊ ꝓpter talia non ꝓhi
bētur ꝓmoueri ⁊ ꝑmanere in ſuſceptis facta ſe
creta penitentia. Aut ſūt manifeſta ⁊ ꝓpter talia
qꝛ ſcandaliçant: nō pñt nec debent ꝓmoueri vel
exequi in ſuſceptis. Sȝ vtraqꝫ ſolutio eſt impfe
cta ⁊ ſatis ꝯfuſa: nec ſimpliciter vera: ſed cū ad
ditione pōt ſaluari. Nā quo ad primā ſolutionē
diſtinguendū: qꝛ aut crimina ſūt talia que indu
cunt irregularitatē: ⁊ talibus irretiti: non pñt
qumcunqꝫ peniteāt abſqꝫ diſpēſatione ordiari

vel beneficari vel vti ſuſceptis: exemplū in enor
mibus: vel in homicidio: vel mutilatione hereſi
ſciſmate. Simonia in ordine ſuſcepto: dignitate
⁊ beneficio curato etiam occultis: in quibus ſo
lus papa diſpenſat. Et in mediocribus crimini
bus cū ſunt notoria: vt in adulterio: ſacrilegio:
inceſtu: ⁊ hꝰ.in quibus etiaȝ aliqñ epi diſpenſāt
Si aūt crimina non indicāt irregularitatē pñt
qui illa ꝑpetrarunt ⁊ ꝓmoueri ⁊ vti ſuſceptis ſi
ne aliqua diſpenſatione pacta tñ penitentia inte
riori: ſi nō ad ꝑuitiem ſui: ſed ad ſalutem volūt
ſacrm ordinis accipe vel vti ſuſceptis. Sed cum
vlterius queritur: ſi ꝑ prelatos ōbȝ cū hꝰ crimi
noſis qui indigent diſpenſatione: diſpēſare. Tūc
habere pōt locum prima ſolutō grani.ſ.ꝙ nō dȝ
cū apparet non vere: ſed ficte penitere qūuis poſ
ſit. Sed ſi vere tunc pōt ⁊ congruit cum eis miſe
ricorditer diſpenſari ſm.c.pōderet.⁊.c.dño ſan
cto. In homicidio ex malicia nō ꝯſueuit diſpen
ſari ⁊ ſi poſſit: quo ad aliam ſolutionē ſupplēdū
ē: quia ſi occulta talia ſint enormia: que vt dictū
eſt inducunt irregularitatē: indigent hꝰ illaque
ati diſpenſatione. Si nō ſunt enormia per pe
nitentiam ſecretam purgata non impedit. Ma
nifeſta vero ſeu notoria ſi ſint enormia vel etiaȝ
mediocria vt adulterium: ſacrilegium: ſodomi
ticum: ⁊ huiuſmodi indigent qꝛ ea perpetrarūt
diſpenſatōne: ſi non ſunt notoria.ſ.per confeſſio
nem in iudicio vel ꝯfictionem: vel euidētiā facti
q̄ nulla poſſit tergiuerſatione celari: qūuis a mul
tis ſciantur non indigent talia diſpenſation: ſed
penitentia priuata purgātur. Predicta ſatis eli
ci poſſunt ex glo.ſūmaria: diſ.50.§.vbi ponunt
multe circa materiam opiniones varie ¶ In di.
i.de pe.querens vtrum peccata commiſſa ſola
cordis cōtritione ⁊ ſecreta ſatiſſactione abſqꝫ ſa
cramentali confeſſione: cum adeſt facultas: poſ
ſint peccata deleri: vel ſit neceſſaria ipa cōfeſſio
Arguit pro ⁊ contra valde diffuſe. Demum in vl
timo.§.non determinat: ſed relinquit iudicio le
ctoris: quaȝ ſequatur opinionē. Dicit tamē glo.
ſummaria: ꝙ Granus qūuis non determinet: vi
detur tamen declinare ad hoc ꝙ ſit neceſſaria
confeſſio ad remiſſioneȝ peccatorum: ſi adeſt fa
cultas ad quod facit.c.vltimum. Eandem que
ſtionem mouet magiſter ſen.in.iiij. Et ſimili mo
do indeterminatam reliquit. Sed.b.Tho.in.iiij
ibi in expoſitione littere: dicit ꝙ tunc temporis
potuit vtraqꝫ opinio ſine preiudicio eterne ſalu
tis teneri.ſ.ꝙ confeſſio eſſet neceſſaria vel nō: ſȝ
poſtqꝫ ꝑ innocentium tertium eccleſia determi
uit: ⁊ pcepit omnibus ꝑuenientibus ad vſū ratō
nis: vt ſaltē ſemel in anno debeāt ꝓprio ſacerdo
ti ꝯfiteri: tenere ꝑtinaciter ꝙ ñ ſit neceſſaria ꝯfeſ
ſio vocalis que fit ſacerdoti: eſſȝ hereticū ⁊ ꝯtra
claues eccleſie: verꝫ eſt ꝙ ꝑ ſolam ꝯtritionē que
ſine ꝓpoſito ꝯfeſſionis ⁊ ſatiſſactionis nulla eſſet
que ꝯtritio cātur ex grā dei pctā remittunt. Sȝ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

habita etiã remiſſione quorũ tñ nullus põt ſcire
p ſe: adhuc tenet ad confeſſionem tpe congruo.
Quõ ſi nõ faceret tpe debito habita oportunitate
quãuis peccata dimiſſa nõ redirent: tñ incurreret
mortale peccatũ ex illa omiſſione: vñ ad damna
tionez hoc ſm. b. Tho. in. iiij. ⁊ al. Cui concordat
glo. ſũmaria in fine poſt plures opiniones reci-
tatas non veras. .§. IIII.

Notandum etiam

ꝙ glo. decre-
torum ſunt ſatis autentice ⁊ bone pcipue expo-
nentes textum qui aliqñ eſt multũ obſcurus vt
ſine ipſis male poſſz intelligi: ⁊ de facili qui alia
non vidiſſet in errorẽ induceret: vnde ⁊ hereti-
ci aliqui auctoritates eius inducunt male expo
nentes glo. etiam ſũmarie que ſi ponũtur in pn
cipio diſtinctionũ vel queſtionuz ſunt cõiter bo
ne ⁊ vere. Et cũ ibi ponuntur plures opi. vltima
eſt melior ⁊ magis tenetur. ¶ Sunt ibi tñ in di
uerſis. c. alique que ñ ſunt vere. Nam glo. que
habetur. xiij. q. ij. ſup. c. tempus. videtur tenere
ꝙ his qui ſũt in inferno mediocriter mali: valẽt
ſuffragia facta p eis: ad diminutionem pene licz
nunꝗ̃ liberẽtur qđ nõ eſt verum ſm. b. Tho. in
iiij. quia nec ad liberationem nec ad diminutio
nem pene valent nec cõfortationem ſubiecti. Et
male intellexit glo. dictum ibi. b. Aug. quia bea.
Aug. vocat mediocriter malos eſſe: qui deſcen
dunt morientes ad purgatoriũ quibus dicit va
lere ſuffragia: vt tolerabilior ſit ipſa dãnatio. i.
condẽnatio ad illaz penam: vt. ſ. alleuietur glo.
aũt intelligit mediocriter malos: qui ꝓpter mor
talia deſcendũt in infernum. ¶ Item de ↄſe. di.
ij. ſuper. c. tribus gradibus: põit glo. plures opi
niones de ſpẽbus eucharíſtie cũ ſumuntur. Ali
q. n. dicebant ꝙ ille ſpẽs nec aliis cibis admiſcẽ
tur: nec in ſtomachum deſcendũt. Alij ꝙ deſcen
dũt: ſed per ſudorem vel occultos meatus excũt
ſeu reſoluũtur. Alij ꝙ ꝯ̃cito ſpẽs ille dentibus
atterũtur: corpus xpi ibi eſſe deſinit: ſed omnes
iſte opiniones ſunt falſe. Nam. ſm. b. Tho. in. iiij
⁊ alios theologos ꝙ̃diu ſpẽs ibi remanent ſacra
menti: tam diu ibi eſt corpus chriſti: ſiue deſcen
dant in ſtomachũ que vtiꝗ deſcendũt: ſiue emit
terentur per vomitum: ſiue per ſeceſſum ex tali
infirmitate integra: vt ſumpta emittente. Et idẽ
iudicium ẽ de illis ſpeciebus ſicut de aliis cibis
quo ad digeſtionẽ ⁊ conuerſionem in nutrimẽ-
tum ¶ Item glo. que eſt ſuper. c. Timorẽ. de ↄſe.
di. ij. que videtur dicere: ꝙ ante chriſti reſurrec
tionem poſt inſtitutionẽ ſacramenti non poterat
cõfici niſi per chriſtum. Et ꝙ ſi in triduo mortis
ſi quis apoſtolorꝫ conſecraſſet non fuiſſz ibi cor
pus ſine anima. Et quedam alia ponit que cõi-
ter non tenẽtur ¶ Item qđ dicitur. di. c. ſuper. c.
Qui bene. in glo. ꝙ cum mus ſumit eucharíſtiã
deſinit ibi ſtatim eſſe corpus xpi. Non eſt verũ
Sed ꝙ̃diu ibi remanent ſpecies traiecte in ſto-
machum tam diu ibi eſt ſacramentum. ¶ Item
quod dicitur di. iiij. in glo. ſuper. c. Si papa. ꝙ ñ
ſolum pro hereſi: ſed etiam ꝓ quolibet notorio
crimĩe: vt ſimonia: adulterio ⁊ huiuſmõi: ſi poſt
admonitionẽ eſſet incorrigibilis ex quo ſcanda
lizaretur eccleſia poſſz iudicari et deponi papa.
Allegat ꝓ ratione hoc: quia contumacia ⁊ inobe
dientia expreſſa dicitur hereſis ⁊ infidelitas: vt
diſt. lxxxi. Si qui ſunt preſbyteri. Sed pro here
ſi papa iudicatur: vt in dicto. c. Si papa. ſed hoc
cõmuniter non tenetur. Et Pe. de pal. in. iiij. re
probat illam glo. ⁊ bene: quia cum dicitur papã
ꝓpter hereſim ⁊ infidelitatem poſſe iudicari: in-
telligitur de hereſi ꝓprie ⁊ ſtricte ſumpta put. ſ.
habet fixum errorem circa ea que ſunt fidei in
mente: ſed cum contumacia ⁊ inobedientia dici-
tur hereſis vel infidelitas ibi ſumit hereſis lar
ge ⁊ improprie. Et de tali non loquitur. c. illud ſi
papa. ¶ Item. xxij. q. ij. ſuper. c. Ne quis arbitre
tur. dicit glo. ꝙ mendaciũ officioſum: vt pro ſa-
lute alicuius ꝓcurãda: quod tamẽ nulli noceat
eſt peccatum mortale in viris perfectis: veniale
in imperfectis: ⁊ appellat perfectos qui abrenũ
ciant ꝑfecte omnibus temporalibus. Sed gloſa
illa eſt falſa. Nam. b. Tho. 2ᵃ2ᵉ. in. q. de mẽdacio
dicit: ꝙ nullum peccatuz qđ eſt laicis vel imper
fectis veniale eſt de ſe mortale ꝑfectis vel relig
oſis: quia ꝑfectio perſonalis ſeu ſtatus perfectio
nis non facit veniale in ſe mortale in eis eſſe niſi
ratione ſcandali inde ſequẽtis: quia poſſet inde
tantum ſcandalũ ſequi: quod eſſet non ratione
mendacij ſed ſcandali mortale. Solent autẽ ma
gis ſcandalizari homines de mendacio perfecto
rum ꝙ̃ imperfectorum. Nec tamen quodcunꝗ
ſcandalum ex hoc ortum eſſet mortale ſed ra-
rum quod determinare difficile eſt. Et tunc nõ
ratione mendacij erit ibi mortale ſeu in menda
cio ipſo: ſed in ſcandalo. ¶ Item. ij. q. i. ſup. c. Si
peccauerit in te. glo. mouet tres queſtõnes circa
materiam fraterne correctionis: ⁊ reſponſiones
ſm varias opiniones. Sed. b. Tho. perfectius ⁊
clarius. 2ᵃ2ᵉ. Cuius ſententias firmat et allegat
Archid. in roſario ſuper dicto. c. Et Prima que
ſtio eſt. Utrum fraterna correctio intelligatur
de occultis vel manifeſtis. Et reſpondit: ꝙ ſe-
cundũ aliquos intelligitur de occultis: ſecundũ
alios de manifeſtis. Sed Jo. intelligit de occul-
tis: que tamen ſciuntur a pauciſſimis. bea. Tho.
dicit ſimpliciter de occultis: mortalibus tamen.
Secunda queſtio: vtrum ad fraternam correcti
onem teneatur omnes ex precepto. Ad quod re
ſpondent aliqui ⁊ dicunt ꝙ tenẽtur ex precepto
ad hoc ſolũ ſuperiores eccleſiaſtici vel laici. Alij
vero vt ſubditi ex conſilio: ⁊ hoc quo ad pecca-
tum commiſſum: ſecus quo ad perpetrandum:
quia ad hoc omnes tenentur ad admonendum
.ſ. xxiiij. q. iij. Tam ſacerdos. Alij vt Hugo di-
cunt ſimpliciter ad hoc oẽs teneri. b. Tho. tenet

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſimpliciter omnes teneri. Sed quia preceptum
eſt affirmatiuū: obligat ſemper: ſed nō ad ſemp:
immo pro loco ꝛ tempe ꝛ alijs circūſtantijs debi
tis. Et hoc cū ſperat ꝑ hoc ſequi emēdatio pec
cantis: cum iſte ſit finis huius precepti. Ipe etiā
ordo datus ſeu ꝓceſſus in ea ſm euangeliū eſt
in precepto. cum ſcʒ per illum modū ſperat cor
rectio. Qui aūt ſunt in magiſtratu reſpectu ſub
ditorum: diligētius ſe habere debēt ratione cu
re. Et vltra fraternā correctōnē tenētur ad aliā
que eſt act' iuſticie. correctionē ſcʒ paternā ſeu
iudiciariā in puniendo ſcʒ crimina cōmiſſa ſm
formā iuris. Et quia huius finis eſt principali
ter bonū reipublice. quod cōſeruatur ꝛ promo
uetur ex punitōe criminū. Ideo etiā ſi ex huiuſ
modi correctione que fit multipliciter ſm exceſ
ſus varietatē verbis duris ꝛ factis: vt pena pe
cuniaria vel perſonali vl' exilio ꝛ huiuſmodi: nō
ſperetur emēdatio eius: ſed ſcandalū ꝛ deſpera
tio: nō tñ ꝓpter hoc debet pretermitti. vt. xxiij. q.
iiij. Quo. ꝛ di. lxxxvi. Inferior. Et diſ. xlv. Sed
illud. Et. xxij. q. iiij. Eſt iniuſta. De hac nō habēt
ſe intromittere niſi preſidētes ꝛ erga ſibi ſubdi
tos. Unde b. Aug. dicit. Et qui emēdat verbere
in quem poteſtas datur: ꝛ cohercet aliqua diſci
plina: minimā preſtat. Multa enim bona etiam
inuitis preſtāda ſunt. diſ. xlv. Si ergo. non dat
poteſtas ſuper delinquentem: nō debet punire.
Tertia queſtio vtrum admittant omēs vt crimi
noſi ꝛ infames ad denuntiationē. Et reſpondet
ꝙ ſic. Si bono zelo denūtient. Sed criminoſi
qui ſcʒ perſeuerāt in malis: eo ipo ꝙ tales non
videntur bono zelo moueri cum ſe nō corrigāt.
Ad euāgelicā denuntiationē omēs poſſunt ad
mitti: cum nō intēdatur niſi emendatio fratris:
nō punitio: niſi preſumat ꝙ hoc non intēditur:
ſed diffamatio aut vindicatio. Ad denuntiatio
nem iudicialē: vbi etiā intēditur punitio: ſeruā
dū eſt ꝙ habetur extra de accu. Qualiter et qñ.
ꝛ. c. inquiſitionis.

Titulus duodecimus de dono' cōſilij.

Cōſiliū bonū exigit rectitudinē ſui: celſitudinē
principij ꝛ aptitudinē exilij. Ca. i.

Circa donum
conſilij tria poſſumus conſide
rare ſcʒ rectitudinē cōſilij: cel
ſitudinē principij: aptitudineʒ
auxilij. Et quātum ad primū ſci
endū. ꝙ tūc recte cōſiliatur quis: cū facit tria q̄
tāgit phūs. iij. Ethicor. Primo ſi debitū finem
ſibi preſtituat: Secūdo ſi media accōmoda ad
finem inueniat. Tertio ſi tēpus cōueniens conſi
lio aſſumat. Primo igitur ad hoc ꝙ aliquis
recte conſilietur: oportet ꝙ ſibi finē debitū pre
ſtituat. De principio enim nō eſt cōſiliū: quia cō
ſilium eſt inquiſitio rationis de aliquo operabi
li a nobis. Sed principia in omni ſciētia oportʒ
ſupponere tanq̄ʒ certa. In omni igit inquiſitiōe
principiū ſub queſtione vel ſub inquiſitione ra
tionis nō cadit: ſimiliter conſiliū non eſt de fine.
Cuius ratio eſt: quia illud, de quo eſt conſiliū: ē
dubium vel incertum qualia ſunt futura cōtin
gētia qḋ patet quia in talibus ratio nō ꝓfert iu
dicium an eligēda ſint vel vitanda abſq̄ʒ inqui
ſitione rationis. Sed finis ꝛ id quod habet vt
finis: eſt iam determinatū ꝛ certum vt in quali
bet ſciētia principiū illius ſciētie. Secūdo ꝙ
recte cōſiliatur ſi media accōmoda vel cōueniē
tia ad finem inueniat. Qꝫ enim de aliquibuſ nō
ſit conſiliū: ꝓcedit ex eo: vel quia ſunt determina
ta vel quia ſunt minima. Sed que ſūt determi
nata. i. que habēt determinatas vias ꝓcedendi
ad determinatos fines: nō oportet ibi conſiliari
ſicut ſcriptor nō cōſiliatur quō debeat lr̄as tra
here: quia hoc eſt iam determinatū partē ꝛ non
dubiū. Si aūt ſunt minima vel inutilia que pa
rum adiuuāt vel impediūt ad conſequendū fi
nem: quia nō multum refert vtrū ſic vel ſic fiāt
quod aūt parum eſt ratio accipit vt nihil. vnde
de hiꝯ nō eſt conſiliū: ſed de eo quod eſt conueni
entius: vtilius: ꝛ facilius: ad conſequendū finē.
quale conſilium eſt quod datur de paupertate.
Math. xix. Si vis ꝑfectus eſſe: vade ꝛ vende
omnia que habes ꝛ da pauperibuſ: quod vtiq̄ʒ cō
ſiliū eſt nō preceptū. Et de virginitate vel vidui
tate. i. Cor. vij. De virginibus aūt preceptū domi
ni nō habeo: conſiliū aūt do: quod eſt de melio
ri. Et merito: quia vt dicit Eccl. xxvi. Nō eſt di
gna pōderatio anime cōtinentis. b. Ambro. Uir
ginitas ſuaderi poteſt: impari nō poteſt. Res eſt
magis voti q̄ʒ precepti. xxxij. q. i. Integritas. De
obediētia ait Stephanus papa cuidā vxoricide
Placeat tibi conſiliū noſtrū quod tibi melius ꝛ
vtilius videri poteſt. Relinque hoc malignū ſe
culū. Ingredere monaſteriū humiliare ſub ma
nu abbatis: cūcta facito ſimplici animo que tibi
fuerint imperata. xxxiij. q. ij. admonere. Ter
tio ad hoc ꝙ aliquis recte conſilietur: oportʒ ꝙ
aſſumat tēpus cōueniēs: ne ſit nimis moroſus
ꝛ tardus: vt tranſeat debitū tēpus. Nec etiam
nimis velox. vnde Calixtus papa. Nos eni tem
pore indigemus vt aliquid maturius agamus.
Non precipitemus conſilia ꝛ opera noſtra: neq̄ʒ
ordinē eor corrūpamus di. l. ponderet. Ad hec
tria que faciūt conſiliū rectum operatur quedaʒ
virtus moralis parſ prudētie que dicit eubylia
que eſt recte conſiliatiua vt dicit ꝑhūs. vi. ethi.
vbi auteʒ deficit aliquod hor: vt ꝙ ſibi ꝓſtituat
malum finem: puta intendēs eam exequi volū
tatem vel vtilitatem: nō honorem dei ſalutē ſui
vel ꝓximi: vel ꝛ ſi bonū finem eligit: tamē vias
quibus ad illud conſequendū perueniat: ꝛ me
dia indebita accipiat: puta vt vincat iuſtā cauſā: